

ГАЛИНА МОГИЛЬНИЦЬКА

МІФОТВОРЧИСТЬ ЯК
ОБҐРУНТУВАННЯ
ІСТОРИЧНОГО
МАРОДЕРСТВА

СЕРІЯ «БІБЛІОТЕКА «ВИДАННЯ ЖУРНАЛУ
«БОРИСТЕН»

НІКОПОЛЬ
«ПРИНТХАУС «РИММ»
2014

УДК
ББК

М 74

Могильницька Г. А.

М 74 Міфотворчість як обґрунтування історичного мародерства.
Нікополь: ТОВ “Принтхаус “Римм”.– 2014. – 184 с.

ISBN 978-617-7244-02-7

У книзі поглиблено вивчаються проблеми становлення та історичного розвитку Української Церкви. На основі переконливих джерел автор доказово розвінчує історичні міфи, нав’язані російською імперською ідеологією. Наочно показує яка церква в Україні є канонічною та рідною, а чия – неканонічною та іноземною.

Розрахована на широкі читацькі кола.

УДК
ББК

Книга побачила світ завдяки
збірці Олександра Полець (США)

ISBN 978-617-7244-02-7

© Могильницька Г.А.,2014

ВСТУП

Відзвучало молитвами й промовами, відмаяло корогвами, відспівалося багатолітними славне свято 1020-ої річниці християнізації Русі та створення в ній Церкви Христової, провіщеної св. Андрієм Первозванним, що благословив гори Київські й водрузив на них хрест святий.

Церкви, що, за словами блаженного мудреця Іларіона — першого в ній митрополита-русича, осяяла нашу давню державу сьйвом істинної благодаті.

Церкви, що розповсюдила це сьйво на довколишні землі й народи, щедро пролила благодать Божу із Русі на Суздаль і Ростов, Москву й Рязань, а далі — на Урал, Сибір, Камчатку...

Церкви, що залишилась осторонь величного святкування й смиренно споглядала, як її ювілей відзначають ті, хто силою імперської влади й облудою відняв у неї честь первородства, її багатства, її історію, її права.

Тисячолітньої Церкви, що стоїть нині перед порогом Вселенського православ'я, як жебращка, чекаючи, доки їй повернуть відняте неправдою. А грабіжник і облудник, відгородившись від Божої й історичної правди міцною стіною фальсифікацій, і далі хизується награваним та втішається безкарністю. Воістину, ми прийшли в світ, щоб над нами здійснилися всі найжорстокіші експерименти й найбезглуздіші парадокси історії! Бо ж немає в світі жодної Церкви, права і честь старшинства якої були б украдені її на шість століть молодшою, нею ж породженою й виплеканою «донькою».

Як немає, напевне, й такого народу, який би впродовж кількох століть старанно вивчав не свою власну історію, а ідеологічні міфи держави-імперії, в яких не було місця не тільки нашим історичним надбанням, а й нам самим, тракто-

ваним не як самотутній давній народ, а як «племя», «ветвь» чужого народу.

Міфи ці вважалися священними, й будь-яка спроба піддати їх сумніву закінчувалася трагічно, тож і весь люд «від молдаванина до фіна» на всіх неозорних просторах російської, а пізніше радянської імперії за кілька століть повірив у них чи, принаймні, навчився робити вигляд, що вірить.

*Умом Россию не понять,
Аршином общим не измерить,
У ней особенная стать —
В Россию можно только верить, —*

писав російський поет-філософ Федір Тютчев. І мав рацію! Адже вся історія Росії — її виникнення, походження народності, становлення держави, Церкви — це суцільна міфотворчість.

А жоден міф розумінню не піддається. Він, як вважало багато дослідників природи міфів (Л. Леві-Брюль, Ф. Кессіді, К. Прейс, Е. Кассіер), є витвором «людини дологічного мислення, яка не розрізняє живого й неживого, дійсного й неіснуючого», яка «об'єктивізує суб'єктивні переживання, а витвори власної фантазії сприймає як дійсні реалії» [15.42].

І, Бог мені свідок, якби ці «витвори фантазії» наших північних сусідів не заторкували історичних прав мого народу, я б жодним чином не реагувала на них, як не реагую, приміром, на міф про народження Афін Паллади із голови Зевса чи Афродіти із піни морської.

Але ж, на жаль, немає такої сфери нашого суспільного й духовного буття, що не була б спотворена під впливом сусідського «міфосочинительства», завдання якого завжди полягало й нині полягає в обґрунтуванні й виправданні російського історичного мародерства щодо мого народу й моєї землі.

Та феномен правди в тім і полягає, що вона, навіть, здавалось би, навіки похована, має здатність оживати й відкриватися людям. Інша справа, що люди, звиклі до брехні, іноді бояться

правди, воліють її не знати, бо вона ламає усталені стереотипи, змушує думати, робити вибір, а для людей, звиклих, що думає і робить вибір за них хтось інший, — це складна й неприємна процедура.

Буває й так, що, навіть упевнившись у незвичній, несподіваній правді, люди бояться повторити її вголос, бо вимовлену правду треба відстоювати, а то — зовсім не легка й безпечна справа.

І все ж — спробуймо! Наберімося сміливості заглянути за щільну завісу міфів та подивитися в очі правді. Наберімося рішучості подумати над нею та зробити, нарешті, самостійні й чесні висновки.

Зрозуміймо, нарешті, хто і для чого позбавляв нас історичної правди, хто і в який спосіб прищепив нам почуття національної неповноцінності, формуючи світогляд десятків поколінь українців на імперських міфах, брехні й облуді.

Подивімося в обличчя правді, такій незвичній і такій несподіваній для нас.

І, може, тоді ми повіримо в себе і своє майбутнє та заходимося всі разом з вірою і впевненістю будувати його.

І. ЯК ІЗ ХАНСЬКИХ ДАННИКІВ НАЩАДКІВ ВІЗАНТІЙСЬКИХ ІМПЕРАТОРІВ РОБИЛИ, А З УГРО-ФІНІВ — СЛОВ'ЯН

Колись у дуже цікавій книжечці «Сказки и мифы Океании» мені довелося прочитати таке: «Батька у Квата не було. Була тільки мати. Вона була каменем при дорозі. Камінь розколовся, і з нього вийшов Кват» [31.151].

Так розповідає народ океанійського острова Нова Британія про походження свого прапредка. І то ще й не велика дивина для дологічної свідомості. Народ острова Банке, наприклад, взагалі щиро вірив у те, що його предками були... кокосові гріхи! [31.99].

Коли начитаєшся такого, то вже зовсім не дивуєшся, почувши, що народ, зрочений в угро-фінських землях, де споконвіку й століття так до XV — XVI н. е. жили меря, ерзя, мокша, мордва, весь, чудь та інша угро-фінська людність, раптом увірував у те, що його предками є... слов'яни! Бо що ж тут уже такого й дивного? Слов'яни — це ж усе-таки не кокосові горіхи!..

А якщо хтось аж надто вже прискіпливий захоче поцікавитися, звідки в угро-фінських болотах і хащах узялися слов'яни, то таким історики-міфотворці вмить розкажуть міф... ні-ні, не про те, як посеред землі Мерської раптом розколовся якийсь із священних каменів (саме каменям поклонявся народ меря, що жив на території майбутньої Московщини ледь не до XVII ст.) і з нього слов'яни вискочили, а вся меря, весь, ерзя вкупі з мордвою і чуддю хутенько сховалися в тому камені. Для істориків це було б надто примітивно... Вони ж бо цивілізовані, логічно мислячі люди, не те що якісь жителі острова Банке, що творили свої міфи без наперед заданої мети, просто — як Бог на душу покладе.

Російські історики мали конкретну мету: створити такі міфи, які б доводили, що предки московитів¹ мали найбезпосередніше відношення до давньої Русі.

Та, на правду, це дуже скромно сказано, бо завдання істориків-міфотворців було значно ширшим.

Послухаймо, що каже з цього приводу член-кореспондент Академії Наук СРСР Пашуто В. Т. про часи Івана III, що князував у Московії з 1462 по 1505 рік, тобто в період розвалу Золотої Орди. Нам, старшому поколінню українських громадян, він відомий як запеклий борець проти монголо-татарського іґа, що сміло кинув під ноги ханську буллу. Про те, як цей «безстрашний» володар Московського князівства давав драла від хана Ахмета з Москви аж у Кострому (1480 р.), підручники «вітчизняної» історії нам не розповідали... Як не розповідали й про визнання ним зверхності над собою Кримського хана Менґлі-Гірея, що подолав уже знеможену Орду й проголосив Кримське ханство правонаступником Ординської держави, і якому Москва сплачувала щорічну данину — так звані «поминки» аж до початку XVIII ст.

Як пише історик С. М. Соловйов, данина ця була знята з Московії лише в 1700 р. після підписання Петром I турецького миру. «18 августа 1700 г. — пише російський історик, — в Москве был сожжён преизрядный фейерверк: царь Пётр Алексеевич праздновал турецкий мир, взятие Азова (який вже в 1711 р. довелося знову віддати. — Г. М.) и уничтожение обязанности посылать поминки в Крым» [32.504]. Але послухаймо члена-кореспондента АН СРСР: «Идейным стержнем летописей и литературной публицистики этого времени всё явственной становится мысль о преемственности власти московских государей от киевских великих князей... В противовес настойчивой

¹ Хочу наголосити, що термін «московити» вживається тут без жодного емоційного забарвлення, а виключно на означення територіальної належності населення до Московської держави, або Московії, як вона значиться на всіх європейських картах навіть у XVII – XVIII ст.

зарубежної пропаганде русская публицистика развивает тезисы о преемственности власти и исторических прав московских государей, возводя их в **наследники византийских василевсов и римских императоров**», — пише В. Т. Пашуто [14.4], підтверджуючи тим самим, по-перше, появу ідеї «історической преемственности власти и прав» лише наприкінці XV — на початку XVI ст., а по-друге, те, що тодішня Європа, яка знала тогочасну історію краще, ніж ми її знаємо нині, ці ідеї категорично заперечувала. Отож «мысль о преемственности власти и прав московских государей» потребувала обґрунтування. Адже мова йшла навіть не просто про походження, а про «преемственность», тобто спадкоємність влади і прав. А тут самого лише походження мало!

Що з того, що російська цариця Катерина II була, кажуть, німецькою принцесою, якщо жодними «правами власті» вона там не володіла, навіть у тім манюпусінькім графстві, звідки походила!..

Тож чи чув хтось, щоб ця розумна, хоч і далеко не порядна німкеня коли-небудь претендувала на «права власті» в Німеччині? І не могла претендувати!

Як не міг претендувати на «преемственность власти» в Чернігівському князівстві чеський король Вацлав II — син Кунгіти, внучки славного князя-мученика Михайла Чернігівського, чи, приміром, французький король Филип Красивий — на «преемственность власти» в Русі, навіть на тій підставі, що був ріднесеньким онуком самого Ярослава Мудрого.

Точнісінько такі самі права на «преемственность власти» в нашій давній державі мав і Юрій Довгорукий та його нащадки — мерські, а потім московські князі, бо походження і право спадкоємності влади — речі зовсім різні.

Хочеться звернути увагу шановних читачів на «солідність» московських апетитів. Не тільки на руський спадок, а й на спа-

док наймогутніших свого часу імперій Європи — Римської та Візантійської — роззявляли жадібну пельку правителі недавнього улусу ординського, що сиділи на княжих столах за ханськими ярликами. До того ж — імперій (звернімо на це особливо увагу!), що вже припинили своє існування: покійника бо грабувати значно безпечніше, ніж живого!.. Щоправда — аморальніше... Але таке поняття як мораль для московських правителів, як і для істориків, що їх обслуговували, ніколи не було суттєвим. Не було воно, очевидно, суттєвим і для Церкви, яка начебто мала б стояти на сторожі моральності правителів, бо ж Церква «усердствует» у тім самім напрямку.

Як повідомляє історик Російської Православної Церкви М. В. Толстой, у 1561 р. «Патриарх Константинопольський Йоасаф в знак усердя к венценосцу Российскому соборною грамотою утвердил его в сане царском» [36.372].

У цій грамоті, скріпленій підписами 37-ох святителів, було засвідчено, що Іван IV (Грозний) «происходит от незабвенной царицы Анны, сестры царя Багрянородного, и митрополит Эфесский, нарочно посланный из Византии, венчал на царство великого князя русского Владимира» [36.381].

Назвавши Івана Грозного «венценосцем **российским**», історик Церкви завідомо погрішив проти істини — в ті часи такого поняття як Росія в природі не існувало, до його появи московитам ще треба буде почекати століття з півтора.

А от щодо «усердя» з боку константинопольських патріархатів він каже суцзу правду. З цим «усердієм» ми ще не раз зіткнемось у нашій книжечці.

Та найцікавішим у цій патріаршій грамоті було те, що «незабвенная царіца Анна» мала до Івана Грозного таке ж відношення, як Ви, шановний читачу, до якого-небудь марсіянина.

«Незабвенная царіца Анна» — внучка, до речі, а не сестра «царя Багрянородного», була дружиною Володимира Велико-

го, але жодної дитини князеві не народила, так що жоден ні український, ні московський князь не міг бути її «потомком». Якщо вести їхній родовід від Володимира Великого, то вони всі виявляються «потомками» не «незабвенной царіци», а полоцької князівни Рогніди — першої дружини Володимира Великого.

Ось цей родовід московських правителів:

Володимир, Рогніда → Ярослав Мудрий → Всеволод Ярославович → Володимир Всеволодович (Мономах) → Юрій Володимирович (Довгорукий) → Всеволод Юрійович Суздальський (Велике Гніздо) → Ярослав Всеволодович → Олександр Ярославович (Невський) → Данило Олександрович (I Московський князь) → Іван Данилович (Калита) → Симеон Іванович (Гордий) → Іоанн II Іоаннович → Дмитрій Іоаннович (Донський) → Василь I Дмитрович → Василь II Васильович (Темний) → Іван III Васильович → Василь III Іоаннович → Іоанн IV (Грозний).

Отже, ні вигадана сестра, ні навіть справді існуюча внучка «царя Багрянородного» до цього родоводу жодним чином не причетна.

Однаке цісарське (візантійське) походження приписувалося й батькові Юрія Довгорукого, Київському князю Володимиру II, матір'ю якого, як стверджують руські літописи (невідомо, щоправда, дійсні чи сфальшовані), була також візантійська царівна — донька імператора Костянтина Мономаха (звідки й дістав, мовляв, Володимир II своє прозвання «Мономах»).

Та біда в тім, що Візантійські хроніки не фіксують у цього імператора жодної іншої доньки, окрім Феодори та Євдокії, які померли в дівоцтві.

Залишається думати, що хитрі ромеї підсунули Всеволоду Ярославовичу під виглядом царівни якусь простолюдинку (чи, може, й аристократку, що справи не міняє...), як колись

уже були вчинили з його дядьком Ярополком. Можна вслід за Карамзіним [16.91] припустити, що юний Костянтин, ще не будучи імператором, вскочив десь у гречку й мав позашлюбну доньку, але й у цьому випадку царівною її аж ніяк назвати не можна.

Тож думається, що «вінчання Володимира II на царство» — це вигадка пізніших «коректорів» історії, яким потрібне було «царське походження Юрія Довгорукого — першого князя на землі майбутньої Московії.

Не могли греки, у яких царський титул означав богообраність, божественність, вінчати цим титулом сина сумнівної царівни. Тому, очевидно, мають рацію ті дослідники, які вважають, що вінчання на царство Володимира Великого та «незабвенной царицы Анны» (яка, справді, була ріднесенькою внучкою імператора Костянтина Багрянородного і яку брати-імператори віддали за «тавроскіфа» тільки під тиском Володимирової зброї...) було механічно перенесене на особу Володимира II, названого Мономахом (треба ж було якось московських князів — нащадків Юрія Довгорукого до візантійських імператорів підшити!), а знаменита шапка та царські барми, вивезені з Києва, що зберігаються в Москві під назвою Мономахових, належали насправді не йому, а саме Володимирі Великому — хрестителю Русі, якщо не є, як твердять деякі дослідники, пізнішою фальшивкою.

Та суть навіть не в тому. Головне, що, як повідомляє російський же історик К. Валішевський [5.144 — 145] дуже скоро виявилось, що **із 37-ми підписів «святителів»**, якими була «скріплена» грамота Іоасафа, **35 (тридцять п'ять!..) були підробленими**. Отаким великим було «усердіє» Константинопольського Патріарха «к венценосцу російському»!

Тодішня (які значно пізніша) Європа, яка питанням генеалогії надавала надзвичайно великого значення, чудово знала про ці невдалі потуги московських владоможців підчепитися до задка

римо-візантійської імператорської колісниці й немало сміялась над ними.

У Німеччині була навіть укладена книга родоводу московських правителів, відома в усіх європейських королівських дворах.

Як повідомляє «певец російського величчя» М. М. Карамзін, у 1582 р., після перемоги в Лівонській війні, король польський Стефан Баторій «прислал с насмешкой Иоанну (Грозному. — Г. М.) изданные в Германии книги о Российских князьях и собственном его царствовании в доказательство, что древние государи Московские были не Августовы родственники, а данники ханов Перекопских»² [16.727 — 728].

Очевидно, й бурлескно-травестійна поема І. П. Котляревського, в якій «Августовими родственниками» — засновниками Риму стають українські козарлюги, була пародією не тільки на Вергілієву «Енеїду», а й на московські міфи про походження ординських підданих від римських та візантійських імператорів.

А що?! На роль «Августових родственников» українське лицарство («парубки моторні й хлопці — хоч куди!») годилося більше, ніж «данники ханов перекопских»!..

Мабуть, тому й не хотів Котляревський публікувати свою «Енеїду», що боявся, аби московські владоможці не розкусили її прихований пародійний зміст.

Не розкусили... Та й на час написання поеми (1798 р.) московитам, які тепер уже офіційно звалися «русскими», довелося обмежити свої апетити Руссю³, якій хоч колись якісь

2 Хани Перекопські — хани Кримського ханства — правонаступники Орди, яким Москва платила данину аж до Кримських походів Петра І.

3 «Обмеження апетитів» було вимушене. Насправді Росія й досі не розпрощалася з мрією про захоплення колишніх візантійських територій, з упертістю, воістину шизофренічною, вважаючи їх своїм спадком. Над цим потішався ще Салтиков-Шчедрін, у якого один із градоначальників «города Глупова» мріяв «возвращение древнего Византия под сень отечества Российского уповательным учинить». Про «выполнение исторической задачи России», яка полягає у «возврате на византийское пепелище», пише і «демократ» Солженіцин у своєму «Августе чотирнадцатого», але пише цілком

угро-фінські племена данину платили і звідки походив перший Суздальський князь, нащадки якого згодом обсіли всі угро-фінські племінні території.

Тим, хто хотів би на цих фактах будувати теорію єдності походження України та Росії, нагадаю, що Візантія також колись платила данину Русі, але від того не стала Руссю й на спільне з нею походження ніколи, начебто, не претендувала. Якщо ж виводити права Московії на давньоруський спадок із того, що в їхніх землях колись князував син руського князя Мономаха, то залишається тільки дивуватися, чому на наш спадок не висуне претензій Франція? Адже й у них королевою була колись київська князівна...

Та справа в тім і полягала, що й Візантія, і Франція мали свій власний історичний спадок, який не проміняли б ні на який інший, а Московська держава, що на історичну арену вискочила як Пилип з конопель з-під уламків Орди, просто не мала часу шукати своєї власної історії, та й не готова була до цього ні інтелектуально, ні духовно. Їй потрібна була історія «тут і зараз», до того ж — історія, не пов'язана з монголо-татарським походженням. Таку історію «тут і зараз» можна було тільки **вкрасти**.

Давньоруський спадок — органічна частина історії українського народу, автохтонного на цій території, — легко дався в руки, бо Україна, що в XV ст. вже була частиною Польсько-Литовської держави, змушена була «боронити себе в сучасності», відбиваючись від Османської Порти й Кримського ханства на Сході та від покатоличення, що все настирніше сунуло із Заходу.

Боронити своє минуле, свій давній історичний спадок було ніколи...

На руїнах давньої Руської держави, скориставшись недо-

серйозно, співчуваючи Миколі II, який збирається взяти на себе виконання цієї «історической задачи». Про всіляких сучасних політиків на кшталт «сина юриста» з їхніми омріяними «бросками на юг» і згадувати не хочеться...

лею народу, збирали свій грабіжницький ужинок історичні мародери.

Державною ідеологією Московського царства, а пізніше — Російської імперії (самодержавної й більшовицької) стають міфи про «общеславянские корни», «общеславянскую историю», «общее отечество», «общее крещение», «общий язык и культуру».

«Средством политического воспитания общества», як каже російський академік Д. Ліхачов, стають літописи, які, якщо вірити їхньому датуванню, як гриби після дощу починають з'являтися саме в той період, коли у московських правителів виникла потреба в обґрунтуванні «власти и прав» на наш історичній спадок. **«Именно на основании летописей, — твердить академік, — московское правительство безо всяких колебаний заявляет своё право на господство над старыми «отчинами» московских князей — Киевом, Смоленском, Полоцком, Черниговом»** [23.96], хоч кількама рядками нижче сам заявляє: **«Московское правительство усиленно развивало летописание и пользовалось историческими ссылками и свидетельствами летописей в масштабах и с искусством, которому не могли противопоставить ничего равного противники Москвы»** [там само]. Виходить так, як казав колись відомий естрадний персонаж Тарапунька: «Сам склав і сам напам'ять вивчив!...» Сам придумав — і сам на свою вигадку посилаюся.

Не заперече академік і фальсифікацій при укладанні так званих «літописних зводів», завданням яких було з'єднати давньоруські літописи з пізнішими суздальсько-володимирськими, щоб вийшла «общая история» «общего отечества».

«Подбор сведений в летописании был, — каже Д. Ліхачов, — отнюдь не случаен, летописные своды создавались в результате... тщательно продуманной работы летописцев, подбиравших материал с позиций определённой полити-

ческой идеологии... Политическая идея, вкладываемая в своды, выражалась... в самом подборе материала..., пропусках тех или иных исторических известий. Переработка (читай — груба фальсификация. — Г. М.) летописного материала могла быть допущена составителем свода лишь по очень веским основаниям», — каже академік [23.98]. А що може бути більш «веским основанием», ніж бажання владоможця та ще в Московському князівстві, де кров людська лилася ріками й на менш «веских основаниях»!..

З настанням «просвіщенного віку» Петра I та Катерини II починається справжнє полювання за стародруками на всій території імперії, щоб, не доведи Боже, ніде не вигулькнув не-сфальшований літопис. Ці старовинні книги підчищаються, виправляються відповідно до ідеологічних потреб. Що не піддається виправленню — «губиться». **Так «загубився» оригінал Несторівської «Повісті врем'яних літ», який, як твердить статс-секретар «просвіщеної імператриці» Храповицький А. В., вона тримала в руках у його присутності: «Nous L'avons vu en original» («Ми бачили її в оригіналі!») записано в його щоденнику [3.102];** так «зникла» крамольна для тогочасної ідеології Татищевська історія, а вслід за нею — і всі джерела, на які він посилався, пишучи її.

Саме в цей час починають масово «знаходитись» уже згадувані літописні зводи XIV — XV ст. (чому вище й був висловлений сумнів у істинності їхнього датування...), «спаянные острой политической мыслью» про «общее отечество» трьох братніх народів і пріоритетну роль у ньому «Великой России», яка, як послухати російських «міфотворців», була «великою» уже тоді, коли її ще й у природі не існувало.

Населяти цю «великую», хоч іще й неіснуючу Росію мав також «великий» народ. Його можна було безкарно вбивати сотнями й тисячами, продавати, як бидло, зашивати у ведмежу шкуру й зацьковувати хортами, обмінювати на псів і коней, —

але він все одно був «великим». І обов'язково — «руським», слов'янських коренів, бо інакше ж, як читач сам розуміє, ніякого «братства» із давньою Руссю не виходить.

Щоправда, й слова Русь російські міфотворці не люблять. У них і Русь, навіть у найдавніші часи, — це вже Росія.

У М. М. Карамзіна читаємо: «**В России до введения христианской веры** первую степень между идолами занимал Перун... Кумир его стоял **в Киеве** на холме... Перуновым именем **клялись россияне...**» [16.35].

Не можу не звернути увагу шановних читачів на те, що жодної «России» (як, до речі, й України...) «до введения христианской веры» не було і в помині.

На території сучасної України існувала тоді язичницька держава Русь, населення якої «россиянами» ніколи не звалось, а звалось русичами (в чужинській інтерпретації — русами, рутенами, русинами...).

Що ж до територій майбутньої Московщини, то там у цей час (як і значно пізніше) живе народ мера, який ще не знає антропоморфних богів, а поклоняється священним каменям (і буде їм поклонятися ще досить довго), так що Перуновим іменем не тільки росіяни, про яких світ почує у XVIII ст., а й навіть їхні предки аж ніяк клястися не могли.

Ну, а про те, що Київ, де «на холме», і справді, стояв Перун, ніколи не знаходився в Росії, Ви, шановний читачу, і самі знаєте. Але чого тільки не напишеш, будучи російським істориком, задля утвердження ідеї «общего отечества» і «общей истории»!..

Запросто вирішує Карамзін і проблему фінських племен, що населяли всю територію майбутньої Московщини. Переказавши вставлену в Несторівський літопис легенду про правління в цих землях варяга Рюрика, він пише: «Память Рюрика как **первого самодержца Российского** осталась бессмертною в нашей истории, и главным действием его княжения

было твёрдое присоединение некоторых финских племён к народу славянскому в России, так что весь, меря, мурома наконец обратились в славян, приняв их обычаи, язык и веру» [16.43].

Так що, виявляється, в уяві Карамзіна «Россия» існувала вже у 862 — 879 рр. (часи легендарного правління Рюрика). От тільки невідомо — де? Бо правив Рюрик, за легендою, саме в тих землях, що й були заселені отими самими чуддю, мерею, vessю, муроною... Єдине слов'янське плем'я, що входило в його державу (якщо така коли-небудь існувала насправді), — це новгородські словени. Але в Новгороді в ті часи Росії точно не було, бо, як відомо, князі московські сам Новгород приєднували до Росії шляхом його триразового цілковитого знищення. Але було це аж у XV — XVI ст. — двічі за Івана III, а остаточно — за Івана VI (Грозного) у 1569 р. Та й тоді приєднували його не «к России», а до князівства Московського, яке ще й слова такого як Росія «слыхом не слыхивало».

Не хочеться вже й говорити про те, що й самі варяги (пришельці зі Скандинавії) ніколи не були слов'янами, отож і Рюрику геть не було резону приєднувати ті угро-фінські племена «к народу славянскому в (неіснуючій. — Г. М.) России» та «обращать» їх у слов'ян, «языка, обычаев и веры» яких ні він сам, ні його військо не знало. Це те саме, що ми з Вами, шановний читачу, ставши правителями якого-небудь дикого племені в джунглях, почали б із доброго дива «обращать» їх у китайців чи японців... Мабуть же, якби здуру й узялися «обращать», то «обращали» б в українців!.. А норманин Рюрик чомусь свої підвладні племена «обращає» в чужий для нього народ, у чужу для нього віру та прилучає до чужих для нього мови і звичаїв — дивина!..

Але як би там не було, а фінські племена, як твердить «певец российского величия», ще за Рюрика були «твёрдо присо-

єдинены к славянскому народу», і меря, весь, мурома і інші «обратились в славян», **бо вже в IX ст. перейняли їхні «язык, веру и обычаи».**

А тепер почитаймо, що пише з цього приводу літописець **Нестор у XII ст.**

Розповівши про заснування Києва трьома братами Києм, Щеком і Хоривом, літописець подає огляд племен: «По сих же бра-тах, — пише преподобний, — став їхній рід держати княжіння в полян. А в древлян було своє, а дереговичі мали своє, а інші сиділи на Полоті, котрі полочани. Од сих же і кривичі; також сіверяни... На Білім озері сидить весь, а на Ростові-озері — меря. А по Оці-ріці — мурома. І черемиси окремий народ, і мордва окремий народ. **Бо се тільки слов'янський народ на Русі: поляни, древляни, новгородці, полочани, дереговичі, сіверяни, бужани..., а потім же волиняни. А то — інші народи, які данину дають Русі: чудь, весь, меря, мурома, черемиси, мордва... Ці мають свою мову» [29.6].**

Отже, наслідків Рюрикового «обращенія» фінських племен у слов'ян преподобний Нестор і в XII ст. чомусь не помітив, як не зауважив і того, що вони «приняли славянский язык». Він упевнено твердить, що меря, весь, мурома і інші, тобто всі народи, що населяють територію майбутньої Московщини, є народами неслов'янськими і мова їхня — не є слов'янською. А від того легендарного Рюрика, що з'явився в Несторовому літописі у пізніше вставленому тексті, до Нестора пройшло не багато не мало, а більше 250 років!

Пізніші російські історики вже соромились проблему «спільнослов'янського» походження великоросів вирішувати так примітивно, як Карамзін.

Вони придумали міф про «перетікання» слов'ян із Русі в угро-фінські землі. Отак, мовляв, жили-жили ті слов'яни на руських чорноземах, міста, поселення будували, хліб вирощували, а тоді ні з того ні з сього «перетікати» почали. Та ще й

не куди-небудь, а в болотисте угро-фінське безземелля, яке, як стверджує навіть класик російської історичної науки В. О. Ключевський, ще й у XIII — XIV ст. «на каждом шагу представляло переселенцу тысячи мелких опасностей, непредвиденных затруднений и неприятностей», де «господствующей формой расселения чуть ли не конца XVII века была деревня в один или два крестьянских двора» [17.56 — 57] і де, як твердить уже інший, але також російський історик, «суровая однообразная природа не могла живительно действовать на дух человека... поднимать его выше ежедневного, будничного» [32.226].

І це пишуть ті ж російські історики, які пропонують нам повірити в міф про «перетікання» слов'ян, що нібито «поглотілі» угро-фінські племена й утворили, як запевняє В. О. Ключевський, «великорусское племя, образовавшееся из элементов славянского и финского» [19.44].

Шановний історик не пояснює, щоправда, як ті прийшли слов'яни могли «поглотіть» ціле море фінських племен, якщо, за його ж словами, вони «не вторгались в край финнов крупными массами, а просачивались тонкими струйками, занимая промежутки... между финскими посёлками» [17.95].

Отже, нам пропонується повірити, що «тонкіє струйкі» «поглотілі» море... Умом цього, й справді, «не понять», але «веріть» — можна. Вірили ж мешканці острова Банке в своє походження від кокосових горіхів!..

Інша справа, що сьогодні в цей міф навіть на острові Банке жоден туземець не вірить. А от наші північні сусіди не тільки донині зберігають стійку віру в міф про своє слов'янське походження, а й уперто накидають цю віру іншим.

Здавалось би — навіщо? Хіба фіни — гірші від слов'ян? Хіба не всі народи за образом и подобою Божою створені? Хіба не кожен народ має своє місце на сторінках історії?

Та справа в тім, що кожен народ піднімається до свого місця в історії, утверджуючи себе своїми справами, своїми

національними, культурними й цивілізаційними надбаннями. На це потрібні століття боротьби, інтелектуальних зусиль і духовного напруження.

Те державне утворення, яке виникло в межах Орди і з її благословення, що згодом було назване Росією, цих століть для самобутнього розвитку не мало.

Землі майбутньої Росії ще в зародковий період державного розвитку були завойовані монголо-татарами і майже 300 років існували, керуючись ординськими законами, переймаючи ординські звичаї, вислужуючись перед ханами та при кожній нагоді кличучи ханське військо для врегулювання внутрішніх чвар.

Не тільки російського народу, а й будь-якої єдиної етнічної спільноти, пов'язаної спільною мовою, культурою, світоглядом, на цих землях не було [21.190]. Був конгломерат етносів, що «кучкувалися» на одній території: корінний фінський — найчисленніший і найупослідженіший, відлучений не тільки від культури, матеріальних благ, а й від власної землі, на якій господарювали пришельці; татарський — що мав гроші, посідав провідні місця у війську й адміністративних органах і наглядав за «тубільцями», включно з князями. Була дуже незначна кількість руського чи, точніше, русько-половецького етносу — нащадків авантюриста-князя Юрія Довгорукого, які з дозволу Орди (за ханськими ярликами) й під наглядом ханських баскаків кермували князівствами. Ніколи не бачивши землі своїх предків, не знаючи ні культури Русі, ні руських звичаїв, ці «нащадки русичів» охоче прийняли татарський спосіб життя, татарські звичаї та татарську завойовницьку політику.

Таким чином у період розпаду Ординської держави (XVI ст.) Московське князівство, Ордою створене та з її ж допомогою й розширене за рахунок підкорення інших князівств, опинилося на європейській історичній арені, не маючи ні власних національних надбань, ні власної традиції, ні власного

історичного коріння. Те коріння, що пов'язувало цю державу з історією корінних народів, було вже давно обрубане, те, що міцно в'язало її з Ордою, треба було чимдуж рубати, щоб не увійти в історію спадкоємцями варварів-дикунів, як трактувала Європа ординців.

Про те, як панічно й невдало шукали московські владоможці «історичного спадку» в Римі та Візантії, ми вже говорили, як говорили й про те, що після цих невдалих спроб усі сили історичних міфотворців були зосереджені на тому, щоб довести причетність, чи то пак «преемственность власти и прав московских государей» від Київської Русі.

Міф про «перетікання» слов'ян та «поглищення» фінського племінного моря «тонкімі струйками» слов'янського етносу — не єдиний у багатому арсеналі російської міфотворчості.

У XIX ст. історики Погодін і Соболевський висунули ще цікавішу теорію «преемственности власти и прав» на нашу землю.

За їхнім твердженням на землі нашій взагалі споконвіку жило «**великорусское** племя полян», яке й заснувало Київ, створило всю давньоруську культуру і жило там аж до XIII ст. Лише під час татаро-монгольського нашествия, рятуючись від ординців, поляни втекли на північний схід, покинувши вщент спустошені території, які вже після них були заселені «малоросами». Цікаво, що ті «засновники Києва» тікали від ординців не куди-небудь, а саме в ті землі, які ще раніше були завойовані Ордою. Тобто **від** Орди тікали поближче **до** Орди...

Саме цей безглуздий міф і став підставою для теорії «спільної колиски трьох братніх народів» та «старшого брата» — великороса.

Погодінська теорія була вщент розбита у відкритому диспуті українським істориком Миколою Костомаровим та спростована академіком О. Шахматовим, який на основі порівняльного аналізу особливостей української та давньоруської мови пере-

конливо довів, що український народ є автохтоном на своїй споконвічній землі, а «искать в X — XI веке великороссов возле Днепра является делом пустым» [41.52].

Яскравим спростуванням погодінського міфу було й відкриття археологом Вікентієм Хвойкою прадревньої Трипільської культури, риси якої виразно простежуються навіть у сучасній культурі українського народу.

Врешті, й сам М. Погодін відступився від власного міфу про заснування Київської держави великоросами.

Та диво дивне! Міф про великоросів — засновників Києва був спростований і відкинтий навіть російською історичною наукою, а базована на ньому теорія «спільної коліски» та «старшого брата» в ній, спокійнісінько пережила і царів, і генсеків, і дуже комфортно існує й при «демократичних» президентах...

У народі кажуть: «Якщо людині багато разів повторювати, що вона свиня, то вона, врешті-решт, зарохкає». Тож нічого дивного немає в тому, що сьогодні навіть напівнеграмотний дідок чи бабуся, які нічого не чули про «перетікання» слов'ян в угро-фінські хащі чи про заснування Київської держави предками великоросів, «твердо знає», що «Киевская Русь всегда была вместе с Великой Россией», а напівграмотний науковець твердить, що «Слово про похід Ігорів» чи навіть «Велесова книга» — це давні пам'ятки літератури «великого русского народа».

Сформувався стереотип мислення, і за кілька століть живлення міфами ми змирилися з мародерством сусіда, повірили у свою вторинність і «зарохкали» по-малоросійськи.

Тож сьогоднішня потреба у відновленні історичної правди, якою б прикрою вона не була, — це не примха, а заорука й нашого відродження, і побудови справді добросусідських і рівноправних стосунків із нав'язаним нам «старшим братом», якому теж (і до цього слід поставитись із розумінням) важко позбутися нав'язаного міфами комплексу «старшобратства»

та відмовитись від украденого давньоруського історичного спадку.

Оскільки власна правдива історія Росії була начисто знищена її амбітними правителями, без цього нашого спадку вона, фактично, залишається зовсім без історії. Відновити у ХХІ ст. те, що було знищено в XVI — XVIII, вкрай важко. Але рано чи пізно добросовісним історикам Російської держави все одно доведеться це зробити.

А ми, не очікуючи, доки це станеться, продовжимо розгляд тих аспектів російської міфотворчості, які мають відношення безпосередньо до нашої історії.

II. ПРО РУСЬ І ЗЕМЛЮ МЕРСЬКУ, ЇХНЄ ХРЕЩЕННЯ ТА БОГОЛЮБИВИХ МЕРСЬКИХ КНЯЗІВ

1. Кого хрестив Володимир Великий, або чи Жмеринка є Одесою, а земля Мерська — Руссю

Цікавий факт: усі європейські країни мають чітко визначену дату запровадження християнства. Для Болгарії та Чехії, наприклад, це 864 рік, для Моравії — 863-й, для Польщі — 966-й, для Данії — 980-й, для Норвегії та Швеції — 1086, для України, що в ті часи звалася Руссю й на час хрещення мала на своїх територіях не тільки окремих християн, а й християнські храми, офіційною датою прийняття християнства є 988-й рік, хоч існує безліч доказів того, що перше хрещення Русі відбулося ще за Аскольда-князя у 866 р.

А от офіційної дати християнізації російських земель ми, скільки б не шукали, не знайдемо, як, власне, не знайдемо й історично достовірного періоду зародження державного життя на території майбутньої Росії. Усе це поглинається міфами про «спільну колиску», «спільну державу», «спільну Церкву», а отже, й «спільне» прийняття християнства.

...1988 рік. Серпень. Ще червона й атеїстична Москва під урочисті дзвони церков і голосисті многоліття приймає посланців православного світу — вона святкує тисячоліття свого хрещення.

Крізь урочистий гамір ледь-ледь чутно прокльовуються здивовані запитання, а подекуди й ремствування:

— А при чім тут Москва, якої на час хрещення й у помині не було? Хіба не Київська Русь була охрещена тисячу років тому?!

Ці ледь чутні протести тонуть у зливі московської пропаганди, основною тезою якої є «крилатий» вислів одного із стовпів російського православ'я — преподобного Лаврентія Чернігівського, чию святість я жодною мірою не хочу брати під сумнів, але в чийх історичних знаннях не можу не сумніватися: «Наши родные слова — Русь и русский. И обязательно надо помнить, что было крещение Руси, а не Украины. Киевская Русь всегда была вместе с Великой Россией, Киев без Великой России невозможен ни в коем и ни в коем случае...» [25.].

Ці чи подібні до цих сентенції й нині на всі лади повторюються людьми, часто, на жаль, дуже далекими як від святості, так і від знання історії.

«Откуда, — грізно запитує, наприклад, митрополит Одеський і Ізмаїльський Агафангел, — почалась, по розумению націоналистов, история Украины? Невежеством является их утверждение, что в 988 году было крещение Украины, а не Руси». [23.]

Думається, що говорити про те, звідки («по розумению» не тільки «націоналістів», а й усіх грамотних людей) почалась історія України, зараз немає сенсу: це всім відомо навіть із шкільних підручників. І, мабуть, ніхто із хоч якоюсь мірою освічених людей не стане її витоків пов'язувати з часом прийняття християнства, бо знає, що витоків ці слід шукати значно глибше.

Що ж до «крещення Руси, а не України», то тут стовпи російського православ'я мають цілковиту рацію. Інша справа, що авторка цих рядків за своє життя не бачила жодного «націоналіста», який би впадав у таке «невежество» (невігластво, себто), щоб твердити, що в 988 р. святий Володимир хрестив Україну. Присягаюся за всіх націоналістів, що вони добре знають, як звалася наша земля за тих часів. А звалася вона Руссю, тож і хрестив Володимир Великий саме Русь.

Проблема полягає лише в тому, що **жодні інші землі, окрім тих, що нині зветься Україною, у ті часи (та й у значно пізніші) Руссю не звалися**. І хоч докази на користь цього твердження наводилися вже неодноразово, в тім числі й авторкою цієї праці [26.13; 27.22 — 23], все ж, думається, не зашкодить повторити їх ще раз, тим більше, що базуються вони не на домислах істориків, а на не спотворених пізнішим втручанням сторінках літописів.

Але спершу хотілося б запитати в шановних читачів: чи погоджуєтесь Ви з тим, що коли Вам скажуть, що який-небудь сер Томас повернувся із Зімбабве до Англії, а якась Марія чи Сара виїхала із Жмеринки до Одеси, то це значить, що Зімбабве не є частиною Англії, а Жмеринка — не є Одесою? Погоджуетесь? От і добре! Тепер ми й до літописів заглянути можемо.

Ось розгорнімо, приміром, Новгородський літопис і під роком 1149-им прочитаємо: «Іде єпископ Ніфонт із **Новгорода в Русь**». Під роком 1165-им: «Іде єпископ Юр'ївський в **Русь, в Києвград**».

Суздальський літопис: «Літо 1180. Іде князь Святослав со половци і черніговци із **Русі на Суздаль** ратью».

Іпатіївський літописний звід: «Літо 1155. Юрій іде із **Суздаля на Русь і прийде Києву**».

У 1174р., вбивши Андрія Суздальського, **ростовці й суздальці посилають своїх послів у Русь** по князів Ростиславовичів, а в

1178-у Мстислав Ростиславович відмовляється від запросин на Новгородський стіл, мотивуючи тим, що **«не зможе Руської землі забути»** [22.324]. Та й сам Юрій Довгорукий у 1135 році, в Суздалі сидючи, журиться, що **«немає частки в Руській землі мені й моїм дітям!»** [22.222]. Якби Суздаль був Руссю, то не було б чого нарікати Суздальському князеві...

Цього ж року князь Ізяслав Київський, прийшовши на прохання новгородців боронити їх від того ж Юрія Довгорукого, каже: **«На нього я прийшов, зоставивши землю Руську, заради вас і обид ваших»**.

І таких виписок із літописів можна назбирати безліч, і кожній логічно мислячій людині буде ясно: ні Новгород, ні Суздальщина до складу Русі не входили ні в X, ні в XII ст.

Та й російські історики XIX ст. чудово розуміли, що **«Ростово-Суздальская область при Юрии Долгоруком (а він у тій «області» з'явився в середині XII ст. — Г. М.) целиком совпадала с землёй народца меря, распространяясь к северу до Белоозера, вверх по течению Мсты, Мологи, Костромы, Унжа, а к югу ограничиваясь Клязьмою и Москвою-рекой»**. Так пише професор Д. Корсаков у своїй праці «Меря и Ростовское княжество», опублікованій ще на початку 70-х років XIX ст. Йому втрує К. Валішевський: **«Основой населения страны, — пише він уже про значно пізніші часи, — повсеместно являлось финское племя»** [6.16]. Та й сам Ключевський чудово розуміє, що й за два століття після Володимирового хрещення Мерська земля, на якій утворилося Ростово-Суздальське князівство **«лежала вне старой коренной Руси и в XI веке была более инородческой, чем русской страной...»** [18.41]. Більше того, як свідчать археологічні розкопки курганів VIII — XIII віків, проведені А. С. Уваровим у Суздальському, Володимирському, Костромському, Юр'ївському, Тверському, Переяславському, Ростовському повітах у середині XIX ст., край цей навіть будь-яких торговельних чи господарських контактів

із Руссю не мав. Так, розкопавши «163 местности и 7729 курганов», які однозначно належали народу меря, археолог не знайшов у них жодної київської монети за наявності безлічі арабських, татарських, бухарських і навіть 80-ти германських монет. (О. С. Уваров «Меряне и их быт по курганным раскопкам»). Не знайдено в мерських курганах і зброї, прикрас чи інших виробів, що мали б київське походження.

До угро-фінського доліхоцефального, а не брахіцефального слов'янського типу належать і людські черепи з цих курганів, досліджені російськими антропологами К. М. Бером, Ф. П. Ланцетом та А. П. Богдановим [Докладніше про це див. 3.111—151].

Отже, «земля народа меря», на якій лише в середині XII ст. з'явиться Суздальське князівство, що стане ядром майбутньої Московії, ні за часів Володимира Великого, ні в значно пізніші часи до Русі не мали жодного відношення, окрім того, що, якщо вірити літописам, сплачувала данину руським князям. Але данину Русі й Візантія колись платила.

Назвою Русь охоплювалися лише землі майбутньої України. Тому, як не назви ті, охрещені св. Володимиром території — хоч Руссю, а хоч («впадая в невежество...») — Україною, а ні Москви, ні Суздаля, про яких у X ст. історія ще й не згадує, не хрестив рівноапостольний князь, як не хрестив і жодного квадратного метра землі Мерської, яку навіть російські класики історичної науки та преподобні отці Російської Церкви «нічого сумняшеся» називають «Великой Россией», не боячись бути звинуваченими в «невежестве».

2. XII століття — «зачаточный этап» розвитку Мерської землі. Перші спроби християнізації мерського люду

Не було, не було, шановний читачу, за часів Київської Русі ніякої Росії — ні «великої», ні навіть мацюпусінської! Була всього лише «земля народа меря» (Мерська земля), на якій

щойно в XII ст. з'явиться Володимиро-Суздальське, наприкінці XIII-го — Московське князівство, в XV — XVI — Московське царство, що буде назване Росією аж у XVIII ст. за Петра I, після того, як обросте безліччю загарбаних територій, у тім числі й нашою, що давним-давно вже носитиме назву України.

А в X ст., в час хрещення Русі (я зумисне опускаю слово Київської, бо, як засвідчили літописи, жодної іншої Русі ні тоді, ні пізніше в природі не існувало), люд землі Мерської веде напівдикий спосіб життя й, мабуть, ще й не здогадується про існування тієї Русі, схованої від нього за непрохідними лісами.

Усіх, хто, читаючи ці рядки, захотів би нагадати авторці «літописне» свідчення про те, що в тому ж 988 р. Володимир «посади убо... Бориса в Ростові, а Гліба в Муромі», адресу до досліджень О. Шахматова, який докладно розглянув цю проблему й прийшов «к решительному утверждению, что перед нами искажённый текст» [41.74]. До речі, й історик Російської Церкви М. В. Толстой «первым из князей, оселившихся в Муроме», називає не Володимирового сина Гліба, а аж його правнука Ярослава Святославовича, що жив у I половині XII ст., а не в другій X-го. Про відсутність у Мерських землях княжої влади та будь-яких форм організованого державного життя, яке б забезпечувало можливість хрещення цього краю, говорить і Д. Корсаков, наводячи, зокрема, літописне свідчення 1107 р. — це вже початок XII ст.: «Приидоша Болгары на Суздаль и обступиша град, и много зла сотвориша, воююще села и погосты. Суции же людие во граде не могуще противу постояти, не суцу князя у них» [20.72]. Про те, що ні в час хрещення Русі, ні й століттям пізніше в Мерських землях жодних князів не водилося й ні про яке хрещення земель у 988 р. не може йти мова, свідчить і той загальноновизнаний історією Російської Церкви факт, що **першими проповідниками Христової віри в цих землях були ченці Києво-Печерського монастиря, які зустрічалися тут з «язычниками упорными, суровыми и ди-**

кими» [36.58 — 59] і, не маючи жодного захисту («**близкой помощи князя не было**»), або кінчали свій апостольський подвиг мученицькою смертю, або, в кращому випадку, втікали від тих «диких и упорных» язичників у непрохідні нетрі й спасалися там на відлюдді. Слід сказати, що першим достовірно відомим просвітителем Мерської землі був святий мученик Леонтій, який прийшов у цей край у другій половині XI ст., тобто майже через 100 років після хрещення Русі, і був забитий місцевим людом, що про християнство навіть і в цей період нічого не хотів чути.

Цілком зрозуміло, що якби в цих землях була княжа влада, то князі-християни зуміли б захистити ченців-місіонерів від своїх «упорных и диких» підлеглих. Та й над тим подумаймо: звідки могли б взятися ченці **Києво-Печерського монастиря** (а це, як визнає сама Російська Церква, були перші проповідники християнства в Мерській землі!) в часи Володимирового хрещення, якщо й **сам цей монастир був заснований на початку 70-х років XI ст. — майже через 100 років після хрещення**. Тобто найперші проповідники Христової віри з'являються в Мерських землях лише через років 100 опісля хрещення Русі, і, як ми вже знаємо, не знаходять відгуку в серцях «упорных и диких язичников». З огляду на це цікавою є й літописна згадка (1071 р.) про пригоду боярина Яня Вишатича, який забрів у мерські хащі в пошуках данини для свого князя Святослава, що сидів тоді в Новгороді. Кожному, очевидно, зрозуміло, що якби Мерська земля була на той час уділом руських (тобто київських) князів чи мала свого осібного князя, то в ній данину для Новгорода ніхто б не осмілився збирати безкарно. Вишатич, проте, данину зібрав, а поміж тим і довідався, що в цей же час мерський люд (охрещений, за російськими міфами, ще в X ст.) займався саме такою «дуже християнською» справою, як добування із нутра мерських жінок «схованих там» їстівних припасів: жита, меду, риби... Для цього волхвам, ясна річ, до-

водилось тим нещасним жінкам «розривати спина», — каже літопис. А проте чоловіки слухняно приводили на те страшне вбивство «сестер, матерей и жён своих» [27.189], що може свідчити лише по їхнє глибоке й незрушне язичництво. А відбувається ж усе це наприкінці XI століття! То про яке хрещення Росії у X столітті може йти мова?

3. Перше князівство і перший князь землі Мерської

Не надто просунулася справа християнізації Мерської землі і з появою в ній першого достовірно існуючого князівства, що увійшло в історію під назвою Ростово-Суздальського, та першого достовірно існуючого в ній князя, яким став Юрій Володимирович (Довгорукий) — молодший син Володимира Мономаха, що більше 10-ти років просидів, чекаючи уділу в Руській землі, та, так і не отримавши його, рушив у ще не зайняті землі.

Оскільки питання зародження державного життя на території майбутньої Росії оповите міфологічним туманом, то знову пошлюся на класика російської історичної науки: **«Юрий Долгорукий, — каже В. О. Ключевський, — был первый в непрерывном роду князей Ростовской области, которая при нём и обособилась в отдельное княжество...»** 18.107 — 108].

У Мерській землі Юрій з'явився десь у році 1135-му. Саме з цього часу історія фіксує активні контакти мерського Суздаля із Руссю. Контакти ці, щоправда, ніяк не нагадують стосунків «двох братніх народів» зі «спільної коліски», бо обмежуються інтригами та безперервними ратями, спрямованими на здобуття Київ-княжого столу, до яких Юрій, жонатий на половецькій князівні, активно залучає половців, стаючи таким чином чи не першим із князів, хто використовує степовиків проти Руської столиці. Прийшовши в землю «народца меря», коли, на думку Д. Корсакова, Ростово-Суздальська земля ще не мала навіть чітко окреслених меж («свойство всякого народа в зачаточную эпоху его культурного развития», — каже історик), Юрій,

справді, став засновником державного життя на території майбутнього Московського царства, а проте, ні в княжому житті, ні в звичаях народу й за його князювання особливого християнського чи руського духу не відчувається.

Цікавим з цього погляду є описаний В. Н. Татищевим епізод, пов'язаний із першою згадкою про Москву, будівництво якої в 1156 р. міфотворці приписують саме Юрію Довгорукому. Отож, згідно з татищевською «Повестю о начале царствующего града Москвы», Юрій Довгорукий, об'їжджаючи довколишні землі, натрапив на схований у хащах перевалочний пункт купця Степана Кучки. Підручники історії довгий час стверджували, що мудрий князь одразу вподобав собі ту важкодоступну місцину й вирішив, що саме тут — недосяжна для ворогів — буде рости й процвітати державна Російська столиця.

В. Татищев натомість у «Повести о начале царствующего града Москвы» розповідає, що вподобав князь Юрій зовсім не місцину, а Куччину жінку, бо, хоч і був жонатий, але жив «другія жени многія приводя, веселяся». Отож, князь, «веселяся», вбив того бідного Кучку й звив кубельце біля його молодиці.

Принаймні, літопис свідчить, що того 1147 р. «у день п'ятниці на Похвалу Пресвятої Богородиці» (04.04) гостював у князя Юрія Святослав Ольгович із сином своїм Олегом, котрий «поїхав попереду до Юрія і дав йому пардуса». Гостина ця (за літописним свідченням, бучна і пишна) відбулася, очевидно, на Куччиній перевалці, бо посилаючи послів до Святослава, Юрій нібито сказав йому: «Прийди до мене, брате, в Москов» [22.206].

Згадувана вже «Повесть о начале царствующего града Москвы» уточнює, що то була не просто гостина, а не що інше, як весілля Юрієвого сина Андрія (за Синописом, Китая), якого Юрій женить на доньці убитого ним Степана Кучки Уліті, незважаючи на те, що Китай-Андрій на той час уже також був жонатий [22.314].

Якщо враховувати, що Російська Церква наполегливо претендує на спадкоємність християнських традицій від часів Володимирового хрещення, тобто від 988 р., то наведені вище факти краще будь-яких слів свідчать про те, що й через більш ніж півтора століття по хрещенню Русі на Суздальщині ті християнські традиції ще й не ночували...

Не надто високої думки про «християнські чесноти» першого Суздальського князя й історик Російської Церкви М. Толстой: «Властолюбивый, но беспечный... Юрий не имел добродетелей своего великого отца, не прославил себя... ни одним подвигом великодушия, ни одним действием искреннего добросердечия... не умел заслужить народной любви ни на севере, ни на юге..., где наконец удалось ему незадолго до смерти занять престол великого княжения. Народ киевский столь ненавидел Долгорукого, что, узнав о смерти его, поспешил разграбить дворец княжеский и не дал похоронить тела его подле гробницы Мономаховичей...», — пише історик Російської Церкви [36.76], ледь не дослівно повторюючи сказане Карамзіним [16.157].

Провівши більшу частину років свого княжіння в боротьбі за посідання Київського столу, не вважаючи Мерську землю уділом, гідним Мономаховича, Юрій, і справді, не залишив у ній жодного значного сліду, хоч за його княжіння було збудовано в Мерській землі кілька монастирів та церков, і якби не потреба істориків-міфотворців відсунути дату будівництва Москви якнайглибше в дотатарський період⁴, то й постать цього князя не височіла б на площі російської столиці.

У всякому разі, час князювання Юрія Довгорукого не був для Мерської землі періодом ані активної християнізації, ані активного державотворення. Це був князь-чужинець, який так і не зумів призвичаїтись до напівдикого Мерського краю і всі помисли пов'язував зі своєю втраченою батьківщиною — Руссю.

⁴ Про заснування Москви мова піде в наступних розділах.

Можливо, саме тому в російських істориків знайшлося стільки чорної фарби для змалювання історичного портрета засновника державного життя на території майбутньої Російської імперії.

4. Перший «істинний великорос» на історичній арені

Саме так назвав В. Ключевський другого князя Мерської землі — Юрієвого сина Андрія (Китая), причисленого Російською Церквою до лику святих, попри те, що суздальський люд ненавидів його, очевидно, не менше, ніж київський — Юрія, і після його вбивства з не меншою поспішністю розграбував княжий двір, а труп його, покинутий просто неба, навіть священники не хотіли внести до храму, доки аж на третій день не змусив їх це зробити ігумен Козьмо-Дем'янського монастиря Арсеній.

На відміну від свого батька, що все життя прагнув «частки в Руській землі», Андрій терпіти не міг «руського духу» й одразу після смерті Юрія почав звільняти від нього Мерську землю.

«Ізгнаша Андрей епископа Леона из Суздаля и братію свою погна: Мстислава и Василька, Михалка Юрієвичів и Ростиславича два — синовця своя, и мужі отця свого найзнатніші...», — каже літопис [22.284].

Цікаво, що за 19 років князювання боголюбивого Андрія із Суздаля було вигнано аж чотирьох єпископів: першим вигнанцем був Нестор, висвячений для Суздаля ще в 1150 р., тобто тоді, коли Юрій Довгорукий ще був у Суздалі. Як тільки Юрій перебирається в Київ (1155 — 1157 р.), «боголюбивий» Андрій тут же (у 1156 р.) проганяє єпископа із Суздальщини (вона ж Мерська земля). Уже в 1159 р. був вигнаний єпископ Леон (поставлений у 1158 р., потім Федір (Калугер), потім Лука. Леона, який було боголюбивим князем, щоправда, повернуто, але невдовзі, за те, що не дав князю дозволу на м'ясну страву по середах і п'ятницях, його було на чотири місяці посаджено під

арешт і знову вигнано. Отже, на 19 років Андрієвого правління припадає, по суті, не чотири, а п'ять єпископських вигнань, просто два з них стосувались однієї й тієї ж особи.

Лука, як твердить історик Російської Церкви М. В. Толстой, був вигнаний за «лихоимство и ересь», а Федір (Калугер) — за «неслыханные жестокости». Доля цього останнього була, воістину, страшною: він був «казнён отсечением правой руки, отрезанием языка и ослеплением». Якщо додати, що Федір Калугер був родом грек, посланий для навернення в християнство отих «упорных и диких язычников», то не доводиться дивуватися тому, що патріарх Царгородський Лука Хризверг аж 13 років потому не дозволяв висвячувати єпископів для Суздаля.

Навіть якщо припустити, що боголюбивий князь виганяв єпископів за їхні негідні вчинки, то залишається тільки дивуватися, чому якраз за час його боголюбивого правління до Суздаля потрапляли тільки нікчемні єпископи?

Доказом «християнського» світогляду як самого князя, так і його мерської дружини є і його похід на Новгород у 1170 р. з метою, як каже історик Російської Церкви, «смирить гордыню новгородцев», які в чомусь не послухалися мерського князя.

І яке діло було князю землі Мерської до новгородської гордині?! І чого новгородці мали б слухатися його, князя чужої землі?! Цього нам історик не пояснює, розповідаючи далі, як про щось саме собою зрозуміле, що «бесчеловечно опустошив область новгородскую на 300 вёрст в окружности», Андрійове військо осадило місто [36.72 — 80]. На четвертий день осади архієпископ Новгородський Ілля, маючи вночі відповідне видіння, виніс на стіну укріплення навпроти ворожого війська ікону Пресвятої Богородиці, перед якою закликали в молитві жителі міста.

Ану ж бо, нехай угадає шановний читач із трьох спроб, що робили в цей час «брати-християни» із землі Мерської під про-

водом «боголюбця»-князя? Здогадалися? Правильно! Поливали градом стріл і молільників, і ікону! Історик називає це «воинской отвагой», хоч, щоправда, й «наглости против святыни» не заперечує. Кажуть, і донині на цій іконі, що носить назву «Знамення», видно під лівим очком Богородиці слід від стріли нечестивих...

Ще яскравішим свідченням «братніх стосунків» майбутньої Московщини з Руссю та «християнського світогляду» першого «істинного великороса» є його похід на Київ у 1169 р. Ось як описує літописець взяття Києва «боголюбивим» князем: **«І грабували вони два дні увесь город, — пише літописець, — Подолля і Гору, і монастирі, і Софію, і Десятинну Богородицю... Церкви горіли, християн убивали, а других в'язали, жінок вели в полон, силоміць розлучаючи з мужами..., діти ридали, дивлячись на матерів своїх. І взяли майна безліч, церкви оголили від ікон, і книг, і риз, навіть дзвони здіймали і вивезли в північні краї... Запалений був навіть монастир Печерський святої Богородиці поганими... і стояв у Києві... стогін і туга, і скорбота невтишима, і сльози безперестанні...»** [22.295].

Це, якщо вірити історикам-міфотворцям, не орди іновірців-варварів нищать древні християнські святині, не чужоплемінні дикуни вершать розправу над ворожим народом. Це, як нас більше п'ятисот років намагаються переконати, — християни, діти єдиної спільної руської колиски здійснюють «братерський акт дружби». Дають переконливий доказ «спільного походження» й «споконвічної єдності»!

Але спинімося на мить, шановний читачу, стишмо своє «праведне» обурення! Ані князь Андрій Суздальський, ані його меряни зовсім не заслуговують ні нашого гніву, ні, якщо дивитися з історичної перспективи, навіть осуду. **Вони ж бо не знали, що колись хтось припише їм «споконвічне братство» з нами!** Вони на той час і були іновірцями-варварами, чужоплемінними

дикунами (це сказали нам російські історики!), були дітьми **іншої** землі, **іншого** народу! Наша земля була для них ворожою, чужою й незрозумілою! З неї постійно йшли якісь загрози й неприємності: то забредуть якісь збирачі данини й пограбують до нитки, то якісь проповідники з'являться й священні камені поскидають та ще й у дурні тебе разом із усіма предками пошиють: не так живеш, не те їси, не так молишся, не в те віриш.

У князя з Руссю — свої рахунки: не може князь бути спокійним, коли поруч височить ненависна й сильна сусідка. Йому треба свою державу вивищувати, а найпростіший спосіб для цього — знищення країни-суперниці. За тогочасними мірками — все правильно! Біда лише в тому, що нам облудою прищепили отой «комплекс братерства», який спонукає нас вимагати від іншого народу якихось неадекватних дій (аж до — Господи, прости мене! — зниження цін на газ до якогось «братерського рівня...»).

От самі поміркуйте: колись там нападав на нашу землю котрийсь Бела Угорський. Чи викликає це в нас якісь особливі емоції? А ні! Ми вже й забули, яким із лічби той Бела числився (либонь, чи не четвертим?..) З татарами воювали. Колись ми їх били, колись — вони нас. А нині Мустафа Джамілев чи Рефат Чубаров, приміром, відстоюють права українців, а українці — права татарського народу. Все правильно! А от князю Суздальському вже не можна було й на Русь походом ходити, бо й через вісім століть цей факт буде ховати офіційна історія, а тих, хто говоритиме про це, звинувачуватимуть у «націоналізмі» та спробах «посеять вражду между братскими народами».

Руйнував, руйнував мерський князь Андрій нашу стародавню столицю! І не треба на нього за це так сильно сердитись. Ну, не знав він, не здогадувався навіть, що комусь колись приїде в голову із мерян русичів зробити, а князівство його приторчити до Русі.

Дбав чоловік, як і годиться князеві, про **свою** землю, **свою** невеличку, тіль-тіль посталу державу й робив те, що вважав потрібним і вигідним для неї. Чи ми, може, хотіли б, щоб він про чужу державу дбав, а не про власну? Так не буває. На таке здатні хіба тільки деякі «буцім українські» політики... А князь Андрій Суздальський не «буцім», а насправжки дбав про свою рідну землю, інтереси якої й тоді не збігалися з інтересами землі наших предків. І не сердьмося на нього за те... Краще запам'ятаймо слова класика російської історичної науки В. Ключевського: **«В лице князя Андрея великоросс впервые ступил на историческую арену»**, та зауважимо, що **поява на цій арені першого «великороса», одразу ж ознаменувалася першим же нищівним руйнуванням нашої древньої столиці — центру нашої давньої держави, нашої предковичної культури.** Усвідомлення цього факту дуже сприятиме розумінню історичних закономірностей...

5. Продовження суздальської політики «братнього єднання». Другий «істинний великорос» на історичній арені

Другим «істинним великоросом», що продовжив розпочату Андрієм-Китаєм політику «братнього єднання», був його відомий брат Всеволод Юрійович (Велике Гніздо) який, за свідченням М. Грушевського [10.197 — 226], у 1203 р., зібравши половецькі орди та північних князів, ще раз пограбував і вщент спалив древню столицю «спільної колиски». Карамзін, щоправда, стверджує, що похід організували чернігівські Ольговичі, хоч навіть із його викладу добре видно, що взаємне нацькування найбільших Руських князівств — Чернігівського, Смоленського та Київського — одне на одного було важливою складовою Всеволодової політики.

«Имея тайные намерения, — пише «певец величия российского», — он не хотел падения черниговских князей, чтобы не

усилить тем киевского и смоленского. Равновесие их сил (тобто, однакова слабкість усіх трьох! — Г. М.) казалось ему до времени согласнее с его пользою» [16.198].

І знову ж особисто я не можу виставити жодних претензій до Суздальського князя, бо очільник держави і має дбати про «свою пользу», тобто про користь для свого князівства, про посилення своєї, а не чужої міці й авторитету.

Був князь, ясна річ, підступним і хитрим, але в політиці, здається, хитрість зветься мудрістю, а підступність — розважністю... На Руські землі відверто не зазіхав, але, сіючи чвари між князями Русі, не раз приточував собі й своїм дітям оті «частки в землі Руській», на відсутність яких так гірко нарікав колись його менш вдатний до політикування тато Юрій.

Саме за його часів з'являється в політичному лексиконі термін «Володимирове плем'я» (Мономаховичі), що протиставляється Ольговичам. Захисником інтересів цього «племені» Всеволод проголошує, ясна річ, себе як старшого в роді після смерті Святослава Київського.

У ролі «захисника племені» він не раз і не два зіштовхував лобами Київських, Чернігівських і Смоленських князів, далеко не завжди допомагаючи саме Володимировичам. Частенько бувало, що, спровокувавши киян обіцянкою своєї допомоги на протистояння з чернігівцями, мудрий князь любісенько відсиджувався у своїх лісах або й таємно від «Володимирового племені» вступав у союзи з Ольговичами.

Особливо ж не любив князь Суздальський, коли в Русі наставали мир і злагода.

Ось, наприклад, рік 1194-й... Щойно з честю поховавши мудрого Святослава (того, що в «Слові про похід Ігорів» своє знамените «золоте слово» проголошував), кияни, «всі від малого до великого, з радістю великою» зустрічають нового князя Рюрика, що славився добротою, миролюбством і толерантністю. «І обрадувалася, — каже літописець, — уся земля Руська

княжінню Рюриковому — і кияни, і християни, і погани, бо всіх він приймав до себе з приязню» [20.355].

Кінець 1194 та початок 1195 року використав Рюрик для встановлення миру і приязні в Руській землі, залучивши до цього Давида Смоленського, який радо відгукнувся на цю добру справу. Всі «переговори про Руську землю» були довершені «у веселості великій і приязні щирій».

Та ба... Веселість і щира приязнь у Руській землі не до шмиги князю землі Мерської.

Уже влітку 1195 р. присилає він до Рюрика послів і, знаючи миролюбну й добросердну вдачу свата свого⁵, раптом вимагає в нього не чого іншого, як... «частки в Руській землі». Більше того, князь Суздальський вимагає не будь-яку, а цілком конкретну «частку» — ту, що належала Рюриковому зятю Роману Мстиславовичу, а це — не багато не мало — Торчеськ, Трипіль, Богуслав, Корсунь і Канів. Зрозуміло, що Рюрик запропонував Всеволоду, приязні ради, іншу «частку», але Мерському князю не так «частка» була потрібна, як ворожнеча в Русі та послаблення Київського князя, тому ні на що інше, окрім Романових володінь, він не погоджувався й грозився йти на Рюрика раттю.

Дізнавшись про це, шляхетний Роман шле посла до Рюрика зі словами: «Отче! То чи із-за мене тобі не жити зі сватом своїм і не помиритися? А ти мені іншу волость замість тої даси, або кунами даси за неї...» [22.356].

Усе! Проблема вирішена! Віддає Рюрик Романові волости Всеволоду, аби тільки в щирій приязні жити! Не вдалося суздальцю Рюрика з Романом лобами зіштовхнути. Надто шанобливим і доброзичливим до тестя зять виявився...

Та не був би сам собою Суздальський князь, якби не знайшов способу викликати в шляхетного, але запального й гордого Романа недовіру і гнів до Рюрика. Маючи безліч синів,

5 Син Рюрика Ростислав був одружений із Всеволодовою донькою Верхулавою, яку відправили заміж ледь не в шестилітньому віці.

він віддає відібрану в Романа частку не їм, а зятеві своєму Ростиславу — Рюриковому сину, що княжив у престижному Білгороді, чим убиває двох зайців одразу: повертає до себе Ростислава, показуючи, що він, Всеволод, дбає про нього більше, ніж рідний батько, і дискредитує Рюрика в очах Романових. Все-бо виглядає так, що Рюрик елементарно обманув зятя, аби віддати його уділ рідному синові, а кажучи просто, — пошив його в дурні.

Того Роман, ясна річ, стерпіти не міг і почав шукати союзників, щоб покарати «підступного» тестя. Найнадійнішими союзниками в боротьбі проти старійшин «Володимирового племені» могли бути Чернігівські Ольговичі.

Почувши про переговори зятя з чернігівськими князями, Рюрик повідомляє про це Всеволода, із-за якого вся ця веремія і сколотилася.

Всеволод, радий, що досяг мети, радить сватові йти раттю проти Ольговичів і цілує хрест на тому, що виступить разом із Рюриком. «Ти починай, — каже він Київському князеві, — а я готов з тобою».

У боротьбу втягуються й Смоленські князі. Знову починається кривава усобиця в Руській землі. І, хоч Роман на той час уже замирився з тестем, Рюрик із неї не може вив'язатись, бо зв'язаний хресним цілуванням із Всеволодом Суздальським, який ось-ось має виступити проти Ольговичів.

Та не такий дурний був князь землі Мерської, щоб на якісь там «хресні цілування» зважати та допомагати Києву утверджувати свою владу в Руській землі.

Перечекавши, доки русичі добряче потовчуть один одного та поपालять один одному волості, він любісенько переступає хресне цілування й таємно від Рюрика вступає у переговори з Ольговичами.

«Свату! — дорікав Мерському князю Рюрик, довідавшись про це. — Ти хрест мені цілував, що хто мені ворог, то й тобі

ворог. І в Руській землі ти частки просив... і я дав тобі волость ліпшу, не від недостатку, а одібравши у брата свого і зятя... задля тебе. І нині він ворогом мені зробився не через кого, а тільки через тебе... А з Ольговичами мені яка обида була? Вони ж од мене Києва не домагалися. Але тобі негаразд було, то я через тебе ж із ними в неладу є⁶. І воював із ними, і волость свою всю запалив. Нині ж... на чім ти мені хреста цілував — того всього ти не додержав еси!» [22.362].

Отакий-от мудрий був князь Всеволод Юрійович... Літопис його ще «добросердним» називає, щоправда, в дуже цікавому контексті: «Всеволодова дружина сильно хотіла їхати на Святослава (мова йде про битву на Влені-ріці між Всеволодом і Святославом Київським 1181 р.), але Всеволод (увага! — Г. М.), **добросердний сей, не хотячи кровопролиття, не їхав на нього. І послав** (знову — увага! — Г. М.) **Всеволод рязанських князів, і ввігнались вони в обози Святославові і потоптали їх, а інших захопили, а других посікли**». [22.328].

Тобто, такий «добросердний» князь Мерський був і так «не любив кровопролиття», що свою дружину кров проливати не пустив, а пролив київську кров коштом рязанської...

Аж цікаво: чи й справді таким наївним був літописець, що не вмів «добросердність» від підступності відрізнити, чи то він нам через віки свою саркастичну усмішку послав?..

Уміння загрибати жар чужими руками не підвело князя землі Мерської й у подальшому. Саме цим (якщо не пізнішим втручанням «міфосочинітелів» у тексти літописів...) можна пояснити факт, що Всеволод («добросердний сей»!) виявився ніби й непричетним до згаданого вище другого тотального руйнування Руської столиці, описаного в історичній літературі так (ци-

6 Ці Рюриківі слова явно свідчать, що причиною його конфлікту з Ольговичами були аж ніяк не переговори з ними його зятя Романа, а якийсь цілком конкретний інтерес Суздальського князя. Проте факт цей у літописі пропущений, очевидно, як такий, що не відповідав «определённой политической идеологии...!»

тую за М. Карамзіним): «**Варвары опустошили дома, храмы, Десятинный, Софийский монастыри; умертвили старцев и недужных, оковали цепями молодых и здоровых; не щадили ни знаменитых людей, ни юных жён, ни священников, ни монахинь... Город пылал; везде стонали умирающие; невольников гнали толпами... В церквях не осталось ни одного сосуда, ни одной иконы с окладом. Варвары похитили и драгоценные одежды древних князей..., которые на память о себе вешали оные в храмах**» [16.198].

Цікаво, що про цей спустошливий похід «варварів», як і про ряд інших подій, що, здавалося б, мали бути вікопомними для наших предків, у літописах залишилися лише глухі згадки, з яких годі збагнути як ланцюг причинових зв'язків, що призвели до нього, так і те, хто конкретно був справжнім його організатором і рушієм.

Ясно одне: друге тотальне руйнування древньої Руської столиці могло бути вигідне лише суздальському князеві. А чи сам він це зробив, чи руками наших честолюбних, продажних і безвільних співвітчизників — принципового значення не має.

Додам лише, що сталося це у 1203 р., якраз тоді, коли Русь отримала перший після Володимира Великого та Ярослава Мудрого реальний шанс знову бути об'єднаною в єдину монолітну державу під орудою відважного й шанованого в Європі Романа Мстиславича, який у **1198** р., після смерті безщасного й безпутнього Осмомислового сина Володимира, посів і Володимир-Волинський, і Галицький княжі столи та об'єднав західноруські землі в одне Галицько-Волинське князівство, твердою рукою приборкуючи крамольних бояр та встановлюючи порядок.

Чи міг на утворення в Русі сильного князівства під орудою сильного князя спокійно дивитися князь Суздальський? Очевидно, ні, бо, як ми пам'ятаємо, основою його політики було послаблення руських князівств шляхом внесення розбрату

між князями. Тим більш немилим було для нього піднесення Галицьких земель під рукою сильного князя, бо, будучи покійному Володимиру Ярославичу ріднесеньким дядьком по матері, він взагалі дивився на ці землі як на сферу своїх інтересів і впливів.

Ясна річ, що сам Всеволод Юрійович («добросердний сей») не піднімає зброї проти войовничого і сильного Романа, адже в Суздальського князя є сусіди, якими він може крутити, як циган сонцем... І в 1201 р. Рюрик з Ольговичами збираються в похід на Галич.

«Добросердний» Всеволод, у плани якого зовсім не входить захоплення Галича Рюриком та зміцнення Київського князівства, а лише взаємне послаблення і Києва, й Галича, повідомляє Романа про підготовку походу! Все продумано: попередженого Романа Рюрик не подолає, а потовчуть одне одного добряче! Але й тут Суздальський князь трохи прорахувався, недооцінивши мобільного й рішучого Галицько-Волинського князя.

Ледь зачувши про наміри Рюрика, Роман Мстиславич оперативно збирає рать і, не чекаючи, доки Рюрикові стяги стануть під Галичем, сам із військом опиняється під Києвом. Це, зрештою, теж непогано... Головне, щоб русичі чубилися, щоб обезкровлювали одні одних!..

Та стається вже й зовсім несподіване: незадоволені безвільним і слабкодушним Рюриком кияни, уздрівши стяги Романові, **без бою відкривають перед ним міську браму й радо вітають мужнього Мстиславича!** Рюрик утікає до Овруча. Наддніпрянські й Західні землі Русі — в руках одного керманіча!

Та затримуватись у Києві ратоборцю Роману ніколи — він щойно пообіцяв Візантійському імператору захистити Візантію від половецьких орд, що вже захопили Фракію й пустошать візантійські землі.

Доручивши Київський стіл своєму двоюрідному братові Інґвареві Луцькому, хоробрий Роман вирушає рятувати Візантію, звідки повертається до Галича, увінчаний славою спасителя Царгороду від варварів-степовиків. Ще один-однісінький невеличкий крок — і перед світом знову постає єдина Русь під владою уславленого в Європі князя Романа Мстиславовича.

Та несподівана, як нагла смерть, північна навала падає на Київ, палить і спустошить місто, вбиває й забирає в полон його населення.

І хоч буквально через кілька днів Роман виганяє напасників із древньої руської столиці, та сили підірвані, й «під тиском Всеволода Суздальського», як сказано в «Літописі Руському» [22.308], він наприкінці 1204 р. віддає Київ Всеволодовому зятю Ростиславу Рюриковичу, а сам концентрує зусилля на зміцненні створеної ним Галицько-Волинської держави, якій судилося продовжити історію руської державності ще майже на півтора століття.

Шанс об'єднання Русі в монолітну державу був втрачено. А що до втрати цього шансу був причетний князь Суздальський, то жодного дива в тім немає, і жодного нашого осуду він не заслуговує, навпаки, заслуговує захоплення й схвалення, **бо був істинним патріотом СВОЄЇ землі, справжнім державцем, далекоглядним і мудрим, що вслід за своїм попередником — «істинним великоросом» Андрієм ЗАКЛАДАВ ОСНОВИ МАЙБУТНЬОЇ РОСІЙСЬКОЇ ГЕОПОЛІТИКИ, В ЯКУ СИЛЬНА Й МОНОЛІТНА РУСЬ НІЯК НЕ ВПИСУВАЛАСЯ, ЯК НЕ ВПИСУЄТЬСЯ НИНІ НЕЗАЛЕЖНА Й СОБОРНА УКРАЇНА.**

Чи ж його вина, що наші полохливі й слабодухі «рюрики» чи заздрісні й продажні «ольговичі» (яких і в наші часи вистачає!) виявилися нездатними на проведення своєї власної політичної лінії на користь і утвердження власної держави, що

«кермували» нею під диктовку чужоземного князя й на угоду йому?

Історія — сувора тітонька. Вона рахується не з добренькими, покладистими і... продажними, а з сильними й гордими, вірними **своїй** Вітчизні й **своєму** народові, а ще жорстоко карає тих, хто не вивчає її належним чином та ігнорує її уроки.

Пам'ятаючи про це, підбиймо підсумки сказаного в цьому досить розлогому й важливому розділі.

По-перше, як ми бачили, не могла Русь бути «всегда вместе с Великой Россией», бо в часи існування Русі ні «великої», ні навіть малесенької Росії не існувало. Була земля «народца меря», в яку «в зачаточный период её существования» прийшов Мономахів син Юрій, що став першим у ній князем — засновником державного життя на території майбутньої Росії. Сталося це, як ми пам'ятаємо, в середині XII ст., коли Русь давним-давно, ще, принаймні, з II половини IX ст., вже була znana в світі як могутня цивілізована держава, про що, окрім наших літописів, є безліч свідчень у візантійських, германських та скандинавських хроніках, записах арабських учених та мандрівників тощо.

Отже, й жодної «спільної колиски» не могло бути, бо на час становлення державного життя в землі Мерській Русь уже налічувала щонайменше 300 років і жодної «колиски» не потребувала.

По-друге, не було жодної «братерської єдності» між слов'янською Руссю й новопосталою мерською Суздальщиною, князі якої («істинні великороси...»), як ми бачили, все робили для послаблення і знищення Руської держави. Нагадаю також про те, що й «довгорукий» тато їхній «не здійснив жодного походу на Київ без допомоги половецьких орд, а кожен їхній похід на Русь супроводжувався пограбуванням міст і сіл» [35.84].

До сказаного можна додати, що й у подальшому ця «братерська єдність» не набула якихось нових рис, доказом чого є хоч би й той факт, що в 1238 р. Ярослав Всеволодович, на той час князь Переславля-Заліського, що здався на милість Батия, звертається до хана з проханням дати йому ярлик на ще не завойоване ордою Київське князівство і в 1240-му допомагає йому штурмувати Київ, звідки повертається Великим князем Суздальської землі. З київським ярликом, очевидно, щось не вигоріло, хоч російські історики стверджують, що і він, і його син Олександр (котрий Невський) мали від Батия «самий милостивий ярлик на Киевское княжение». Але, думається, що це знову ж вигадки міфотворців, продиктовані бажанням хоч якось довести «історичні права» Росії на український спадок. Адже ні Олександр, ні його тато Ярослав жодного дня не сиділи в Києві, й історія не знає жодного факту їхньої діяльності, пов'язаної з Києвом, окрім уже згадуваної участі Ярослава з дружиною під час ординського штурму «матери городов русских».

Не було й хрещення мерських (у майбутньому — російських) територій у X ст. Перші достовірно відомі спроби їхньої християнізації, що, як ми знаємо, були невдалими, припадають лише на кінець XI ст. Християнізована Суздальщина, та й то лише частково, була лише в II половині XII ст., а більшість майбутніх Російських земель — аж у кінці XIV — на поч. XV ст. [Докладніше про це див. 25.16 — 17].

Отож, і 1020-ліття хрещення, яке Росія відзначала на нашій землі, як і тисячоліття, відзначене нею в 1988 р., — це також міф, тобто продукт «дологічної свідомості, що витвори власної фантазії сприймає як дійсні реалії».

III. МОНГОЛО-ТАТАРСЬКЕ «ІГО» ТА ЙОГО РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ Й МОСКОВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

1. Орда — як чинник християнізації Мерських земель

Якщо вчити історію, написану «певцями русской славы», як учили її ми в советських школах, то складається враження, що була така велична й цивілізована держава Росія, на яку напали дикі нецивілізовані варвари татари, знищивши всі її культурні й цивілізаційні здобутки, перетворивши все в «прах і попіл».

Послухаймо, як характеризує тогочасну ситуацію історик Російської Православної Церкви М. В. Толстой: «На огромном пространстве от Белого моря до Южного Галича Батый оставил за собой пепел и пустыню: храмы Божии были истреблены огнём или остались грудой камней, священная утварь, книги сделались добычею богохульников... Нелегко было возобновить храмы... ещё труднее — найти способных священнослужителей... тем более, что образование более или менее сохранилось только на юге — в Галиче и Волыни, странах, менее угнетённых дикими завоевателями... Нравы народа также требовали исправления». [36.120].

Спробуємо прокоментувати написане істориком.

По-перше, відомості про «пепел и пустыню», нібито залишені Батием, м'яко кажучи, явно перебільшені. Як свідчить російський історик Лев Гумільов, який детально досліджував цей період, знищувалися завойовниками лише ті міста, які виявили опір Батиевому війську. «Прочие города, — каже дослідник, — сдались на капитуляцию и были пощажены» [12.282]. Тих «прочих» була більшість. Серед постраждалих Л. Гумільов називає Рязань, Володимир, Суздаль, Торжок, Козельськ.

Те саме, очевидно, було й з монастирями, які, як правило, знаходились поза межами міст. Деякі з них, як свідчить

російський дослідник А. Ратшин у своєму «*Полном собрании исторических сведений о всех бывших в древности и ныне существующих монастырях и примечательных церквах России*», навіть були удостоєні дарів Батієвих, як, наприклад, Богословський чоловічий монастир під вщент зруйнованою Рязанню. До речі, за твердженням дослідника, золота печать, подарована монастирю завойовником, була у XVII ст. використана для позолоти водосвятної чаші, «находящейся, — каже Ратшин, — и ныне в Успенском Кафедральном Соборе в Рязани». Так що іще в середині XIX ст. (книга Ратшина вийшла в 1852 р.) жителі Рязанщини «мали щастя» споживати водичку з чаші, «освяченої» доторком рук нехрестя Батія.

Знаємо ми й про те, що на час татаро-монгольського нашестя християнство в землях майбутньої Росії було ще в зародковому стані: на всю Суздальщину вищезгадуваний А. Ратшин нарахував лише 32 монастирі й церкви, що існували в дотатарський період. Із них — лише дві церкви були збудовані в самому кінці XI ст. — 1096 р. Усі інші — збудовані вже при князях, тобто в II пол. XII ст. А от там, де і на час приходу монголо-татарів княжої влади не було (території нинішніх Костромської, Калузької, Московської, Пензенської та інших областей), дослідник не знайшов згадок про існування бодай однієї церкви, збудованої в дотатарський період.

А тепер подумаймо: чи могло бути таке, щоб на землях, охрещених ще у 988 р., за 108(!) років (до 1096 р.) було збудовано лише дві церкви? Очевидно ж, ні.

То які ж території майбутньої Росії були охрещені в X ст.? Подумали? Правильно! Ніякі! Перші християни з'явилися в Мерських землях лише наприкінці XI ст., що цілком збігається й із іншими даними.

Із 32-х церков і монастирів, які застали монголи у 1238 р. на Суздальщині, знищено було всього дев'ять. Інші 23 здались на милість завойовників і залишились неушкодженими.

Так що «відновлювати» треба було не так уже й багато. Татарська влада активно зайнялася створенням, доказом чого є 71 монастир, збудований уже в перше століття «проклятого іґа», в тім числі й татарськими вельможами, християнство серед яких не було рідкістю.

Очевидно, не вся «церковная утварь, иконы и книги сделались добычею богохульников», якщо ще й у XV ст. із розореного татарами Києва «Київські» за назвою митрополити вивозили на Москву «узуроччя церковне й сосуди, церковні речі та святощі, страсті Христові та сандалії Богородиці, ікони, ковани золотом,... всю красу церковну Київської митрополії, що князі постарались на честь і пам'ять, не кажучи вже про срібло, золото й убори церковні, — хто порухає, скільки всього винесли!» (3 листа Царгородському Патріарху Григорія Цамблака, обраного в 1415 р. на митрополита Київського Новогрудським Собором [8.106, 113]).

Так що коли говорити про Київ, то «богохульниками», чиєю «добычей» стала «священная утварь», виявляться якраз не ординці, а наші «буцім-братья».

Ясна річ, що не може бути мови й про будь-яке **«сохранение образования»** в Мерських землях, бо «сохраніться» може тільки те, що колись існувало. А тут в описувані часи того «образования» і в помині ще не було.

Зрештою, як свідчить той же М. В. Толстой, земля ця і в кінці XV ст. не могла «добыть, кто бы умел грамоте» [36. 314], а до середини XVII-го, за його ж словами, «это зло ещё усилилось... вследствие множества расколоучений и слепой привязанности к букве и обряду, которая возрастает по мере возрастания невежества» [36. 524].

Не слід думати, що мерський люд був якийсь аж занадто тупий і нездатний до навчання. По-перше, ніхто його й не збирався навчати: **перші єпархіальні школи** в Росії почали масово відкриватися при єпархіях лише наприкінці XVII — на початку

XVIII ст., коли ці єпархії очолили наші українські просвітителі, перетягнені після Переяславської угоди на Московщину. Якщо ж говорити про **народні училища і школи**, то їх навіть у «просвещённый век» Катерини II, в 1782 р., було всього **вісім**. У них працювало **26** учителів і навчалося **518** учнів. Це на всю «просвещённую» Росію! І це не яка-небудь вигадка міфотворців. Це статистичні відомості, взяті із «Сборника материалов для истории просвещения в России», що вийшов у Петербурзі в 1893 р. [40.375]. Завдяки українським вченим запрацювала й знаменита Слов'яно-Греко-Латинська академія, яку дослідник українсько-російських міжцерковних взаємин К. Харлампович назвав **«першою й найважливішою фортецею, з котрої проводилася систематична боротьба київської освіти з московським невіжеством»**. [39.47].

Про московське невіжество навіть у XVIII ст. без жодних застережень пише відомий дослідник історії міста Москви І. Забелін, зазначаючи, що «особым средоточением народной грамотности» було Спаське роздоріжжя («крестец») «в лице собиравшихся здесь попов, дьяконов и причетников», які «установили здесь особый книжный торг», де продавали рукописні зошити й листи, «имянуя из Божественного Писания... и в оных писаниях на преданныя Святой Церкви книги является многая ложь, а простолудины, **не ведая истинного писания** (виділене автором) приемлют себе за истину и в том согрешают, паче же вырастает из того на Святую Церковь противление».

Навіть і в XVII ст. «образование» народу кінчалось тим, що для истребления оных писаний» призначалися «два пристава и караул стрельцов», які мали виловлювати грамотіїв та приводити в Патріарший приказ на розправу (И. Забелин. История города Москвы. — М.: Столица. — 1990. — С. 638).

Автор історії все ж твердить, що ця «народная грамотность» була «очень ценима при господстве всеобщей безграмотности», сиріч невіжества.

А в домонгольський період у землі Мерській, очевидно, й слова такого як «освіта» ніхто не чув. Тож і на «нрави народа» монголо-татари, напевне, не надто вплинули. Значно більше вони вплинули на «нрави» знаті, але те станеться згодом.

Слід сказати й те, що в цивілізаційному відношенні монголо-татари тоді стояли значно вище від «дікарей-фінов» [19.74], і вже «богохульниками» їх російський історик обзиває цілком даремно: хула на святині будь-якої релігії, як і утиски іновірців на релігійному ґрунті, були заборонені Ясою Чингісхана, яка беззаперечно виконувалась ординцями. Віротерпимість і організованість державного життя в Орді й стали важливими чинниками впливу на розвиток Російської Церкви та російської державності.

Мабуть, якби світло віри Христової не було занесене в Мерські землі із Києва ще до приходу Батия, якби не заясніло воно окремими свічечками в мерських хащах і поселеннях ще до 1238 р., то Москва сьогодні претендувала б на звання не «найправославнішої» християнської, а найправовірнішої мусульманської держави. Бо за цілковитою відсутністю тут будь-яких форм організованого релігійного життя ординці неминуче насадили б свої. А бути «най-, най-, най-...» — то вже просто хвороба московського менталітету.

Але, заставши тут монастирі та церкви, — ці острівки організованого життя серед неорганізованого, хисткого моря напівдикого, нікому не підконтрольного люду, здатного щомиті розсіятись між лісових хащ і боліт, ординці, досить байдужі до релігійних проблем, одразу збагнули, що саме церква може стати тією силою, яка здатна втримати люд у місцях осілости, вести його облік, без чого ні стабільне надходження данини, ні контроль за населенням неможливі.

Нарікаючи на «варваров-богохульников», історик Російської Церкви чомусь забуває сказати про те, що за півстоліття «іґа»

в землях майбутньої Московії було збудовано більше православних монастирів, ніж за століття (а якщо йти за твердженнями міфотворців, то за цілих три століття!..) від початку їх християнізації. Не згадує історик також про те, що **варвариновірці** в ярликах, які видавалися вищому духовенству, **гарантували «повну свободу православної віри й недоторканність усього церковного», «звільнення церкви й духовних осіб від будь-якої данини», «право церковного суду»** тощо, а в ярликах ханів Менгу-Теміра (1270 р.) та Узбека (1313 р.) було чітко записано, що хто буде зневажати віру православну, церкви, монастирі, каплиці, — не знайде собі прощення й буде покараний смертю [8.120].

Зауважмо, що ярлик хана Узбека був виданий у 1313 р., через рік після того, як він же у **1312 р. проголосив державною релігією в Орді — мусульманство.**

Цікаво й те, що навіть коли його наступнику Джанібеку та вельможам татарським дуже закортіло поживитися за рахунок багатющої вже тоді Православної Церкви (деякі монастирі володіли десятками тисяч душ і сотнями сіл!), — навіть тоді хан не осмілювався силоміць відібрати ці встановлені його попередниками привілеї Церкви, а, викликавши в Орду тодішнього митрополита Феогноста, вимагав, щоб він від них відмовився добровільно. У «Страданиях митрополита Феогноста» (Пролог, 14 березня) сказано, що митрополит був затриманий в Орді, де «фанатики ислама» вимагали від нього «отречения от преждних прав», але він, нарешті, здогадався дати тим «фанатикам» чималого хабаря — «шестьсот тогдашних рублей», і права Церкви були збережені. **«Подвиг блаженного Феогноста, — пише М. В. Толстой, — заслужил признательность Церкви».** Отже, й уміння вчасно дати хабаря — також може стати подвигом...

Але мова зараз не про хабарі — хто їх тільки в ту Орду не вивіз!.. Мова про те, що ханська влада не тільки не утискала,

а, навпаки, всіляко сприяла Православній Церкві, вимагаючи від неї лише вірного служіння Орді та неухильних молитов за хана, сімейство і воїнство його, що Російська Церква й виконувала добросовісно протягом 3-х століть. До речі, вимога ця разом із правами Церкви була вписана в ярлики, що дарувалися ханами вищому духовенству. [34.156].

Авторка цієї праці мусить зізнатися в тому, що вона зуміла знайти серед святих, «в земле российской просиявших», лише одного, хто після 1238 р. (час нашестя Батієвого) постраждав від рук ординців за відстоювання православної віри чи опір «ігу». Це Роман Ольгович Рязанський (нащадок героїчно загиблих у 1238 р. в боротьбі з Батієм Рязанських князів Юрія та Олега Інгваревичів), якого за доносом було звинувачено в хулі на хана та віру мусульманську. Хан Менгу-Темір, нібито, поставив перед князем Романом умову: на доказ поваги до віри ординської прилучитися до неї, відмовившись від християнства, чого князь Рязанський не зробив і під тортурами, поклавши життя на вівтар віри Христової. Діло було в 1270 р. Через кілька десятків років його нащадків будуть знищувати не ординці, а «брати»-московити...

Причислений до лику святих князь Михайло Тверський старший, якому в Орді було вирізане серце, постраждав не за віру Христову, а через наклепи свого заздрісника Юрія Даниловича, одруженого із сестрою хана Узбека — сина найпершого Московського князя. Михайлів син Олександр разом із своїм неповнолітнім сином Федором були в орді «разъята по составам» за наклепом наступного Московського князя Івана Калита, що активно займався «собиранием земель русских». А «собирание земель», либонь, ніяким боком питань віри не торкається. Зрештою, й сам Калита — винуватець загибелі тверських мучеників, як свідчить історія Російської Церкви, був «поставлен в число святых» [36. 157].

Двоє святих, що, як і Роман Ольгович Рязанський, постраж-

дали-таки, воістину, за вірність вірі Христовій, — це святий Михайло, князь Чернігівський, і його вірний боярин святий Федір, які відмовилися поклонитися ординським кумирам (а це прирівнювалося до хули на ординську віру) й були по-звірячому забиті ординцями. Але це — не російські, а українські святі, бо Чернігів не належав ані до Суздальського, ані до Московського князівства, а був руським, тобто українським містом. Адже ми пам'ятаємо, що жодної Русі поза територією України ніколи не існувало.

Так що Церква, яка невдовзі буде названа Московською, не тільки не страждала від татар, а, саме завдяки підтримці ханської влади та наданим Ордою привілеям, розросталася, зміцнювалася і збагачувалася «під ігом».

От тільки платою за це було її вірне служіння ординській державі, перетворення християн із рабів Божих у рабів ханських, пристосовництво й лукавство.

Це трьохсотлітнє ординське рабство перетворило Московську Церкву із містичного організму в ідеологічний додаток до державної влади, вихлостило з нього власне духовність, перетворивши побожність із «віри на рівні серця» в релігійний фанатизм і мертвий обряд. Щоб зрозуміти сказане, досить порівняти картини, написані майже в один і той же час, що зображають одну і ту ж подію — святкування найсакральнішого й наймістичнішого християнського свята Воскресіння Христового в Росії та в Україні. Це картини В. Перова «Сельский крестный ход на Пасхе» (можна взяти й Рєпіна «Крестный ход в Курской губернии...») та М. Пимоненка «Великодня утрєня». Кожен із художників, ясна річ, зобразив те, що не раз бачив довкіл себе, бо всі вони — реалісти.

Ось ошатні, урочисті, сповнені гідної стриманості й тихого, світлого благовоління, як свічечки, що палають у їхніх руках, стоять на картині Пимоненка українські селяни, зосереджено розмовляючи з Богом.

Навіть вітерець принишк, дослухаючись до цієї щирої розмови, — полум'я свічечок ані затріпоче... Воно спокійно і рівно тягнеться вгору, як душі молільників.

Навіть край неба, ледь-ледь припіднявши нічну завісу, зазмер у чеканні, щоб за кілька хвилин спалахнути сонячним сьйвом назустріч радісному «Христос Воскрес!»

Картина — спокій, урочистість, очікування чуда, до якого треба підготувати душу...

А що на картинах російських реалістів?

Цілковита байдужість до самої сакральної суті свята з боку одних, для яких воно — лише ще один привід напиться, щоб «блаженно» валятися попід церквою, — серед них і люди в рясах (священнослужителями назвати їх язик не повертається...). З боку інших — це бездумний фанатизм, що виключає зосередженість, осмисленість. Віруючі (бо ж багато з них, як каліка на картині І. Рєпіна, — справді віруючі), як сліпі, йдуть, самі не знаючи куди й за чим, не помічаючи навіть, що ікони в їхніх руках перевернуті вниз головою. Жах! Дикість! Бездуховність і морок. І над усім на задньому плані — стражі порядку на конях. Інакше не можна: держава оберігає порядок у церкві, яка, як і за часів Орди, вірно служить державі.

Чи не такою ж дикістю і мороком бездуховності вражають і сьогодні організовані ієрархами Московської Церкви в Україні найрізноманітніші «хресні ходи» як не проти «насильственной українізації», то проти «ущемлення прав русскоязычного населения», проти міжнародних військових навчань або з інших приводів, що нічогосінько спільного не мають ні з релігією, ні з вірою, а є виконанням політичних замовлень держави, в якій міститься релігійний центр цієї Церкви.

І в цих богопротивних, облудних акціях беруть участь українські громадяни? Чому?

Та тому, що розуміють у їх суті рівно стільки, скільки п'яний дяк чи мужик з перевернутою іконою на картинах російських

художників у суті Жертви та Воскресіння Христового. Бо чужомовна обездуховлена Церква могла навчити тільки мертвого обряду, а не живої віри, тільки сліпого послухенства, а не свідомої дії.

2. Як «київські» митрополити допомагали Орді Російську Церкву розбудовувати та Московську державу творити. Митрополит Кирило та початки «ослов'янення» мерського етносу

Питанням, яке довгий час не надавалося до розуміння, було перенесення Київської митрополичої кафедри (за твердженням російських істориків) до Суздаля, до Володимира-на-Клязьмі, а пізніше — до Москви.

Подане в Лаврентіївському літописі пояснення, що «в Києві митрополити не могли стерпіти татарського насилля», ніколи не здавалося переконливим, бо ж усі ми знаємо: пастир добрий має душу свою покласти за свою паству, а не тікати, покидаючи її в біді, а для себе шукаючи солодшого життя.

Та й невже в землі Мерській, куди князі мало не щороку приводили татарське військо, воюючи один з одним, було спокійніше, ніж у Києві?

Щось у цьому було незрозуміле й принизливе як для митрополитів, так і для Києва. Тим більше, що в повідомленнях істориків з цього приводу «национальная гордость великороссов» просто-таки з кожного рядка випирає: от, мовляв, як ми над Києвом піднеслися! Навіть митрополити із того занепалялого Києва у наш Суздаль повтікали!..

Та виявляється, що ніякого перенесення митрополичого осідку ні до Суздаля, ні до Володимира зроду не було!

Після того, як у час взяття Києва Батиєм зник (очевидно, загинув) Київський митрополит Йосип, Київська митрополича кафедра залишається «вдовствующою» (тобто необсадженою) аж до 1243 р., коли Данило Галицький призначає, кажучи по-сучасному, виконуючим обов'язки Київського митрополи-

та ченця Кирила, знаного ним як «мужа книжна і мудра», бо Кирило багато років був у князя «держателем» княжої печатки, тобто особою вельми довіреною⁷. Галицько-Волинський літопис повідомляє, що княжий «печатник», супроводжуючи князя в походах, не раз відзначався і в ратному ділі.

Політичні обставини як у Русі, так і у Візантії дозволили відрядити Кирила на висвяту лише у 1250 р. Їздив він до Нікеї, де після зруйнування Константинополя хрестоносцями знайшли притулок і Патріарх Лука Хризорверг, і сам Візантійський імператор Мануїл. Повернувся Кирило в сані митрополита до Києва. Але не забуваймо, що Київ, як і Мерські та інші північно-східні землі, перебував у володінні Орди, а Орді треба будь-що прив'язати напівдикий (за твердженнями російських же істориків) мерський люд до місць осілости. У Русі така проблема не стоїть: там здавна існують великі міста, поселення. Люд здавна воцерковлений, прив'язаний до власності, до землі, яку обробляє. Інша річ — північно-східні землі, де, за твердженням С. М. Соловйова, навіть т. зв. городи «являли собою несколько дворов, ограждённых частоколом» [32. 225] і де люд ще й у ті часи тікав не тільки від данини татарської, а й від хреста, як дідько від ладану.

Ясна річ, що тут митрополит ханові більше потрібен, ніж у Києві. Окрім того, як пише той же М. В. Толстой, «митрополиты и прочие архипастыри должны были, подобно князьям, являться с поклоном в Орду для утверждения на своих кафедрах» [36. 108]. От цікаво тільки, чи і їх перед допуском на ханські очі змушували кланятись ординським ідолам та проходити через вогонь, і як вони вив'язувалися з тієї проблеми? Бо щось ніде не писано, щоб хоч один із митрополитів поклав життя на вівтар віри Христової, як зробив це Михайло Чернігівський, відмовившись від поклоніння кумирам.

7 Посада «держателя княжої печаті», за нинішніми мірками, відповідає посаді держсекретаря або канцлера.

Цілком очевидно, що, прибувши в Орду за ярликом на Київську митрополичу кафедру, якій підпорядковувались і єпархії, що відкривалися на територіях майбутньої Росії, митрополит Кирило отримав ханський наказ навести лад саме на цих територіях, що й робив, мандруючи з однієї єпархії в іншу. Проте ні про яке перенесення митрополичого осідку мова не йде, доказом чого може бути поховання святого митрополита Кирила в Київській Софії, а не в Суздалі чи Володимирі, як мало б бути, якби цей осідок, і справді, був туди перенесений.

У 1265 р. в ординській столиці Сараї відкривається Сарайська православна єпархія.

Деякі висловлювання істориків Російської Церкви наводять на думку, що митрополичий осідок, якщо й переносився, то не в Суздаль чи Володимир, а саме сюди, в ординську столицю. Читаємо такий, доволі «обтічний», текст: «В 1265 году митрополит Кирилл открыл епархию Сарайскую в самом стане Орды. **Святитель русский среди шатров дикого язычества — явление отрадное для христиан. В нём видели утешителя и наставника князья, томившиеся в Орде, и тысячи народа, захваченные в неволю татарскую**» [36.130]. Цілком логічно, щоб митрополит мав місцем осідку центральну, столичну єпархію. Але російська історія про це мовчить, бо це не вписується в міф про перенесення митрополичої кафедри до Суздаля, як і в міф про «героїчне протистояння» Церкви перед завойовниками. А якщо митрополит **не оселився «среди шатров дикого язычества», то як він міг бути «утешителем и наставником» для «захваченных в неволю?»**

Поховання митрополита в Києві з цією версією цілком узгоджується: не міг же православний святитель покоїтися в «землі бусурменській»... Та й самі ординці мали дуже своєрідне ставлення до покійників та обряду їх поховання, у зв'язку з чим поховання православного святителя в Сараї було неможливим.

Проблема місця упокоєння, до речі, дуже гостро стояла й перед наступником святого Кирила — митрополитом Максимом, прибулим із Греції. Він, як каже історик російської Церкви, «проливал тёплые молитвы перед Богоматерью об указании ему воли Божьей, и всеблагая Матерь страждующих... указала ему место успокоения во Владимире. Сюда переселился он (звідки??? — історик не пояснює. — Г. М.) в 1299 г. и здесь преставился». Це ще один доказ того, що митрополичий осідок ні в Суздаль, ні у Володимир не переносився, бо тоді б «место успокоения» було самим собою зрозумілим. Слід, очевидно, таки погодитися з думкою ряду дослідників про перенесення митрополичого осідку саме в Сарай — тоді стає цілком зрозумілим і те, чому митрополит Максим — грек за походженням, який, на відміну від русича Кирила, не служив Руській землі, не міг претендувати на поховання в старовинній столиці православної Русі — Києві.

До речі, зміна місця осідку митрополитів Київських формально була затверджена Царгородським патріархом тільки в 1354 р., аж через 35 років після фактичного перенесення його до Москви митрополитом Петром.

Отже, ми бачили, що ординська влада не тільки не утискала віру православну, а, навпаки, була зацікавлена в її поширенні серед некерованого фінського населення. Цю з кожного огляду почесну місію й виконував у землі Мерській перший після Батисового завоювання митрополит Київський Кирило.

Роботи тут нашому землякові-святителю вистачало! Тим більше, що проблема полягала не тільки в християнізації язичників, а й у бєзладі, який панував у самому церковному житті. «Ревностный митрополит Кирилл, — пише історик Російської Церкви, — заметил значительные беспорядки в совершении таинств и обрядов, неразборчивость при посвящении в духовный сан и даже самое святокупство... Такое неустрой-

ство частію походило от небреження пастырей... и, наконец, от того, что правила церковные, определяющие круг пастырских обязанностей, для многих были невразумительны»⁸. [36.120]. Отож, наш земляк узявся «врозумляти» тамтешнє духовенство. Для допомоги в цій справі він виписав із Києва ще одного киянина — мудрого й благочестивого святителя — архимандрита Печерського монастиря Серапіона — «мужа учительного й сильного в Божественному писанні».

У 1274 р. блаженний Кирило скликає перший в історії майбутньої Російської Церкви Собор у Володимирі. Цікаво, що в цьому Соборі не беруть участі єпископи з Руських земель. Є Новгородський єпископ, є Ростовський, Полоцький, є Сарайський. А от Київського чи, приміром, Галицького або Луцького — немає. Але ж митрополія ще поки що одна! Думається, що пояснити це можна тим, що єпископи Русі «вразумленія» не потребували — ті прописні істини, що обговорювались на Соборі у Володимирі, вони давним-давно засвоїли. Іншою ж причиною могла бути **опозиція руського духовенства до «ординського» митрополита**, що тим більш вірогідно з огляду на активні заходи Галицького князя Лева Даниловича (сів на княжіння в 1264 р.) щодо утворення в українських землях окремої митрополії.

Усе те, що було записане в рішеннях Володимирського Собору, давно вже було відоме всьому православному світові. Окремі правила — ще від часів апостольських. **Так, наприклад, Володимирським Собором 1274 р. було заборонено висвячувати в духовний сан за хабарі; заборонялося висвячувати тих, хто не перебував у законному шлюбі; тих, хто був звинувачений у злодійстві, перелюбстві, п'янстві, святотатстві, вбивстві...**

Але погляньмо, яке це століття?! Правильно, — остання

⁸ Це, зауважимо, при тому, що, за твердженням міфотворців, християнство тут існує вже майже 300 років!.. Якесь «невразумительно» християнство, бо за 300 років «круг пастырских обязанностей» уже б і курка вивчила!

третина XIII-го! А в країні, яка, як запевняють нас міфотворці, була християнізована ще три століття тому, й досі не знають вимог, що були висунуті ще Апостольським собором у 51 році??? Оце-то «християни»!..

Важливі наслідки для мерського люду мала вимога Собору, щоб кожен, посвячуваний у духовний сан, був бодай елементарно грамотним. Оскільки мерські священики **«помрачені бо беху облаком премудрости эллинского языка»**, митрополит Кирило вживає заходів до надходження церковної літератури з Болгарії в перекладах церковнослов'янською мовою, яка також була чужою й незрозумілою мерському люду, але знайома князям та їхньому оточенню, а головне — самому митрополиту-слов'янину, який, як бачимо, ані подумав прилучати мерський люд до грецької, ніже до варязької мови, на відміну від варяга Рюрика, котрий, за бажанням Карамзіна, узявся з доброго дива насаджувати поміж фінськими племенами чуже навіть для нього слов'янство.

Очевидно, саме з цього часу **духовенство майбутньої Московії й починає поволеньки освоювати церковнослов'янську мову. Ще повільніше цю мову, постійно чуючи її в церквах, починає сприймати мерський люд** — і тим активніше, чим вищим ставав авторитет церкви і її служителів.

Та й княжа знать, що вела своє походження від руських князів, відчуваючи свою вищість над туземним населенням, зберігала мову своїх предків — давньоруську (фактично — українську⁹), а не переходила на мову нецивілізованих фінських племен, до яких ставилася зі зверхністю та зневагою.

Про таке зневажливе ставлення цих пришельців до корінного населення свідчить хоч би й те різко негативне значення, яке

9 О. Шахматов на основі дослідження спільних рис давньоруської мови та українських діалектів стверджував факт проживання українського етносу в давньоруський період на всій території від Прип'яті до Чорного моря й від Дніпра до Карпат, а В. О. Ключевський писав, що давньоруська мова була «точно такою же, какою і нинче (тобто в XIX ст. — Г. М.) розговаривають в Малороссии».

закріпилося в російській мові за прикметником **«мерзкий»**, утвореним від назви народу-аборигена шляхом додавання до основи **мер** суфікса **-с(з)к-** та прикметникового закінчення **-ий**.

Хто думає, що від слова **меря** слід утворювати прикметник **мерянський**, а не **мерський**, нехай подивиться на давні мапи (додаток № 1), де значиться Мерський (а не Мерянський) стан, місто зветься також Галич Мерський (на відміну від значно старішого Галича Руського).

Звідси, від цієї зневаги прийшлої еліти до корінного населення, очевидно, походить і усталена в російських аристократичних колах традиція не розмовляти мовою народних мас. Коли народ повністю перейшов на ту **суміш церковнослов'янської, фінської й татарської мов, що стала зватись «великим и могучим русским языком»**, аристократія, щоб не уподібнюватись до «презренного», «мерзкого» люду, перейшла на французьку.

Читач скаже: «Так аристократія російська на французьку стала переходити щойно у XVIII ст.! Хіба ж може бути таке, щоб російський народ до цього часу не говорив російською?!»

Може! Може, мій любий, вихований на російських міфах читачу! Бо й таке поняття, як «російський народ», з'явилося щойно у тому ж XVIII ст.!

Як твердить російський лінгвіст І. С. Улханов, у **«Паризькому словнику московитів»**, виданому в **1586 р.**, було лише **2 (два!) слов'янських слова**, що вживалися в живій розмовній мові московського люду: «злать» і «владыка».

У словничку-розмовничку, який вів англієць Ричард Джемс у **1618-1619 рр.**, **слов'янських слів уже 16**: «благо», «блажити», «бранити», «воскресение», «воскреснути», «врагъ», «время», «ладья», «немошь», «помощь», «праздникъ», «прапоръ», «пещера», «раздробление», «сладокъ», «храмъ».

А от у **1696 р.** німецький вчений Лудольф у своїй «Граматичі мови московитів» фіксує вже **аж 41 слов'янське слово!** (Див.

Улханов И. С. «Разговорная речь Древней Руси» // «Русская речь», № 5, 1972 г.). А це ж уже кінець XVII ст.! Уже 17 років царює Петро I, який через якихось кілька років проголосить себе «императором Росийским», а перед послами іноземних держав у Москві висуне претензію з приводу того, що «во всех курантах (журналах. — Г. М.) ваших наше государство печатают Московским, а не Росийским, и того ради извольте у себя сие пресечь, чтобы печатали Росийским, о чём и к прочим ко всем дворам писано».

Вимогу «писать на картах» Московію Росією цар висував і перед картографами під час своїх поїздок Європою, як, до речі, й настійно просив їх про перенесення до Уралу східної межі Європи, яка раніше проходила по кордону Московії і Великого Литовського князівства.

Так колишня Мерська земля, а пізніша Московія, вперше за всю свою дотодішню історію опинилась у складі Європи. Так країна, народ якої вживав у розмовній мові лише 41-е слов'янське слово, стала зватися Росією, а народ цей — росіянами. —

Але першим поштовхом до ослов'янення мерського населення були все-таки рішучі заходи митрополита Кирила щодо опанування слов'янською грамотою мерського духовенства, тобто **суцільна слов'янізація церкви**, запроваджена нашим земляком-митрополитом.

Довершили цю справу аж у II пол. XVII — XVIII ст. (знову ж) наші земляки-просвітителі, що після Переяславської угоди масово переводилися на Москву, щоб витягати із «мрака невежества» цей найвідсталіший і найбезграмотніший закуток тепер уже Європи. [Докладніше по це див. 26.45 — 49].

Слід сказати, що перші Богослужбові книги були перекладені з грецької великими учителями слов'янськими Кирилом та Мефодієм, уродженцями Солуні. Мовою перекладу була болгарська, а точніше, солунський діалект македонської мови IX ст.

Ясна річ, що цей діалект містив ряд слів, не зовсім зрозумілих київськоруському загалу. Але вони легко замінялися словами спорідненої давньоруської мови, що бачимо вже в Галицькій Євангелії 1144 р.

Окрім того, звукова передача слов'янських літер відповідала вже усталеній руській мовній традиції.

Саме тому в Україні ще з II половини XVI ст. розпочинається процес поступового переходу літератури на живу народну мову, яка, інтенсивно розвиваючись, усе далі відходила від тієї, що ми звикли звати церковнослов'янською.

До речі, у XVI ст. в Україні з'являється ціла низка перекладів Старого та Нового Заповітів тодішньою українською мовою, серед яких Пересопницька Євангелія 1556 – 1561 рр., Новий Заповіт Вол. Негалевського 1581 р., Волинсько-Житомирська Євангелія 1571 р., Крехівський Апостол 1560-х років, переклад Старого Заповіту Луки з Тернополя 1569 р., Псалтир XVI ст., Псалтир Преслосцького XVIII ст. та ряд інших.

Окрім цього, протягом XVI — XVII ст. в Україні дуже поширені т. зв. Учительні Євангелії — збірники проповідей на євангельські теми, писані тодішньою живою українською, а не церковнослов'янською мовою.

У Києво-Печерській друкарні в 1627 р. було видрукувано Пісню Тріодь, у якій усі Синаксарі, чи повчальні статті на свята, були подані в перекладі ігумена Тараса Земки живою українською мовою, а вчений ієромонах Памва Беринда в післямові до цього видання писав, що зроблено це за словом Апостола (1 Кор. 14): «В Церкві краще п'ять слів сказати зрозумілою для інших мовою, аніж силу слів чужою мовою».

Отже, процес переходу на тогочасну живу українську мову, що поволі витісняла старослов'янську, торкнувся не тільки літературного, а й церковного життя.

У Московщині цей процес не міг відбутися, бо принесена Церквою слов'янська мова була зовсім чужою для угро-

фінського населення цього краю. «Живою» (народною) мовою вона могла стати лише тоді, коли повністю витіснила мову корінного етносу.

Ясна річ, що ця штучно насаджена мова увібрала в себе величезну кількість фінсько-татарського елемента як у лексиці, так і в фонетиці, але в основі своїй була церковнослов'янською, а точніше — староболгарською, тією, якою були перекладені грецькі богослужбні книги.

«Російська літературна мова, — пише академік В. Ягіч, — із усіх слов'янських мов найближча до церковнослов'янської... Павутиння останньої... ніде не зачепилось так сильно й не пустило такого глибокого коріння в мову народну й літературну, як у Росії». [42.377].

Інакше, ясна річ, і не могло бути, бо йшлося, власне, не про «запускання коріння» в народну (фінського походження) мову, а про цілковиту заміну її церковнослов'янською, що й стала базовою для мови майбутніх росіян.

Цілком очевидно, що розмита фінськими і татарськими компонентами ця спотворена мова вже мала дуже мало спільного із мовою святих Мефодія і Кирила.

Тому тих, хто через свої «православні» газети звертається до українських громадян із сентенціями на зразок: **«Хотите ли вы, чтобы язык, подаренный нам святыми Мефодием и Кириллом, был заменен на площадью рождённую, уличную украинскую речь?»**, — відсилаю до праці академіка Ф. Фортунатова «Лекции по фонетике церковнославянского языка» [СПБ, 1919], де на стор. 2 чітко сказано: «С течением времени старославянский язык (а це саме отой, «подаренный святыми Мефодием и Кириллом...»). — Г. М.) обратился у нас в тот **искусственный, искажённый язык**, который употребляется теперь в Богослужении и называется церковнославянским языком. Не смешивать с **этим ломаным языком** древний церковнославянский язык!», — каже академік (виділено мною. — Г. М.) [38.2].

А ми ще й дивуємось (а часом і сердимось!), що росіяни, десятиліттями живучи в Україні, не можуть вивчити українську мову, тоді як ми їхню — опановуємо вдух, ледь не за кілька тижнів. А тут ні дивуватися, ні сердитися не потрібно. Ми — слов'яни. У нас слов'яномовний архетип мислення, тому будь-яка слов'янська мова нами засвоюється легко й безболісно.

У росіян архетип інший, до того ж поруйнований штучним насадженням чужої для їхніх предків слов'янської мови. А руйнування мисленнєвого архетипу на мовному рівні обов'язково позначається на здібностях людини. Про це не раз говорили і дореволюційні, й сучасні вчені, відстоюючи пріоритетність рідномовного навчання.

Не слід забувати й того, що й засвоєна росіянами слов'янська — спільна не з нашою, а з болгарською, чи, точніше, старою болгаро-македонською, тож вивчення української мови для росіянина — то, напевне, й справді, важка справа...

Просто з часом під впливом ідеологічних міфів та прищепленого цими міфами комплексу «старшобратства» свою **неспроможність** до вивчання нашої мови росіяни навчилися видавати за «нехотіння» її вивчати¹⁰, — мовляв, «зачем нам эта «уличная, площадью рождённая речь», як у нас є «великий и могучий»!..

У кожному разі до втрати фінським етносом, що був автохтоном на землях майбутньої Московії, власної мови призвело два чинники: першим було те, що правляча еліта, яка з'явилась у цих землях у середині XII ст., як і ординська, що окупувала їх у XIII ст., була іноплеменною й іномовною; другим, ще більш впливовим, фактором стала іномовна Церква.

Втративши мову, меря, чудь, єрзя, весь, мокша та безліч

¹⁰ Це особиста, хоч, може, й помилкова думка авторки, якої вона радо зречеться, якщо її дорогі співвітчизники російської національності вивчать мову держави, в якій живуть, бодай на тому рівні, на якому не менш дорогі їй співвітчизники української національності знають російську.

інших народів без сліду зникли з етнічної карти світу на своїй власній території. І для цього не потрібно було ні «перетоку слов'ян», ні Валуєвських циркулярів, ні Емських указів, ні рішень Політбюро. Досить було іномовної правлячої еліти та іномовної Церкви!

Це ще один урок історії, який слід пам'ятати кожному з нас.

3. Митрополит-галичанин — святий покровитель майбутньої російської столиці. Загадка заснування Москви

Ми вже згадували про те, що митрополит, який носив назву Київського, але обслуговував ординські улуси, а не духовні потреби українського народу, не влаштовував князів та духовенство українських земель, і вони вимагали для себе окремої митрополії.

У 1303 р. Царгородським патріархом Атанасом та імператором Андроніком була, нарешті, підписана грамота про утворення нової митрополії в Україні, але не Київської, а Галицької. [37.105]. Зазнавши поразки у війні з Ордою за сфери впливу (1262 — 1271 рр.), Візантія довго не зважувалася взагалі створювати на територіях, підлеглих хану, нову митрополію, а вже про те, щоб забрати в «ординського» митрополита звання Київського, — й подумати було страшно.

Хан, ясна річ, був незадоволений вчинком імператора й патріарха, і це незадоволення ханське обіцяло неприємності. Тим більше, що візантійський імператор у ході війни змушений був поступитися хану своїм званням Земного Царя православного світу. На територіях, підлеглих ханові, в православних церквах на богослужбах поминали вже не імператора Візантійського, а хана Ординського. Нагода для виправлення становища скоро трапилася.

Присланий у 1303 р. на Галицьку кафедру митрополит Ніфонт (грек) у 1305 р. помер. Юрій I (Львович) посилає в Царгород на висвяту Петра — ігумена Ратненського монастиря, що під Львовом [8.103 — 104].

У цей же час помирає й наступник митрополита Кирила — митрополит Максим, на місце якого посилають висвячуватися якогось ігумена Геронтія.

В історії Російської Церкви, яка й словом не згадує про утворення в 1303 р. Галицької митрополії, все виглядає так, ніби саме Петро (пізніше проголошений святим) був посланий від Володимиро-Суздальських земель, а Геронтій поїхав самочинно, з власної, так би мовити, ініціативи, що викликає великий сумнів, бо відомо, що оний Геронтій прибув перед Патріархові очі зі всім святительським реквізитом та в супроводі митрополичого почту.

Отже, звільнення обох митрополичих кафедр одночасно та приїзд на висвяту галицького кандидата дали можливість патріарху Царгородському «вбити двох зайців» одразу: він відхиляє кандидатуру Геронтія й висвячує галицького висуванця, чим нібито задовольняє бажання Галицьких князів. Але висвячує його не на Галицьку, а на Київську (тобто фактично Сарайську) митрополію, знову з'єднуючи дві митрополії в одну, чим позбувається ханського гніву.

Із Царгорода митрополит Петро прямує в Сарай за ханським ярликом, а далі вирушає знайомитися із зовсім незнайомою для нього землею. Князі та духовенство землі Мерської святителя-галичанина зустріли непривітно. На нього навіть був написаний донос патріарху, і справу митрополита Петра розглядали на Переяслав-Заліському Соборі, де, окрім єпископів та ігуменів, були присутні князі Тверський та Московський, а також посланець патріарха Царгородського. Собор виправдав святителя, а за донощика-брехуна, тверського єпископа Андрія, заступився сам Петро, тож і він залишився непокараним.

В особливу заслугу святителю Петру ставиться російськими істориками те, що саме він переніс митрополичу кафедру (зауважимо: кафедру Київської митрополії!) до Москви.

Думається, однаке, що приводу для особливої гордості тут

немає, бо цей крок митрополита був радше вимушений, ніж розрахований на, так би мовити, «державне благо».

Ми вже бачили, що земляка нашого в краю Мерськім зустріли дуже неприхильно. У Сараї осісти він не міг, бо з 1312 р. в Орді державною релігією було проголошено іслам, тож очільник «недержавної» Церкви в ординській столиці осідку не міг мати.

Київ, як ми бачили, митрополитів з ханськими ярликами не дуже толерував. Окрім того, як ми пам'ятаємо, посилали його українські князі й духовенство висвячуватись на митрополита **Галицького**, а не Володимиро-Суздальського й не Сарайського (під «кодовою назвою» Київського), і саме з його іменем пов'язувалося в Україні скасування Галицької митрополії. До всього цього слід додати ще одну, вкрай важливу обставину, невідому тим, хто, навчаючись за советськими підручниками, звик пов'язувати «начало освобождения нашего Отечества от татаро-монгольского ига» з Куликовською битвою, яка відбулась у 1380 р.

Справа в тому, що на час, коли митрополиту Петру довелося шукати «место успокоения», Київ уже був звільнений від того іга і від 1320 р. входив до володінь Литовського князя Гедиміна, князівство якого з тих пір почало зватися Литовським, Руським та Жемойським і продовжувало боротьбу за очищення українських земель від ординської влади.

Отож, «место успокоения» нашому землякові довелося шукати в чужій землі, а що був він чоловіком, далєбі, розумним і діяльним, то й вибрав те місце, де його допомога була найпотрібніша. Цим місцем виявилась Москва, яка, за словами С. Соловійова, «только начала подниматься из ничтожества».

Свідченням того, що «ветхому деньми» митрополиту йшлося саме про «место успокоения», є факт, що умовою заснування митрополичого осідку в Москві він висунув «успокоение

старости» та будівництво в луб'яній Москві кам'яного собору на честь Богоматері, в якому міг би бути похований митрополічий прах. Взамін митрополит обіцяв Івану Калиті, що за виконання цих умов «будеш ты славнее всех князей и род твой возвеличится». [16. 299].

1 серпня 1326 р. Іван Калита заклав у Москві, як підкреслює М. Карамзін, **«ПЕРВУЮ церковь каменную во имя Успения Богоматери»**, в стіні якої митрополит власними руками зробив собі кам'яну домовину, де і був похований у грудні цього ж року в недобудованому храмі. Згодом митрополит Петро був проголошений не просто святим, а й небесним опікуном міста, в якому похований.

Навряд чи знає пересічний український громадянин, **що небесним покровителем «царствующего града Москвы» є український святий, який і освіту, й духовний досвід отримав у нашій землі...** Навряд чи здогадуються й москвичі, співаючи в акафісті св. Петру: «Радуйся, возвеличивший державу князей наших!.. Светло ликуй, преславный град Москва, имея в себе святителя Петра — зарю солнечную!», — що славлять галичанина, «западénця», який, обманувши сподівання українських князів, присвятив своє життя «возвеличиванию» чужої держави...

В. О. Ключевський пише, що саме завдяки мудрості й підтримці видатного галичанина Іван Калита досяг «того політичного й морального авторитету, що дозволив Москві піднятися над іншими князівствами й стати ядром майбутньої держави».

Для того, щоб зрозуміти, яку й справді велику роль відіграв у піднесенні Москви митрополит Петро заснуванням у ній митрополічного осідку, слід уявити, що на цей час являла собою Москва.

Ми вже чули від самого «певца русского величия», що церква **Успіння Богородиці, закладена в 1326 р.** з ініціативи ми-

трополита-галичанина, була **ПЕРШИМ кам'яним храмом** у майбутній російській столиці. Як не було кам'яних церков, то не могло бути й жодних інших кам'яних споруд — Москва і в XIV ст. була дерев'яною.

Міфотворці від історії твердять, що заклав Москву ще Юрій Довгорукий на місці факторії убитого ним купця Кучки. Але зробити це міфотворці чомусь «доручили» йому не тоді, коли він сидів у Суздалі, а аж у 1156 р., коли він у черговий раз на недовгий час заволодів Києвом, із якого йому ні на мить не можна було відлучатися. Принаймні в історії зафіксовано лише два його виїзди з Києва — обидва до Канева, до ханів половецьких, де він підписав з ними новий союзний договір, «чтобы в нужном случае воспользоваться их помощью, ибо... в Киеве не мог быть уверен в собственной безопасности» [16.157]. Окрім того, саме в 1156 р. військо Довгорукого князя якраз воювало із Мстиславом Ізяславовичем за Володимир-Волинські землі.

Коли вже він будував ту Москву, що знаходилася «в тридев'ятому царстві, в тридесятому государстві» від Києва, — важко сказати.

Але хто зна... Може, він, і справді, такі довгі руки мав, що на Дніпрі сидячи, на Мосці місто міг будувати.

Та чи можна уявити собі тогочасне місто, в якому протягом майже двох століть не було збудовано не те що кам'яної, а взагалі, **жодної** церкви!? І це в той час, коли йде тотальна християнізація краю, підтримувана ординською владою, коли безліч монастирів виникають у непрохідній глухомані! А проте, Ратшин пише: «... Сын Александра Невского св. Даниил (**перший** московський князь. — Г. М.), только что получивший в удел земли и сёла, **построил в 1272 году среди Бора, на том самом месте, где жил в уединённой хижине пустынник Вукол, деревянную церковь Спаса-Преображения**» [30.325 — 326].

Це мова йде не про якусь позамосковську церквичку, а про **відому церкву Спаса-на-Бору в Кремлі**, місце якої, як твер-

дить дослідник, «в то время ещё было покрыто бором и густым лесом». Дозвольте, шановні «міфтворителі»! А де ж була сама Москва, як на місці її майбутнього центру в 1272 р. був тільки «бор и густой лес»???

І що ж то за «пустинник» такий оригінальний був, що міг спасатися в «**уединённой хижине**»... серед давно існуючого міста?! Уже щось одне: або місто, **або «пустынник» і «уединённая хижина»!**..

Дивним є не тільки те, що московські святі-пустельники будують свої «уединённые хижины» посеред міста, якому вже, за твердженням істориків-«міфосочинітелей», налічується не менше 100 років (якщо бути точним, то 116 років), дивує й те, що Суздальський Всеволод (отой другий «істинний великорос», про якого ми вже говорили) такого міста, як Москва не знає у своїх володіннях. Так, у 1213 р., розділяючи уділи між своїми численними синами, двох із них він залишає нахлібниками у підстаршого сина Юрія, бо уділів для них не вистачає.

Старший Костянтин отримує Ростов, підстарший Юрій — Володимир, Ярослав — Переяслав (Заліський), Володимир — Юр'їв, а Святослав та Іван залишаються без уділів [118.123], хоч, за твердженням міфотворців, давно вже, ще з 1156 р., існує абсолютно «безхозна» Москва, яка б цілком могла стати уділом для котрогось із 2-х безудільних княжичів, якби князь Всеволод знав про її існування. Дивно й те, що й інші суздальські князі про неї не відають, бо «безхозною» вона залишається аж до 1272 р., коли в ній з'являється **перший князь** Данило Олександрович.

Цікавим є й той факт, що ні в першому (1239 р.), ні в другому (1257 р.) татарському переписі населення завойованих земель такого населеного пункту як Москва, за твердженнями дослідників, не зафіксовано. А от у третьому (1272 р.) він раптом з'являється. Що, та Москва півтора століття шапкою-невидимкою вкривалася, що татари її впритул не бачили?

Та й під час Батієвого нашестя в 1238 р. ординці чомусь такого міста як Москва не зустріли, хоч мали б буквально перечепитися через нього, ідучи із Рязані до Торжка через Кашин, Волок Ламський, Твер, адже Москва просто «під лінієчку» на цьому шляху мала б стояти!

Деякі історики, щоправда, «під шумок», ніби між іншим зауважують, що Батий, мовляв, спалив Москву і полонив князя Володимира... Але Володимир сидів **не в Москві, а в Коломні**, яка була уділом Рязанського князівства. Це сьогодні вона сприймається ледь не як «пригород» Москви, а тоді це був окремих уділ, у якому сидів окремий князь. Чи ж не цікаво, що за такого «дефіциту», коли навіть малесенькі Можайськ чи Коломна — є окремими уділами, — у Москві князя немає? Тут, хочеш-не-хочеш, доводиться думати, що будівництво Юрієм Довгоруким Москви у 1156 р. — це черговий міф, створений для того, аби «царствующий град Москва» не увійшов в історію як творіння рук і волі ординських ханів, або, й справді, у казку про шапку-невидимку повірити...

Як би там не було, а для мізерного Московського князівства, до якого навіть сучасні приміські райони тоді не входили, перебування митрополита на сталому осідку було неабиякою честю й, безперечно, сприяло піднесенню авторитету Московського князя.

Хоч, щиро кажучи, «подняться над другими князьями» Івану Калиті допоміг не так митрополит Петро, як власне княже уміння плести інтриги та з допомогою ханських військ знищувати сусідів. Уміння, яким, до речі, відзначалися всі московські князі, починаючи від «богоснабдимого»¹¹ Данила Олексан-

¹¹ Так називає першого московського князя М. В. Толстой, твердячи, що він «не отнимал чужой собственности ни насиліем, ни коварством, а сам Господь наделял его новыми владениями [24.138]. Цьому можна було б повірити, якби інші, менш заангажовані, історики не повідали нам, приміром, про підступний напад Данила на рязанського князя Костянтина, якого московитові «удалось победить некой хитростью». Князя Костянтина «богоснабдимый» Данило посадив у Москві в темницю, а Коломну, що належала Костянтину, приторочив до свого Московського князівства

дровича й кінчаючи Іваном IV, на якому обірвалася династія «Александрова племені».¹²

Саме завдяки підступності та інтриганству князів Московії, де, за словами В. О. Ключевського, «сама почва питала... неуважение к прежним понятиям и отношениям старшинства» [16.139] підопічному св. Петра Івану Даниловичу й удалося «возвыситься над другими князьями».

4. Родовід князів Московських. Міфічні правителі Києва

Шановний читач, напевне, здогадався, що на «почву» історик «звів наклеп» цілком даремно — вона в тім не винна.

Справа в тім, що московські князі були поріднені... (ой-ой... і знову мені доводиться казати те, за що мене якийсь напівграмотний, але войовничий велико- чи малорос у «фальсифікатори історії» запише...). Але факт є фактом: **московські князі були поріднені з Батиєвим родом**, а отже, вважали себе вищими, значнішими за інших князів. Москва, «только что возникшая из ничтожества», з клаптиком довколишніх земель, не могла задовольнити їхніх амбіцій, і вони, всіляко догоджаючи Орді, шляхом інтриг та доносів намагалися будь-що здобути великокняжий ярлик та приточити собі чужі землі. Тим більше, що саме цього вчив їх і досвід предків.

Але давайте про все по черзі.

Якщо будівництво Москви Юрієм Довгоруким у XII ст. викликає певні сумніви, то жодних сумнівів не викликає час утворення Московського князівства. Це 1272 р., бо всі історики одноголосно називають **першим Московським князем Данила Олександровича**, який саме в 1272 р. вокняжився на Москві.

[16.138 — 139]. Це був перший крок на шляху т. зв. «собиранія земель» московськими князями. Костянтина, до речі, «богоснабдимый» Данило так і не випустив на волю. Зарівав його в темниці вже після Данилової смерті наступний московський князь — Данилів син Юрій.

¹² Усі московські князі, включно із біснுவатим Іваном Грозним, були нащадками Олександра Невського.

Сталося це за хана Менгу-Теміра, якого й слід вважати **засновником Московського князівства**, бо без ханської волі князівства в Ординській державі не виникали.

Прадідом юного Данила (Менгу-Темір дав йому новостворене крихітне Московське князівство, коли Данилові виповнилося лише 12 років) був відомий нам «добросердний сей» Всеволод Юрійович Суздальський, а дідом — один із його численних синів — Ярослав Всеволодович, що на час Батієвого нашестя княжив у Переяславі-Заліському.

У Суздалі на Великому княжінні сидів у той час Ярославів старший брат Юрій Всеволодович.

Коли Батий приступив до Суздаля, Юрій утік на річку Сить, куди почав скликати ще уцілілих удільних князів, сподіваючись, кажуть історики, організувати відсіч татарам. І сам Юрій, і ті, хто втік разом із ним чи приєднався до нього, були зненацька заскочені татарами і знищені.

Ярослав Всеволодович Переяслав-Заліський на поклик старшого брата і свого Великого князя, ясна річ, не відгукнувся, а, хутенько збагнувши ситуацію, здав Батієві своє князівство без опору й виявив готовність разом зі своїм військом служити ханові. За це він «скромно» попросив у Батія ярлик на... **ще не завойоване Київське князівство!**

Якщо прослідкувати шлях Батієвого війська, що лежав із Рязані через Кашин, Твер, Торжок прямісінько в Новгородську землю, то виникає підозра: а чи не Ярославові «мрії» про Київ-княжий стіл змусили Батія різко змінити напрямок походу і, замість підкорювати Новгород, круто звернути на давньоруську столицю?

Як би там не було, а в 1240 р. ми бачимо Ярослава Всеволодовича з військом у складі Батієвих полчищ під час штурму Києва — допомагає «синочок єдиного отечества» гвалтувати «матеръ городов русских...»

Що там не «вигоріло» в того «синочка» із тим київським

ярликом — невідомо, але всі російські історики в один голос повторюють, що після розправи монголів над старшим братом Юрієм «Ярослав поспешил из Киева занять Владимиро-Суздальский великокняжеский стол», хоч жоден із них не вказує конкретно, чому саме Переяслав-Заліський князь опинився в тому Києві, із якого мав так поспішно вертатися? Коли, для чого і з ким ходив туди? Що там робив? Про це російські історики мовчать — першому ж бо московському князю потрібен незаплямований родовід!

А щоб хоч якось обґрунтувати перебування Ярослава в Києві якраз у час його взяття ординцями, створюється ще один міф: на цей раз про те, що «Батый даровал Ярославу самую милостивую грамоту на Киевское княжение».

До цієї фрази, щоправда, не додається жодних пояснень: чого, за що, на яких підставах чи за які заслуги була дана ця грамота? «За красиві очі» Батий князівств не дарував же... Окрім того, жодні джерела жодним словом не згадують про хоч якусь, бодай найменшу діяльність Ярослава Всеволодовича у Києві. Навпаки, скрізь говориться, що Київ і за татар був сферою впливів Данила Галицького. Доказом цього може бути хоч би те, що саме він призначає тут свого печатника Кирила до виконання обов'язків митрополита, а потім посилає його в Константинополь на висвяту.

Та й про те не забуваймо, що «милостивые грамоты на княжение» (ярлики, себто) жодним ханом «посеред дороги» не видавалися. За ними треба було їхати в Орду, завезти туди немалі дари, виконати відповідні обряди, поцілувати ханську пантофлю на знак відданості й покірності, а тоді вже можна і «милостивую грамоту» отримати... «Первым подвѣргся сему унижению великий князь Ярослав Всеволодович, — пише М. В. Толстой. — Поступок великого князя послужил примером для князей удельных: они также били челом надменному татарину...» [36.107 — 108].

Але це вже «великий князь» їздив в Орду «підвергаться унижению» заради Суздальського, а не Київського великокняжого ярлика. Київський йому так, мимохідь, по дорозі буцім дали...

Отож, Батієва «самая милостивая грамота», нібито видана Ярославу Всеволодовичу на Київське князівство, — міф, завдання якого, по-перше, приховати справжню причину Ярославового перебування в Києві (допомога Батієві в штурмі міста), а по-друге, — що теж надзвичайно важливо для обґрунтування «преемственности власти и прав» — натякнути на те, що в Києві колись-таки князували князі землі Мерської, та ще й не абиякі, а саме предки майбутніх московських князів.

Просидів Данилів дідусь на великому Суздальському князівстві недовго. Уже в 1246 р., після смерті Великого хана Удегея, він знову їде в Орду присягати новому ханові Гуюку (Кену), що був запеклим ворогом свого двоюрідного брата Батія, котрий навіть на присягу до нового хана в Каракорум не з'явився, боячись бути знищеним.

Яса Чингісхана (основний закон ординської держави) вимагала, щоб задля порядку і спокою в державі всі вороги новообраного хана та їхні друзі були винищені.

Великий князь Суздальщини Ярослав Всеволодович був не тільки ставлеником Батія, а, за монгольськими звичаями, вважався навіть його родичем (про що мова йтиме нижче), тож перед самим від'їздом із Орди він був запрошений до матері Гуюка, ханші Туркани, яка «милостиво» піднесла князю чашу з напоєм, після чого князь помер у дорозі.

Смерть Ярослава Всеволодовича, як і його синів Олександра, Ярослава та Василя, що точно так само, як і їхній батько, померли наглою смертю по дорозі з Орди, може служити яскравою ілюстрацією до звичаїв і світоглядних уявлень монголів, які могли безтрепетно сікти людей, як капусту, тисячами, але панічно боялися безкровно померлих покійників. Навіть та людина, що була присутня при безкровній смерті іншої, вважа-

лася небезпечною: їй не можна було з'являтися на очі ханові чи його родичам і навіть дивитися на них, щоб не принести їм нещастя. Помираючого залишали в шатрі самого, а біля шатра виставляли спис, обмотаний чорною шерстю, щоб ніхто ненароком не поткнувся в небезпечне місце.

Саме тому Ярославу, як і його синам, отруту було подано перед самим їх від'їздом, щоб їхня безкровна смерть сталася поза межами ханської столиці.

— Та хіба, — запитає читач, — вони не могли тих князів просто зарубати й не мати мороки з їхніми безкровними смертями?

Не могли! Бо **монгольська** кров обов'язково потребувала відплати, її просто так проливати не можна було.

Згадаймо: навіть турецькі султани не рубали своїх норавливих вельмож, а «культурненько» посилали їм шнурочок: задушися, мовляв; або доручали комусь задушити їх.

А рід Ярослава Суздальського був, як уже згадувалося, **на крові** поріднений із родом Батия, тому-то і їхню кров безкарно проливати теж не можна було.

Справа в тому, **що син Ярослава Олександр був побратимом Батиєвого сина Сартака**, а «побратимство на крові» у татар прирівнювалось до кривних родинних зв'язків, так що Олександр Ярославович вважався ледь не сином Батия.

Послухаймо, що каже з цього приводу російський історик Л. М. Гумільов: «У древних монголів был трогательный обычай братания... **Побратимство считалось выше кровного родства:** анды (побратими. — Г. М.) — как одна душа — никогда не оставляя, спасают друг друга в смертельной опасности. Этот обычай использовал Александр Невский. **Побратавшись с сыном Батия Сартаком, он стал как бы родственником хана и, пользуясь этим, отвёл многие беды от русской земли**» [11.132 — 133].

Про «відведення бід» поговоримо пізніше, а зараз погляньмо, що відбувається в Мерському, чи то пак, уже в Суздальсь-

кому «царстві-государстві» після смерті великого князя Ярослава Всеволодовича.

Великокняжий ярлик тут спершу дістався Ярославовому брату Святославу Всеволодовичу, як старшому в роді. Але вже в 1249 р., після поїздки в Орду, ярлик на велике князівство Суздальське отримує Андрій — молодший брат Олександра. Про самого Олександра міфотворець М. Карамзін пише так: «... Александр и брат его возвратились от великого хана, который был столь ими доволен, что поручил Невскому всю Южную Русь (себто Україну. — Г. М.) и Киев... Новгородцы встретили Невского с живейшею радостью...» [16.262].

Тільки не думайте, шановні читачі, що авторка щось наплутала. Саме так написано в історика: хан доручив Невському Київ, а «встретили» його чомусь не кияни, а новгородці!

Виходить, що, отримавши від «столь довольного» ним хана Київ, Олександр начхав на ханську волю й подався в Новгород??? **Навіщо тоді було повзати перед ханом на колінах і цілувати ханську пантофлю, як у Новгороді можна було сидіти й без ханської волі — Новгород не був завойований татаро-монголами й залишався вільним містом, яке навіть данини їм не платило!**

А от такого, щоб, отримавши від хана одне князівство, самовільно сісти в іншому — такого вже не могло бути. Принаймні, безкарно таке не минало. У нашому ж випадку про жодне покарання порушника ханської волі ніде й словом не згадується, як не згадується й бодай хоч про кількадедне перебування Невського героя в Києві чи хоч якісь його дії, пов'язані з давньоруською столицею. Навпаки, вже в 1252 р. він їде в Сарай — столицю підвладного Батию Джучі-улуса, до якого входять і Суздальські землі, й повертається звідти вже великим князем Суздальським.

Отож, і в цьому випадку з отим Києвом, подарованим ханом Олександром Невському, російські історики-міфотворці видали

бажане за дійсне, чи то, пак, висловлюючись науковою мовою, «об'єктивізували суб'єктивні переживання» і «витвори власної фантазії видали за дійсні реалії».

Такої «об'єктивізації суб'єктивних переживань», або, простіше кажучи, вигадок міфотворців у описах життя й діяльності татуса першого московського князя — хоч відбавляй!

Розгляньмо хоч деякі з них.

5. Святий «захисник отечества» та його подвиги

Як ми бачили, ніякого ярлика на Київ та Українські землі (іменовані російськими міфотворцями «Южной Россией» у той час, коли не те що «Южною», а й «Северною» Росії ще немає) Олександр Ярославович (Невський) не отримував.

Виникає питання: чому тоді ярлик на Велике Суздальське князівство отримав не він, а його молодший брат Андрій? Адже за традицією, якої татари дотримувались, великокняжий стіл успадковував старший у роді. Винятком були лише ті випадки, коли старший потрапляв у ханську немилість. Але ж про «немилість» мови немає. Навпаки, всі історики твердять, що хан був дуже задоволений Олександром.

Перше, що спадає на думку, це те, що історики щось наплутали з датами народження Ярославових синів, і Олександр не був старшим сином.

Тоді він мав би народитися ще пізніше зазначеного в джерелах 1221 р. Але як би він тоді міг очолювати військо в отій героїчній Невській битві, яка відбулась у 1240 р., як йому й так на той час виповнилося лише 19 років?

В. Белінський, автор дуже цікавої й ґрунтованої на багатющій джерельній базі книги «Страна Моксель», стверджує, що міфотворці-історики, підганяючи вік Олександра під Невську битву, взагалі приписали йому зайві 10 років. А це значить, що ні в Невській битві, ні в Льодовому побоїщі Олександр Ярославович, названий Невським, участі не міг брати.

Більше того, як стверджує дослідник, саме Олександр, якщо він був старшим сином великого князя, мав бути в цей час у заложниках у Батия в Сараї, де й подружився та побратався із Сартаком. [Див. «Страна Моксель», книга перша, стор. 145 — 154]. Справді-бо! Якщо, як твердять російські міфотворці, в заложниках був не Олександр, а якийсь інший Ярославів син (а що один із Ярославичів був відданий у заложники ще в дитячому віці — цього ніхто з них не заперечує), то як і коли малий Сартак міг спізнатися з Олександром настільки, щоб аж побрататися саме з ним, а не з тим із Ярославових синів, котрий жив поруч, щодень ділячи з ханичем його дитячі ігри й захоплення? Та й сам обряд братання, як переконливо доводить В. Белінський, міг відбутися лише між дітьми чи юнаками, що не досягли повноліття (за татарським законом — 16 років). Хлопчик, отже, не міг брататися з дорослим дядьком! А саме таким мав бути Олександр у порівнянні з Сартаком, якщо взяти за дату його народження 1221 р.

Отож, хоч так, хоч сяк, а участь нашого Невського героя у битві, на честь якої він був названий, є дуже сумнівною, щоб не сказати неможливою.

Безсумнівним, проте, є факт, що битва ця в російській історії спотворена до невпізнання. Якщо вірити історикам, то в 1240 р. на берегах Неви, побіля гирла Жори, висадилося «велике множество» шведських, норвезьких і фінських військ, що вирішили (ні більше ні менше!) завоювати Новгородську землю. Очолював цю «коаліцію» агресорів відомий досвідчений у битвах воєначальник Біргер — зять шведського короля.

Про кількість Олександрового війська сказано тільки те, що він не встиг зібрати під свої знамена навіть усієї новгородської дружини, не те що дочекатися підмоги батькових великокняжих військ, а проте ця недозібрана дружина на чолі з 19-річним хлопчиськом ущент розбиває «многое множество» «коаліціантів», а самого Біргера наш юний герой власноручно «язвит» в обличчя, від чого полководець гине.

Ратники Олександрові показують чудеса винахідливості й хоробрості. Так воїн «по імені Миша» вмудряється ясного дня порубати всі шведські шнеки (кораблі), і посоромлені шведи, норвежці й фіни втікають за море (пішки?), прихопивши з собою ще й тіла полеглих знатних воїнів.

Що, мій любий читачу? Не могли ті шведи пішки через море перебраться? А на шнеках, порубаних «воїном по імені Міша», — могли? Чи їм морська русалка нові подарувала? Могла ж Олександрова «недозібрана» дружина перебити «многое множество» добірного війська під керівництвом знаменитого полководця й здобути перемогу, втративши при цьому лише 20 своїх воїнів... У казках-бо ще й не такі чудеса бувають!

А саме такий казковий сюжет пропонує нам «История государства Российского» М. М. Карамзіна. Відомості Новгородського літопису в його найстарішій версії трохи відмінні: «...Приидоша, — пише літописець, — свеи (шведи. — Г. М.) в силе велице, и Мурмане, и Сумь, и Емь (фінські племена. — Г. М.) в кораблехъ много зело... Олександръ... с **новгородцы и ладожаны** приде на ня и победы я... и ту бысть велика сеча свеям. И ту убьень бысть воевода их (увага!!!) **именем Спиридонъ** (а де королівський зять, знаменитий полководець Біргер??? — Г. М.) и множество много их паде; и накладше корабля два вятших (кращих. — Г. М.) муж, прежде себя пустиша и к морю; а прокъ их (решта. — Г. М.) ископаше яму, вметаша в ню бещисла (тобто клали в яму без числа інших полеглих. — Г. М.)... и в ту ноць... посрамлены отидоша. Новгородец ту паде: **Константин Луготиниц, Гюрата Пинещанич, Наместь, Дрочило Нездылов... и всехъ 20 муж с ладожаны или мне** (чи менше. — Г. М.), **Бог вЪсть...** Олександръ съ новгородцы и ладожаны приидоша вси здравы во своя си...».

Це те, що є в літописі. Усі відомості про королівського зятя Біргера, що «язвлен въ лицо бысть» самим Олександром, про сміливця Мішу, що порубав шведські шнеки, шановний

історик узяв із такого «історичного» джерела, як кілька разів перероблюване «Житіє» святого і благовірного князя Олександра Невського, де вже не згадується ні про Спиридона, ні про загиблих Гюроту чи Наместя, а вписано натомість нових «героїв» битви з цілком пристойними християнськими іменами: Гаврила Олексич, Міша, Сава, Яків. Ну, не гоже ж бо, й справді, у «Житіє» святого вписувати такі «неестетичні» імена, як, приміром, Дрочило Нездылов!..

І куди воно годиться, щоб тато першого московського князя та бився із якимось нікому не відомим воєводою із «дуже войовничим» і «дуже шведським» іменем Спиридон?! Нам «королів», «королевичів» чи, на лихий кінець, хоч «прославлених полководців» подавай!..

Але це все — деталі. Суть описуваних подій залишається скрізь однаковою: «Прийшов, побачив, переміг!»

От не зрозуміло тільки одне: **а хто ж кого все-таки переміг???**

— Як не зрозуміло? — скаже читач. — Ясно, що Олександр! Він же за перемогу й Невським був названий!

Так-то воно так... Але хіба не був названий Днем Червоної Армії день її найжорстокішої поразки під Псковом 23 лютого 1918 р.? І ми всі, слідом за пропагандою, любісенько повторили, що під Псковом у цей день була не поразка, а якраз перемога!

Отож давайте поміркуємо разом. Як свідчать усі писемні джерела, включно з усіма писаними-переписаними «Житіями», шведи після битви спокійнесенько повантажили на дві шнеки тіла знатних полеглих, безперешкодно відправили їх на батьківщину, а самі, замість того, щоб чимдуж утікати від переможця, ще залишилися хоронити «бещисла» простих воїнів і, лише впоравшись зі всіма цими справами, покинули невські береги.

А де в цей час був Невський герой зі своїм військом? Чому не добив, не полонив їх? Чому не заволодів хоч однією шнекою,

не відняв награбоване у іжорців добро? Адже в Новгород він не приніс жодного трофею, не пригнав жодного полоненого! Інакше про це обов'язково сказав би літописець. **Що ж це за «блискуча перемога» така, після якої поле бою залишається за «переможеними», які покидають його тільки тоді, коли всі свої справи завершили, а «переможець» повертається «восвояси» без жодного трофею і без жодного полоненого?** Та не буває таких перемог! А в середньовіччі й поготів не могло бути!

Для порівняння візьмімо одну з найзначніших битв новгородців протягом II пол. XI — I пол. XII ст. — битву Святослава Ростиславовича з тими ж шведами під Ладогою у 1164 р.

Тут усе чітко: 5 тисяч шведів припливли під Ладугу на «полупшестадьсят шнекъ» (тобто на 55-ох кораблях) і взяли місто в облогу. На 5-й день підоспіло новгородське військо на чолі зі Святославом «и победиша я с божиею помощью, овы иссекоша, а инья изымаша (тобто беручи в полон. — Г. М.)...», изымаша 43 шнекъ (це із 55!!! — Г. М.); а мало ихъ убежаша...», — каже новгородський літописець. Ясна річ, що мало! Бо як 43 шнеки із 55-ти відібрав Святослав, то й тікати майже не було на чому — вплав же до шведських берегів не пустишся!..

Відчуваєте різницю? Святослав приводить до Новгорода ³/₄ шведської флотилії, безліч полонених, рятує від загарбників чи не найстаріше місто Новгородської землі — і його, до речі, ніхто не додумався Святославом Ладозьким назвати...

А тут — жодного полоненого, жодного трофею; вороги мирно хазяюють на залишеному в їхньому розпорядженні полі бою, збираючись додому, як від тещі з гостини, і — на тобі — «Невський»! Переможець шведів!

Ще раз повторюю: **не буває таких перемог!** Ситуація, яку бачимо після тієї сутички на Неві, могла скластися тільки в двох випадках.

Перший — це коли шведи напірч розбили Олександрове

військо й примусили його забратися «во своя си», а самі, не чекаючи, доки він прикличе батькову допомогу, мирно відбули до своїх берегів, упоравшись із похованням загиблих та забравши все, награване в іжорських землях, де вони «хазяйнували» не один день після висадки біля гирла Іжори. Тоді виходить, що наш герой **дістав ім'я Невського за місцем своєї поразки — випадок, мабуть, єдиний у світовій історії!**

Другий варіант трохи кращий. Сили виявилися майже рівними, з незначною перевагою шведів. У ході бою і ті, й інші зазнали значних втрат. Говорити про 20 («или мене») убитих новгородців не доводиться, бо, щоб дати набити аж 2 шнеки знатних воїнів (а це не менше 150 — 180 чоловік!) і «бещисла» простих, а самим знищити тільки 20 супротивників — це треба не битися, а в підкидного дурня грати під час бою... Такого б ніякий Спиридон не допустив, не те що Біргер.

Отож, зазнавши значних втрат у живій силі, шведи, яким ішлося аж ніяк не про «завоювання» земель, а лише про збереження та вивіз награваного, могли запропонувати Олександрю, так би мовити, «нічию», на що Олександр міг погодитися тільки в тому разі, коли шведи все ще переважали його військо силою і перемога йому аж ніяк не усміхалася.

Шведи пообіцяли, що заберуться геть, а Олександр — що не перешкоджатиме їм вивезти награване. Зрозуміло, що **й такий варіант вирішення конфлікту перемогою назвати ніяк не можна.**

Є й третій, уже зовсім поганий варіант: **Невської битви, як такої, взагалі не було.** Була, можливо, якась незначна сутичка з невеличким загоном заплилих грабіжників — шукачів поживи, що безборонно грабували підвладні Новгороду іжорські землі. Цілком може бути, що очолював цю банду якийсь слов'янин-перекинчик на ім'я Спиридон (звідкілясь же він узявся в літописі!), який, почувши, що йде князь із військом, хутенько потікав «во своя си». А вже потім, шукаючи подій, які можна

було б припасувати до часу Олександрового життя, міфотворці «перемалювали» набіг банди Спиридона в нашестя шведів на чолі з Біргером (а в деяких варіантах «Житія» навіть із самим шведським королем) та зробили з Олександра «героїчного захисника Вітчизни».

Вибирати міфотворцям, власне, не було з чого: шведи зовсім не були такими закоренілими агресорами, як нам їх розмалювала російська історія задля звеличення «діянь» московського тата.

За **більш ніж 200 років**, що передували тій цікавій «битві» на Неві, літописи фіксують **лише три напади на новгородські землі**, і лише **один із них** (на Ладугу в 1169 р., відбитий Святославом Ростиславичем) **був здійснений, власне, шведами**. Два інших — у 1149 та 1228 рр. — це набіги підвладного шведам фінського племені емь на підвладну Новгороду Водь та на ту ж Ладугу. Причому набіг емь на Ладугу в 1228 р. був відповіддю фінського племені на спустошення його земель Олександровим татом Ярославом Всеволодовичем у 1227 р.

Як бачимо, жодна з цих дат «шведської агресії» (1149, 1164, 1228 рр.) для героїзації образу Олександра не годилася, бо в перших двох випадках він свого сина Данила (в 1260 р. н.) мав би народити, будучи ледь не столітнім дідом, а в третьому — звершити своє «героїчне діяння» у 6-ти чи 7-ми річному віці. Отож, довелося задовольнитися Спиридоном, перелицювавши його в Біргера, а зграю грабіжників — у шведське, норвезьке та фінське військо.

І перший варіант (поразка Олександра), і другий («нічия»), і третій (Невська битва є вигадкою) — можливі. **Неможливим є лише одне: перемога, після якої поле битви залишається за «переможеним», а «переможець», покинувши «переможеного» хазяювати на полі бою, повертається «во своя си» без жодного полоненого й без жодного трофею.**

Епохальні діяння Невського героя на цьому не кінчаються. Через два роки, в 1242-ому, буде знамените Льодове побоїще

— битва, що, як ми пам'ятаємо, врятувала «наше Отечество» від німецьких псів-рицарів, яких у ті часи на всю Європу було щось трохи більше 100 чоловік!

І навіщо нам знати, що не предок московських князів, а саме **НАШІ** з Вами предки **разом із предками литовців та білорусів** протягом 20-ти років спиняли експансію значно зростлого кількісно війська тевтонів у XIV ст., доки, врешті, разом із поляками остаточно не знищили цю загрозу в гігантській на ті часи Грюнвальдській битві (1410 р.) під стягами нашого ж князя — легендарного Вітовта, чийого й імені понині не чуло відсотків із 80 українських громадян. А навіщо?!

Для усвідомлення того, що нас скрізь і всюди рятував виключно наш «старший брат», нам цілком досить знати святого Російської Православної Церкви Олександра Невського та його перемоги!

Що з того, що, за даними Лівонської Римованої хроніки, в тій битві на Чудському озері, голосно названій «Льодовим побоїщем», загинуло лише **20** рицарів, а ще **шість** було взято в полон (Новгородський літопис, щоправда, подає 400 убитих і 50 полонених) і що вона жодного відношення до **нашої** Вітчизни не мала, на відміну від Грюнвальдської, де рицарі втратили 40000 убитими і 15000 полоненими, і в якій брали участь таки **наші** предки, — як у нас вкрадено добру половину нашої правдивої історії, а взамін підсунуто міфи про чужі перемоги й чужих героїв з їхніми міфологізованими життями й діяннями...

Але повернімося до «подвигів» нашого святого захисника «Отечества». Один із них зачепив і нашу землю.

Ми вже згадували, що в 1249 р. хан із незрозумілих причин віддав великокняжий ярлик не старшому синові отруєного в Орді Ярослава Всеволодовича Олександру, а молодшому — Андрієві.

Згадували й про те, що в 1252 р. Олександр, знову побувавши в Орді, повертається звідти з великокняжим ярликом.

«Певец величия російського» пише про це так, наче все сталося саме собою: хан послав військо, «чтобы наказать Андрея за какое-то послушание», Андрій утік, і на «голий» стіл був призначений Олександр.

Лев Гумільов пише конкретніше: «**Готовясь к борьбе с Андреем Ярославовичем...** (не забуваймо, що Андрій — це ріднесенький Олександрів брат! — Г. М.) Александр... поехал за помощью в Орду, но не к самому Батюю, а к его сыну Сартаку... победа в 1252 г. была одержана при помощи войска Сартака» [11.295].

Отже, монгольське військо на Суздальщину привів Олександр — «защитник Отечества». Але ж, щоб спонукати навіть свого побратима послати проти когось військо, треба було мати якісь серйозні аргументи!

Карамзін у появі монгольських військ на Суздальщині звинувачує, звісно ж, не Олександра, а Андрія, бо він — «гордый и пылкий» — не вмів «по примеру отца и брата... благо-разумною уклончивостью в рассуждении монголов облегчить участь подданных» [16.202], а вважав, що краще втратити «престол», ніж сидіти на ньому ханським підданим.

В. Белінський твердить, що ні про яку непокору з боку Андрія не могло бути й мови, бо в Андрія не було війська, здатного протистояти ханському.

Усе стає зрозумілим, якщо врахувати, що в 1252 р. **Олександрів анда Сартак посилає не одне, а два війська.** Одне, під керівництвом Неврюя, іде на Андрія, а друге, під керівництвом Куремси, вирушає на Андрієвого тестя **Данила Галицького**, який саме незадовго перед цим виношував плани організації хрестового походу проти татаро-монголів.

Ясна річ, що в ці плани був посвячений і його «гордый и пылкий» зять, який не вмів чи не хотів догоджати монголам,

як його «отец и старший брат». Відомо, що Данило в 1247 р. навіть королівську корону не прийняв від Папи Римського, щоб його контакти з Римом не стали відомі, доки не буде остаточно вирішене питання з хрестовим походом проти татаро-монголів. Похід не був організований. Європа не відгукнулася на заклик Папи Інокентія IV; коронація Данила Галицького відбулась аж у 1254 р.

А в 1252-ому Данило мусить відбиватися від Куремси, насланого за намовою «святого захисника землі Руської».

«Вислід боротьби цим разом, — пише Ю. Федорів, — був не найгірший. Галицько-Волинські сили відперли татар, і вкінці прийшло до замирення між Данилом і Куремсою» [37.103].

Гірше було в Суздальщині, де «толпы татарские рассыпались по всем областям... брали скот, людей, убили в Переславле воеводу и жену юного Ярослава Ярославича (молодшого брата Андрія і Олександра, на якого Олександр «мав зуб» за те, що Ярославу, а не йому дісталася батькова вотчина — Переяслав-Заліський. — Г. М.), пленили его людей и с добычей удалились... Александр с торжеством въехал во Владимир» [16.262].

На цьому «служение Отечеству» святого героя не закінчується.

Через п'ять років, у черговий раз повернувшись із Орди з татарським військом, він вирушає на Новгород, який, за словами М. Толстого, «не видел у себя Батья и только один из всех престольных городов... оставался еще независимым...» [36.114].

Отже, уславлений «захисник» Новгородської землі вирушає на вільне й не завойоване монголо-татарами місто (де, до речі, княжить його ріднесенький син Василько), щоб підкорити його Орді та змусити сплачувати їй данину.

Ви здивовані, шановні читачі? Ви про таке не чули раніше? Ви вже, мабуть, готові повірити, що «могильницькіє фальсифицируют историю»? Та ні, мої любі! Усе це давно написа-

но, тільки читати цього вам не доводилося. Відкриймо того ж найодіознішого Карамзіна й на сторінці 264-й його історії, написаної ще в 1815 р., прочитаймо: «**Герой Невский, некогда ревностный поборник Новгородской чести и вольности, должен был с горестью взять на себя дело столь неприятное и склонить к рабству народ гордый и пылкий, который все ещё славился своею исключительною независимостью**» [16.264 — 265].

З «горестью» чи без неї, але **саме цей святий герой віддав вільне місто в майже трьохсотлітнє ординське рабство**. Наголошую: про рабство не я сказала, а «певец величия російського».

Від нього ж ми довідуємося й про те, що Василько, князь Новгородський, обізвав татуса «предателем» і на прохання бояр залишив місто, заявивши, що «не хочет повиноваться отцу, везущему оковы и стыд для людей вольных» [16.265].

Героїчний татусь, ясна річ, упіймав сина, і, як сказано в історії, «отправил его в Суздаль». Звучить цілком невинно... От тільки зник десь той Василько з лица землі після того, як у воду шубовснув...

Але повернімось у Новгород. На цей раз подушний перепис для обкладання кожної «душі» татарською даниною здійснити не вдалося, бо «душі» новгородські розбіглись по лісах і не-трах. У місті залишилися лише бояри та інші маєтні люди, на яких і впав гнів «святого захисника». Їх він «сам казнил без милосердия, иному носы урезаша, иному очи выимаша», — цитує історик літописців, які, за його словами, «не осуждали его, а, наоборот, осуждали бояр...» (ще б вони «осуждали» його, як писали ті літописи за московських князів, що вже в царі пнулися, «с позиций определённой политической идеологии», як нам раніше повідомив академік Д. Лихачов...).

У 1259 р. «захисник землі Новгородської» знову приводить до вільного міста татарське та суздальське військо — ну, не може ханський посіпака не підкорити Новгород хану!

На цей раз «героїчний» полководець, щоб не дати люду розбігтися, блокує всі виходи з міста. «Народ, — каже Карамзін, — не хотел и слышать о дани и собирався вокруг Софийской церкви, желая умереть за честь и свободу». Але бояри, що гірко поплатилися за непокору в часи попереднього наїзду «захисника», переконали народ «выполнить волю княжью» [16.203].

Так вільне місто було завойоване «святим героєм» і на 300 літ віддане в татарське рабство. «Безмолвие и скорбь царствовали в городе», — каже російський історик...

Намагаючись обілити підлість і нищість «невського героя», його холуйське служіння Орді, російська історія, в тім числі й радянська, твердить, що всі ці дії князя були правильними, бо, догоджаючи загарбникам, він у такий спосіб рятував рідну землю від знищення.

Стає дуже цікаво: а чому ж тоді так жорстоко карала радянська влада отих нещасних, покинутих напризволяще й армією, і владою селян, які в 1941 р. виходили зустрічати німецькі війська хлібом-сіллю? Не цілували чоботи окупантам, не ввели їхні раті на інші села, а просто засвідчували свою миролюбність і непричетність до протистояння двох монстрів. Вони ж також робили це, щоб урятувати свої села від знищення. То і їх слід би святими та героями оголосити! А їх чомусь розстрілювали, в концтабори засилали, зрадниками й ворогами народу обзивали, хоч вони не уславленими витязями, не князями були, а лише недомореними голодом колгоспними рабами і війська під рукою не мали, щоб захиститися...

Бідний, бідний мій народе! Хто тільки тебе не мучив, хто не збиткувався над тобою! Хто не обдурював і не брехав тобі!.. Чи ж довго ще ти будеш дозволяти отак чинити з собою?!

Але повернімося до нашого святого героя, «подвиги» якого на підкоренні Новгороду Орді не скінчилися.

Наступним із них було придушення бунту в Мерських зем-

лях, що спалахнув проти «бесерменських купців», які викупили в Орди право збору данини і, як каже історик Російської Церкви, «мучили християн бесчеловечным сбором податей» [36.114].

Цих «мучених християн» знову «захищає» рідний князь-герой, придушуючи повстання не тільки в Суздалі, а й у Володимирі, Ростові та Ярославлі.

Розправившись із «мученими християнами», Олександр спішить в Орду доповісти про свій черговий «подвиг» во славу Царя Ординського та виправдатись за пролиту в його князівстві мусульманську кров, яка, як ми пам'ятаємо, обов'язково потребує відплати.

Але в Орді замість Олександрового побратима Сартака вже сидів на троні Сартаків ворог — хан Берке. А друзі ханових ворогів, як і самі вороги, мали бути знищені. Того вимагала Яса Чингісхана.

Тож вірного друга й слугу Орди спіткала та ж доля, що і його батька, а пізніше — і його братів: усі вони були отруєні в Орді й померли дорогою додому.

Цікаво, як подано цю останню поїздку Невського героя в Орду в «Истории Русской Церкви» М. В. Толстого.

«Защитник земли Русской, — так, без лапок, пише історик, який сторінкою раніше розповідав, як саме цей «защитник» скорив Новгород у монгольське рабство, — должен был отправиться в Орду, чтобы избавиться от обязанности присылать татарам вспомогательные войска и оправдаться в изгнании «бессерменских купцов»... Хан принял оправдание, **согласился не требовать войска**. Осенью Александр возвратился в Россию (тобто в Мерську, чи, по-новому, у Володимиро-Суздальську, землю. — Г. М.), чтобы успокоить народ и **обрадовать его новою милостью хана...**, но жестокий недуг сокрушил его тело, **изнуренное трудами**» [36.114 — 115].

У цьому уривку є три цікаві моменти.

Перший — це «согласие» хана не вимагати від мерських князів допоміжних військ для своїх походів.

Не можемо твердити, чи порушував князь Олександр Ярославич це питання перед ханом — думається, що йому тоді було не до того, щоб подібні питання порушувати... Але «согласіє» хана викликає дуже великі сумніви, бо з історичних джерел достовірно відомо, що вже в наступному 1263 р. дружини князів Мерської землі беруть участь у поході ординців на Азербайджан. У 1262 — 1271 рр. — у війні Орди з Візантією. У 1330 р. — в китайських походах. Потім знову в походах на Персію (взяття Тебризу — 1356 р.). До речі, під час цього походу при хані Джанібєку знаходився й митрополит Алексій, що вилікував ханську дружину Тайдулу від сліпоти, за що отримав право самочинно, без погодження з ханом відкривати в будь-яких місцевостях монастирі та приписувати до них довколишні села з їхніми жителями. Жодних податків Орді, як ми пам'ятаємо, Церква не сплачувала.

Та й сам історик Російської Церкви через кілька сторінок забуває про «ханську милість», нібито випрошену Олександром, і, розповідаючи про «чесноти» блаженного князя Федора Ярославського (помер у 1390 р.), повідомляє: «Князь Фёдор ходил на поклон в Орду и по воле хана Менгу-Темира предпринимал поход против яссов или алан, живших на Кавказе, которые не хотели платить дани татарам. (Такі, бач, негідники були!!! — Г. М.). Возвратясь оттуда с богатой добычей, **мужественный** князь обратил на себя внимание хана и его жены; последняя предложила ему руку своей дочери» [36.136].

Згодом «мужественный» ординський слуга, що допомагав ординцям підкорювати народи, «живущие на Кавказе», таки одружився з ханською дочкою, а історик Російської Церкви продовжує: «**Святой князь Фёдор подавал современным князьям назидательный пример благочестия**» [33.137]. Очевидно, в Російській Церкві плазування перед ханами,

розбійницькі напади та пограбування інших народів, і справді, є виявом «благочестя», недарма ж і щойно в Бозі спочилий патріарх Московський так «благочестиво» благословляв уже сучасного «князя московського» на похід проти отого «неслухняного» народу, «живущего на Кавказе»... Цікаво, чи й цього «князя» Російська Церква до лику святих причислить? Здається, він цілком відповідає критеріям «благочестя по-московському»!..

Але повернімось у давні часи.

Отже, якщо повірити тому, що Олександр Ярославович, названий Невським, ще у 1262 р. виборов у Орди «нову мистість» не постачати допоміжні дружини для ординських завоювань, то залишається думати, що в усіх вищезгаданих (і не згаданих!) походах князі майбутньої Московії, в тім числі й «святі»(!), проливали народну кров виключно із власної ініціативи, продиктованої безмірною любов'ю до ханів? От тобі й на!

Другий цікавий момент у процитованому вище повідомленні історика Російської Церкви чисто емоційного плану.

Ще кількома абзацами вище історик твердив: «Александр достиг того, что Русь (тобто Суздальщина. — Г. М.) ...получила от сильных и диких властителей **права державы почти самостоятельной**» (виділено мною. — Г. М.), і раптом ця «**держава**»(!) має **радуватись ханській милості???** Це вже, справді, «переконливий доказ» і «державності», й «самостійності»...

Третій момент і взагалі принциповий.

Усі родичі Невського, як і сам Олександр Ярославович, як відомо, померли однаковісінькою смертю, повертаючись із Орди. Але отруєним виявився, як не дивно, лише один-єдиний батько — Ярослав Всеволодович. Факт його отруєння оприлюднив посол Ватикану, що саме в цей час перебував у ставці хана в Каракорумі, Плано Карпіні.

Олександр, виявляється, не від отрути помер, а тому, що

«истощил сили в ревностном служении Отечеству». Наступні його брати чомусь теж по дорозі з Орди померли, хоча «в служении Отечеству» й не «истощали» сили так, як їхній уславлений брат. Чи ж не цікаво?

А вся справа лише в тому, що померлі від отрути, як і потопельники, вважалися «заложними» мерцями, до яких народ ставився з острахом.

Підтвердженням цього є дослідження професора Д. К. Зеленина «Очерки русской мифологии», вип. 1: «Умершие неестественной смертью и русалки», Пг., 1916, який пише про розрізнення в народі двох розрядів померлих. До першого належать шановані й поважані покійники, яких поминають багато разів на рік. Зовсім інший другий розряд покійників, так звані «мертвяки», чи «заложні». «Это люди, умершие прежде срока своей естественной смертью, скончавшиеся скоропостижною несчастною или насильственной смертью. Это покойники нечистые, недостойные уважения и обычного поминовения, а часто даже вредные и опасные... Все заложные покойники находятся в распоряжении нечистой силы...», — пише профессор.

Куди вже із «заложного» мерця святого робити?!

А Данилові Олександровичу — першому Московському князю — для творення міфу про богообраність стольного града Москви і родоводу князів московських потрібен був не звичайний собі тато, що, як і безліч інших, вірно служив Орді, нищив співвітчизників, продавав родичів, а герой-захисник Вітчизни, святий, обраний Богом. Ну, от просто ніяк не міг перший Московський князь народитися від звичайного тата!..

Тому й звичайнісінька сутичка на Неві чи трохи серйозніша на Чудському озері роздувається до масштабу грандіозних битв, жорстоке підкорення вільної Новгородської землі Ординській владі — стає актом «спасения Отечества», а отруєння внаслідок боротьби між ханськими кланами, до одного з яких був причетний святий герой, — смертю «от трудов на благо Отечества».

«Радуйся, победивший допомогою Божію гордого короля! — співає Російська Церква в акафісті святому Олександру Невському. — Радуйся, освободивший город Псков от неверных! Радуйся, заступник Русской земли!..».

Ви часом не знаєте, шановний читачу, коли і якого **короля** перемагав невський герой? Адже ні в невській сутичці, ні на Чудському озері жодного короля близько не було! Та й взагалі — чого радіти? Що жменьку шведів чи тих же тевтонів відігнав, а «тьми» ординців привів і на 300 літ посадив на шию?

Таких слів, як «Радуйся, отдавший вольный Новгород в трёхсотлетнее ордынское рабство! Радуйся, иго неверных мечом своим утверждающий!» — в акафісті, звісно, немає.

Що ж, обманути людей можна, а Бога Російська Церква, що називає себе найканонічнішою і найістиннішою охоронительською православ'я, очевидно, не боїться...

6. Дещо про Куликовську битву та звільнення України від монголо-татарського іґа «именно русскими людьми»

Часто, ведучи бесіди з учителями, пропоную їм відповісти на простеньке запитання:

— З якою історичною подією пов'язується у Вашій уяві звільнення українських земель від монголо-татарського іґа?

Запитання ставлю лише заради «експерименту», бо відповідь учителів (переважної більшості!) мені наперед відома:

— З Куликовською битвою!

Інших «епохальних» подій, пов'язаних із боротьбою з монголо-татарським іґом ми не знаємо. А що в цій битві перемогу над ординцями, як ми пам'ятаємо з історії, здобуло московське військо, очолюване Московським же князем Дмитрієм, який навіть Донським був названий і до лику святих причислений за це героїчне діяння, то нам залишається лише бити йому поклони та скрушно зітхати від усвідомлення своєї недолугості та меншовартості, коли на нас у відповідь на наші неспілі

«незалежницькі» заяви який-небудь сановитий великорос ного тупне, як «тупав» оце нещодавно на мене Одеський митрополит Агафангел у своїй заяві «На круги своя» (Заяву повністю передруковано в книзі «Літос...» [26.90 — 98]):

— Сколько веков именно русские люди спасали Украину от всяких татар, поляков, французов, турок и немцев! Чем бы была Украина, если бы не Куликовская битва и не Бородинское сражение? [25].

Бо, й справді (думаємо ми), хто його знає, що було б із нашою бідолашною Україною, якби «іменно руськіє люди» та Московський князь, спасибі йому, не побив Мамаю на Куликовому полі...

І в голову нам не прийде, що до «спасенія України от всяких татар» «іменно руськіє люди» разом із князем Дмитрієм та Куликовською битвою мали таке ж відношення, як, приміром, я до того, чи є життя на Марсі.

Але давайте про все по порядку. Тільки спершу всі, хто не є професійним істориком, науковцем-українознавцем чи просто «патентованим націоналістом», дуже зручненько й безпечно сядьте, щоб, бува, не попадали з несподіванки. Ті, хто належить до перелічених вище категорій українських громадян, можуть написане нижче взагалі не читати, бо мова йтиме про речі, давно відомі, хоч, на жаль, далеко не всім.

Найперше з'ясуймо, чому до визволення українських земель від монголо-татарського іга не мали відношення ні Куликовська битва, ні князь Дмитрій Донской, ні «іменно руськіє люди», які в ті часи не тільки «русскімі людьмі», а ще й московитами не звалися, бо «ще не мали єдиного етнічного імені» [19.190].

Відповідь могла б бути короткою: тому, що на час тієї «епохальної» Куликовської битви **наша земля вже давно від того іга була звільнена!**

Але ж хтось із тих, хто й досі вірить у міфи про «спільну колиску», «спільну історію» і «єдине Отечество», обов'язково

загаласує: «Могильницькие фальсифицируют историю! Разве не Куликовская битва положила начало освобождению нашего Отечества от проклятого ига?!»

Біда таких людей у тім, що вони не усвідомлюють, що в ті часи, як і до того, не було ніякого «єдиного *нашого* Отечества». **Не можемо ж ми вважати «нашим отечеством» Орду, яка полонила і Русь, і Мерську землю, що в той час уже була поділена на ряд князівств, головним серед яких (Великим) вважалося Володимиро-Суздальське.**

Китай, Персія, Хорезм та багато інших держав теж були завойовані Ордою, але це ж не означає, що ми, приміром, з Китаєм жили в «єдином Отечестве!»

Отже, і «наше», і «їхнє» Отечества були під владою Орди. Їхнє — з 1238 р., наше — з 1240-го.

У 1319 р. столицю «нашого Отечества» відвоював у ординців Литовський князь Гедимін, і **вже в 1320 р. наші предки під його орудою звільнили від ханської влади всю Київщину.**

Новоутворене Русько-Литовське князівство й під проводом Гедимінового нащадка, князя Ольгерда Гедиміновича, впродовж десятиліть вело вперту боротьбу проти Орди, і **вже в 50-х роках XIV ст. від ординців були звільнені всі українські землі, окрім Поділля.**

Зауважмо, що ні Суздальське велике князівство, ні Московське, що виникло лише в 70-х роках XIII ст., але вже претендувало на статус великого, в цей час ще й не збираються звільнитися від «іга». Навпаки, князі «їхнього Отечества» зовсім непогано почуваються «під ігом», один з перед одного запобігаючи ласки в ханів, осипаючи один одного доносами та приводячи ханські війська, щоб приторочити собі клопоть сусідської землі. Особливу запопадливість у цьому виявляють саме Московські князі, про що детальніше говоритимемо далі, а майбутній герой Куликовської битви у 1350 р. тільки народився.

Отож, на кінець 50-х років Поділля залишалося ще останнім притулком ханської влади на українських землях.

Звільнене воно було (увага!) в 1362 р., внаслідок славнозвісної, але й досі не відомої більшості українських громадян, битви на Синіх Водах, у якій наші предки разом із литовцями та білорусами впень розбили війська трьох татарських князів: Качибей¹³, Кутлубуги та Дмитра, які, як каже літопис, були «отчичами» та «дідичами» Подільської землі, тобто володіли нею з батька й діда.

Після Синьоводської битви українські землі вже більше ніколи не платили Орді «жодного цента» данини й не мали на своїх теренах жодного ханського баскака.

«А був у Ольгерда брат Коріят, — розповідає літопис, — князь, що держав Новгород-Литовський, і було у нього три сини... І от ті княжата Коріятовичі за призволенням великого Ольгерда пішли у звільнену Подільську землю, почали її від нападів татар боронити і баскакам данину перестали давати... і найперше собі твердиню поставили... город Смотрич... і город Бакоту і Камінець. І усі ті городи подільські побудували..., і татари в тутешні справи більше не мішалися, і правили всім нові князі».

Нагадаю, що й тепер до Куликовської битви залишається ще майже два десятиліття, а **юний князь Московський Дмитрій**

13 Агов, дорогі мої одесити! Вам це ім'я нічого не нагадує? Так-так! Це той самий Качибей (чи Гаджибей), ім'я якого носить один із наших лиманів. Це саме він володів Причорноморськими степами і прилеглою частиною Поділля у XIII — XIV ст. і саме за ним, як свідчать літописи (і той же Карамзін), гналися наші предки під керівництвом славного Ольгерда аж до Чорного моря, звільняючи нашу землю від монголо-татарських зайд, ще тоді, коли не тільки «Новоросії», а й самої Росії в природі не було! З тих пір ці землі входять до складу Литовсько-Руської держави, і за князя Вітовта (1392 — 1430 рр.) тут виростають міста-фортеці Дашев (пізніший Очаків), Соколець (нинішній Вознесенськ), Балакли, Каравул (Рашків), Чорне місто біля Білгорода на Дністровському лимані. У цей же час будується й порт Коцюбеїв (Качибейв — Kaszubiyow) побіля фортеці, що стояла на місці нинішнього Воронцовського палацу. В Коцюбеїв доставляли й вивозили за кордон зерно, тут добували сіль... «Первый прочный оседлый элемент Хаджибея, — пише професор Яковлев, — составили малороссы» (українці тобто) [2.52]. От вам і 214-річчя нашого міста, от вам і «Новоросія», от вам і Катерина!

Іоанович, виконуючи волю митрополита Алексія (що був, власне, правителем у Московському князівстві), **саме в цьому, 1362 р. їде в Орду, щоб випросити для себе ярлик великокняжий**, відібравши його від Дмитрія Костянтиновича Суздальського.

В Орді тоді саме відбувалася цілковита чехарда з владою: за два роки (з 1360-го по 1362-й) там змінилося вісім ханів, один із яких владарював усього шість днів, а проте «князья российские», як їх називають російські історики, все одно бігли на поклін до кожного з них, виклянчуючи собі ярлики на свої й чужі князівства.

Майбутній святий і герой Куликовської битви разом із митрополитом Алексієм і боярами московськими прийшли до такого собі Мурута — запеклого ворога темника¹⁴ Мамає, і той Мурут дав Дмитрію Московському великокняжий ярлик, відібравши його у Дмитрія Суздальського, «в надежде, что соединив... Московскую державу (до «державы», щоправда, ще далеко... — Г. М.) с областями великого княжения, сумеет воспользоваться его силою для укрепления своей власти» [16.322]. Але в 1363 р. князь Московський їде ще й до Мамаєвого ставленика Авдуя, який також утверджує його в званні великого князя. Розгніваний такою невірністю Мурут знову віддає великокняжий ярлик Дмитру Костянтиновичу Суздальському. Починається війна за звання великого князя. Дмитро Костянтинович поступається, а Дмитро Іоанович (майбутній Донской) «в знак благодарности» жениться на його доньці.

Далі довго воюють за Твер із тверським князем Михайлом (молодшим), якому іноді допомагає Ольгерд, що був одружений із його сестрою Ульяною.

Польські джерела розповідають, що русько-литовський князь у **1373 р.** навіть вступив у Кремль, поставив на стіні відмітину своїм списом, вручив князю московському червоне яйце (Па-

¹⁴ «Тьма» у монголів — тисяча. Темники — начальники над військом, що обчислювалось тисячами.

ска саме була...) та змусив його підписати мирний договір, за яким і тверський, і московський князі зобов'язувались не починати воєнних дій один проти одного.

М. Карамзін, згадавши цей епізод, зауважує, що це «обстоятельство несогласное с известиями наших современных летописцев». Ну, ще б пак!.. Де ж би подібне «обстоятельство» могло потрапити в известия «современных летописцев», як нам навіть академік Д. Ліхачов ясно сказав, що вони були наслідком «тщательно продуманной работы... с позиций определённой политической идеологии»...

Натомість у «современных летописцев» історик усе ж вичитав про три походи Ольгерда на Москву. Перший відбувся в листопаді 1368 р. Він був спровокований, між іншим, відвертою підступністю Московського князя, в чому найнеблаговиднішу роль відіграв митрополит Алексій, що був наставником князя і фактичним правителем при ньому.

Справа, по суті, Московського князівства й не торкалася: сварилися за уділ померлого родича, а ще більше — за старшинство в Тверському князівстві князі Тверської області. На уділ покійного, як також і на саму Твер (де вже сидів законний спадкоємець Михайло Олександрович — син князя Олександра, убитого в Орді за наклепом Дмитрієвого батька Івана Калити князя Олександра Тверського), претендував Кашинський князь Василь — дядько молодого Михайла. Єпископ тверський, до якого звернулись по допомогу в розв'язанні справи, визнав правоту молодого князя.

Це не сподобалось митрополиту, який викликав тверського єпископа в Москву, так би мовити, «на килим». Знаючи, що Алексій тримає сторону дядька, Михайло їде до сестри Уляни, щоб з її допомогою просити Ольгердового захисту, а Василь Кашинський тим часом (увага!!!) **«предводительствуя данною от Дмитрия Московского ратью»**, [14.326] спустошує Михайлові володіння.

Побачивши, що в родинну суперечку, справді, втручається третя стороння сила, Ольгерд дає шуряку військо, хоч сам особисто в справу не втручається. Михайло відвойовує Твер і йде на Кашин, де сховався його кривдник.

Знову втручається Церква: єпископ схиляє Тверського князя до миру; дядько обіцяє більше не кривдити племінника.

Без Дмитрія московського й тут не обійшлося: він, каже історик, «участвовал в этом мире и подтвердил его» [16.326].

«Но **прозорливые наставники** Дмитриевы, — продовжує історик, — боясь замыслов Михаила, который... хотел восстановить независимость своей области..., употребили хитрость... Михаила позвали в Москву дружелюбно и ласково: сам св. Алексей обнадёжил его в безопасности... Слово митрополита и святость гостеприимства не позволяли страшиться обмана...» [16.327].

Чим закінчилася поїздка князя тверського до Москви, «убезпечена» святительським словом св. Алексія, читає уже, мабуть, здогадався: його схопили й посадили в темницю!

Історик, ясна річ, твердить, що «в это дело, противное совести, митрополит был вовлечён невольно». Але справа в тому, що біля 18-літнього князя московського **НЕ БУЛО ТОДИ ЖОДНИХ ІНШИХ «ПРОЗОРЛИВИХ НАСТАВНИКОВ», ОКРІМ САМОГО МИТРОПОЛИТА, БЕЗ САНКЦІЇ ЯКОГО ДМИТРІЙ ЖОДНОГО КРОКУ НЕ СТУПАВ**, бо всі — і світські, й церковні історики одноголосно зуть Алексія правителем при Дмитрії.

Визволив Михайла з полону ханський посол Карача. Михайло «спешил удалиться», «но (такий, бачте, негідник!!!) громогласно обвинял князя и митрополита, хотя они **КЛЯТВОЮ ОБЯЗАЛИ ЕГО БЫТЬ ДОВОЛЬНЫМ И НЕ ЖАЛОВАТЬСЯ!**».

Як бачимо, підхід московських церковників до справи, з позицій християнських чеснот, дуже своєрідний: ми тебе схилили до миру, ми ж той мир порушили, обманом запакувавши

тебе, як довірливе курча, в темницю, і ми ж, замість покаянно просити в тебе прощення за свій гріх, клятвою зобов'язуємо тебе «быть довольным и не жаловаться» — все «чисто похристиянському»!..

Ледь устиг Михайло доїхати до своїх володінь, як під нещодавно спустошеною Твер'ю з'являється московське військо. Михайло знову біжить за допомогою до Ольгерда.

На цей раз, переконавшись, що іншого способу захистити свого юного шуряка від московської настирливості немає, Ольгерд сам іде на Дмитрія.

Розбивши вцент полки воєводи Дмитра Мініна, вислані йому назустріч Дмитрієм московським, Ольгерд рушив на Москву.

Майбутній герой Куликовської битви із митрополитом Алексієм та «со всеми знатнейшими людьми»... Мабуть, читач очікує, що далі буде сказано: «смело вышли навстречу врагу во главе войска»... Боронь, Боже! Московські «герої» так не чинять!

Продовжую перервану цитату: «...с митрополитом Алексеем и со всеми знатнейшими людьми **ЗАТВОРИЛСЯ В КРЕМЛЕ, ВЕЛЕВ ОБРАТИТЬ В ПЕПЕЛ ОКРЕСТНОСТИ**». Отак!

«Три дня, — каже «певец російського величчя», — Ольгерд стоял под стенами: грабил церкви, монастири, не приступая к городу: **каменные стены и башни устрошили его**, а зимние морозы не позволили заняться трудною осадой» [16.329]. Що вже можна було «грабить», як «все окрестности» були «обращены в пепел» самим Дмитрієм, — не ясно.

Залишимо на совісті історика й твердження про «устрашеніє» великого, в усій Європі відомого полководця «каменними стенами и башнями», за якими сиділи **без війська** налякані 18-літній князь із митрополитом та «знатнейшими людьми».

Думається, що знищення Московського князівства просто не входило в Ольгердові плани, можливо, тому, що цей

неспокійний і амбітний Ординський улус, який потребував пильної уваги Орди, відволікав її від нещодавно звільнених Русько-Литовських земель. Але авторка цієї праці не хоче змагатись із М. Карамзіним у «знанні» того, **що думав** який князь майже тисячу років тому, а отже, мусить обмежитися лише констатацією того факту, що Москва жодного разу не була знищена русько-литовським князем, навіть тоді, коли він мав цілковиту можливість це зробити.

Описаний вище похід закінчився тим, що, «настрахавши» Ольгерда, Дмитрій Московський хутенько віддав Михайлу Тверському відняті в нього землі й не чіпав його цілих два роки, проте в 1370 р. знову пішов на нього війною. Ольгерд знову рушив на Москву. Більше тижня він вільно спустошував московські передмістя: спалив Посад, Загороддя — і Дмитрій носа не виткнув із Кремля, щоб оборонити місто, але..., як шановний читач, мабуть, уже й сам здогадався, **«Ольгерд устрашился и стал требовать мира»**.

Русько-литовський князь, і справді, вимагав миру, бо отримав вісті із західних земель своєї держави про підготовку нової агресії з боку німецьких рицарів, з якими він успішно воював протягом 20-ти років.

Отже, і правду можна сказати так, що вона не краще брехні буде виглядати. Особливо багато такої «правди» в карамзинівській «Истории государства Российского», яка після знищення історії Татищева стала «основоположною» для всіх майбутніх російських істориків.

На доказ наведемо два описи подій і їх трактування.

I Про похід Ольгерда на Москву 1368 р.	II Про похід Дмитрія московського на Твер 1375 р.
Уже Ольгерд, как лев, свирепствовал в русских владениях: не уступая мон-	Дмитрий... осадил Тверь... Верные тверичане никогда не изменяли своим

голам в жестокости, жёг города, хватал безоружных в плен... Великое княжество не ведало подобных ужасов... со времён Калиты и сведало, что не одни татары могут разрушать государства.

Резюме історика:

Сей коварный старец... мало верил святости государственных договоров и чести народа, имевшего причину ненавидеть его как злодея России! [16.326 — 327].

князьям: говели, пели молитвы и бились с утра до вечера, гасили огонь, которым неприятель хотел обратить их стены в пепел... Все Михайловы области были разорены, города взяты, люди отведены в плен, скот истреблён, поля потоптаны; ни церкви, ни монастыря не уцелело, но тверитяне мужественно умирали на стенах...

Резюме історика:

Сия междоусобная война, счастливая для великого князя, была долго оплакиваемая в тверских областях, разорённых без милосердия, ибо воевать — значило тогда свирепствовать, жечь и грабить. Дмитрий, руководствуясь обычаем как уставом народным, не заслужил упреков от современников...» [16.333 — 334].

І чого із двох князів, що в один і той же час робили точно те саме, — один стає «коварним злодеєм», а другий навіть «упреков» не заслуговує? Якщо «обычай», він же «устав народний», дозволяв «разорять без милосердия, свирепствовать, грабить и убивать» своїх братів (бо ж що тверичі, що московити — це той самий народ мєря, на цей період уже добряче розбавлений татарським домішком), то чому має бути «коварним злодеєм» той, хто діяв за цим же «обычаем» і «уставом» по відношенню до чужого народу?

Та й у «коварстві» (підступності тобто) московські князі далеко Ольгерда перевершили. Князь литовський хоч Церквою не прикривався...

У всякому разі ми бачили, що 60 — 70 роки для Мо-

сковського князівства і його князя були роками боротьби за зміцнення своєї влади та розширення сфери впливів, і тоді, коли українські землі вже були повністю вільні від татаро-монгольської присутності та щонайменшої залежності від Орди, князі майбутньої Росії покійно бігали до ханів за ярликами, платили данину й визнавали їх царями над собою, чия воля прирівнювалась до Божої, про що свідчить мирний договір, укладений між Ольгердом і Дмитрієм у 1372 р., де чорним по білому написано: «Когда люди московские (такого слова як «росіяни» ще не існувало в природі...), посланные в Орду жаловаться на тверского князя, успеют в своем деле (тобто, якщо хан визнає їхні скарги слухними. — Г. М.), то Дмитрий поступит так, как угодно Богу и Царю, а Ольгерд не должен ставить ему этого в вину» [16.332], бо як же й ставити у вину підлеглому рабу те, що він виконає розпорядження свого володаря?! Адже ще й року не минуло з часу його останньої поїздки в Орду (1371 р.), де він домігся-таки великокняжого ярлика.

Що ж до самого Мамаєвого походу на Москву в 1380 р., то, навіть за найпатріотичнішими московськими джерелами, він був спровокований самим Дмитрієм, який у 1376 р. організував похід на Казань — місто, згідно зі східними джерелами, засноване сином Батия Сартаком на землі волзьких булгар, хоч це не перешкоджає Карамзіну твердити, що там на той час уже були якісь «русские князья», які «обезоружили хана смиренем и дарами». Зрештою, як для нього українські міста, де зроду московська нога не ступала, — це «города, отнятые у нас Литвою» [16.334], то чому Казань не може бути російським містом?! У всякому разі московити побили казанців, бо Мамай мав інший клопіт: у щойно його зусиллями об'єднаній Орді лютувала епідемія.

Наступного року був похід на Мордовські землі, також підлеглі Мамаю, під час якого переконані в своїй безкарності

«россияне» влаштували гульбище на річці з дуже символічною назвою: П'яна. Отож на тій річці П'яній усі були п'яні настільки, що не почули, як їх оточив монгольський загін під командуванням якогось карлика-царевича Арапші, який легко розбив п'яне військо.

Щиро кажучи, в авторки є дуже велика підозра, що та річка стала зватися П'яною саме після цієї «епохальної» події... Але «известные нам летописцы» про це мовчать, то й ми не будемо висувати необґрунтованих припущень. Але ж надто вже дивовижний збіг гідроніма з подією...

Карлик Арапша розгромом п'яного війська не обмежився, а «по обычаю того времени» спустошив ще кілька прикордонних князівств. Ті — спустошили землю Мордовську, підвладну Мамаю. І так «пустошили» одні одних, аж доки в 1378 р. об'єднане військо князів землі Мерської (Городецького, Суздальського, Муромського та інших) під орудою Дмитрія Московського не розбили військо монгольського мурзи Бегіча на річці Вожі. Це, власне, й була найперша перемога московського війська над татаро-монгольським.

Якщо вірити повідомленням «известных летописцев» про дві перемоги над татарами потягом двох років, то стає дивним, чому одна з них так широко розрекламована, а про іншу майже ніде й не згадується?

Якщо ж врахувати ще й те, що ні перша, ні друга перемоги не дали жодних практичних наслідків — землі майбутньої Росії ще цілих півтора століття залишалися під «ігом», то чи не логічніше було б відзначати саме першу, а не другу перемогу?

Справа, очевидно в тому, що битва на Вожі не мала таких «грандіозних масштабів», як Куликовська.

Ось уявіть тільки це гігантське видовище: **«более ста пятидесяти тысяч конных и пеших стали в ряды, и Дмитрий... с душевной радостью видел ополчение столь многочисленное, собранное... в городах одного только Суздальского княже-**

ства, (увага!) **некогда презираемого князьями и народом Южной России»** [16.339]. (Дві останні позиції виділено авторкою. Історик виділив лише кількість війська Дмитрія — **сто п'ятдесят тисяч!**).

Думається, що для читача, як і для авторки, будуть цікавими й два інші виділені моменти, тим більше, що перший із них має ключове значення.

Перший із виділених авторкою моментів надзвичайно цікавий з огляду на те, яку місію виконував Донський герой у боротьбі з Мамаєм (а ми бачили, що він на Мамаєві землях почав насакувати ще з 1376 р.!) та якою була справжня мета Куликовської битви.

Читач може здивуватися: «Як це — яка мета Куликовської битви??! Звільнення від проклятого іґа! Це кожному зі шкільної парти відомо!» Так-то воно так... Але перечитаймо ще раз Карамзіна: «...Ополчение столь многочисленное, **собранное в городах одного только Суздальского княжества**». Стоп! А де війська інших князівств? Де Тверський, Новгородський, Псковський, Муромський, Переяслав-Заліський, Рязанський та інші поки що самовладні князі? Де, на лихий кінець, уже хоч би Дмитріїв тесть Дмитро Костянтинович — князь Нижньонгородський??? Адже йдеться про звільнення від «іґа», про повалення на той час уже 152-літнього ординського рабства! То чому на цю боротьбу на заклик Дмитрія Московського піднімаються лише залежні від нього князі крихітних уділів: Костромського, Можайського, Серпухівського, Углицького, Дмитрівського? Невже «нашестья безбожных ординців» нікого більше не турбує?

А може, ті самовладні князі, на відміну від нас із Вами, чудово розуміють, що ні про яке «звільнення від іґа» не йде мова? Може, вони знають, що боротьба з Мамаєм — то особистий інтерес самого Дмитрія Московського?

Та й Лев Гумільов твердить, що боротьба ця, й справді, жод-

ного відношення до «звільнення від іга» не мала. «То были, — каже він, — распри внутри единой системы, единой культуры, единой страны» [11.352 — 353], ще раз підтверджуючи, що Московія та інші князівства землі Мерської були органічною частиною Ординської держави, з якою й складали оте «єдиное отечество».

У цьому «єдиному отечестві», «єдиної страні» йде запекла боротьба за верховну владу між різними кланами. Чингісиди **вже** ослаблені. Інші клани **ще** не досить сильні, щоб утримувати владу за собою. Ми вже згадували, що на початку 60-х років XIV ст. були хани, які правили по кілька місяців, а то й по кілька днів. У цей час набирає голосу в Орді полководець (темник) Мамай, що до роду Чингісидів не має жодного відношення, оскільки, здається, взагалі походить із роду незначного, але одружений на доньці котрогось із Чингісидів. Бачучи цілковитий розвал у державі, він береться наводити лад і поволі підминає під себе ряд улусів. На початок 70-х років йому майже вдається об'єднати Орду і стати її фактичним правителем.

У цей же час набирає сили й Тохтамиш — представник династії Чингісидів, який починає змаг за владу із «безрідним» Мамаєм.

Якщо згадати, що московські князі (нащадки Олександра Невського) поріднені саме з Чингісидами (Батий був ріднесеньким онуком Чингісхана!), то стає зрозумілим і спустошення Дмитрієм підвладних Мамаю земель, і те, чому на битву з ним не пішов жоден із не підвладних Дмитрію князів — адже їм, з кожного огляду, було вигідніше, щоб верховну владу в «єдиної страні» обіймали не родичі московських князів, а, так би мовити, «нейтральні» особи, бо те, як нахабно Москва використовувала свої «родинні зв'язки», всі вони вже бачили.

Підтвердженням того, що боротьба Дмитрія з Мамаєм була спрямована не на звільнення від «проклятого іга», а лише на

підтримку Чингісида Тохтамиша в його боротьбі за владу в «єдином отечестве», є й те, що сам Тохтамиш вважав Дмитрія своїм спільником у боротьбі з Мамаєм, про що свідчить його привітання, надіслане Дмитрію у зв'язку з перемогою над Мамаєм, та повідомлення про загибель «нашого спільного ворога» після вбивства Мамає у Кафі, куди йому після поразки у битві з Дмитрієм довелося тікати з Орди.

На тлі цієї тісної дружби й співпраці ординського хана й московського князя видається зовсім незрозумілим і неприродним похід Тохтамиша на Москву та цілковите спалення її у 1382 році.

Російські історики натякають, що Дмитрій, мовляв, дещо переоцінив вагу перемоги в Куликовській битві й вирішив не коритися ханові, а тому, ласкаво прийнявши ханських послів, сам, однак, не поспішив на поклін до нього в Орду, чим і викликав ханський гнів. (Про те, що саме завдяки повному розгрому Мамає Дмитрієм Тохтамиш і посів верховну владу в Орді, російські історики визнають за краще мовчати, адже тоді легенда про «звільнення від іга» спростовується сама собою).

Якщо керуватися стереотипним уявленням про ординців як про дикунів-варварів, які не вміли мислити навіть про свою власну вигоду, а діяли лише під впливом моментального розбійницького інстинкту, то пояснення російських істориків щодо походу Тохтамиша на Москву можна прийняти. Але далі — жодної логіки у вчинках учасників описуваних подій не бачимо, хоч би й під мікроскопом її розглядали.

Ось дивіться самі.

Тохтамиш іде на Москву, де в цей час відбувається народний бунт. Дмитрій утікає в Кострому (історики кажуть, що втік, аби зібрати військо для відсічі Тохтамишу). Але втікає він якимось дуже таємно й дуже поспішно, навіть дружину свою Євдокію покинувши в місті (загроженому татарами??). Це вже, як той казав, ні в які ворота не в'їжджає, щоб вірну жону покинути на поталу татарам, а самому втекти...

З наближенням Тохтамиша збунтований народ **випускає з міста** й княгиню Євдокію, але **забирає в неї казну й дорогоцінності**, які вона намагалася вивезти.

Виникає питання: **то від кого втік Дмитрій у Кострому** — від Тохтамиша чи від збунтованого народу? І яка була причина того, що не минуло ще й двох років після славної битви, як **народ збунтувався проти свого прославленого князя-героя**? Не менш цікавим є й питання, чому захисник рідної землі, борець проти «іга», герой Куликовської битви **був саме в цей час анафемований митрополитом Кипріяном**? А це теж історичний факт, хоч і приховуваний офіційною російською історією. І вже зовсім цікаве питання: **звідки взявся у Москві внук Ольгерда — литовський князь Остей, який очолив боротьбу москвичів проти Тохтамиша**, сам героїчно бився з татарами і був замучений ними після того, як військо Тохтамиша обманом вдерлося в місто?

Дуже цікаво поводить себе й Тохтамиш, що прийшов, як твердять російські історики, «провчити» зарозумілого Дмитрія. Спаливши Москву, понищивши силу-силенну московського люду та стративши оборонця Москви Остея, він явно не поспішає в Орду, а вільно гуляє підлеглими Москві землями: палить і грабує Можайськ, Юр'їв, Звенигород, Переяслав, Коломну і навіть ворожу Москві Рязань, але чомусь забуває «заскочити» в Кострому, щоб покарати того, із-за чийої непокори нібито й був організований похід.

Як не дивно, але, повернувшись із військом із Костроми одразу ж після спалення Москви Тохтамишем, Дмитрій не мчить навздогін «проклятому бусурмену», а йде прямісінько на Рязань, де донищує те, що недонищив Тохтамиш.

Російські історики кажуть, що на Рязань Дмитрій пішов тому, що рязанський князь Олег нібито показував Тохтамишу найкоротші шляхи на Москву та броди на Оці-річці.

Дозвольте!.. А за що ж тоді Тохтамиш попалив місто сво-

го помічника? Щось той Тохтамиш у зображенні російських істориків видається вже геть без лою в голові, що нищить найбільш відданих своїх слуг і помічників.

Ну, першого — нехай уже за його зарозумілість. А другого за що??? Тут і російські історики жодної причини не придумали...

Хто собі як хоче, а я не вірю в отаку цілковиту, даруйте, придуркуватість ординського хана, тим більше, що всі суперечливі факти цієї історії влягаються в абсолютно логічний, послідовний ряд, якщо відкинути офіційну версію про боротьбу московського князя за звільнення від іґа та про непокору Тохтамишу.

Але спершу давайте поміркуємо, чому в Москві міг вибухнути бунт проти князя — переможця Мамаєва сливе через два роки після такої великої і славної перемоги? Чим міг князь так обурити москвичів, які щойно під його стягами розбили «проклятого бусурмена», що вони такий грандіозний бунт підняли? І за що митрополит Кипріян, національністю серб, що близько п'яти років прожив у Литовсько-Руській державі, вже повністю звільненій від ординського іґа, міг кинути анафему на Московського князя? І ще: хто й навіщо прикликав у збунтовану й zagrożену Тохтамишем Москву литовського князя Остея?

На жодне з цих питань офіційна історія не відповідає, залишаючи простір для гіпотез і здогадок. Отже, дозволимо собі таку гіпотетичну версію подій: Дмитрій, потягом кількох років чинячи наскоки на Мамаєві землі та спустошуючи їх, безперечно ж, допомагав Чингісиду Тохтамишу в його змаганнях за владу, а розбивши Мамаєва, фактично прибрав останню перепону на Тохтамишевому шляху до трону.

Народ, який під Дмитрієвими стягами самовіддано боровся з татарами, жодного уявлення не мав про династичні «розборки» в «єдиній страні» і бився з «проклятими бусурменами», щоб звільнитися від непосильної ханської данини, знову ж, не знаючи й того, що лєвова частка її приростає до рук їхнього

«рідного» князя, про що нам раніше сказав російський історик.

Покінчивши з Мамаєм, народ, ясна річ, сподівався, що з даниною буде покінчено, чи, принаймні, очікував продовження боротьби за звільнення від неї, що зовсім не входило в Дмитрієві плани.

Побачивши, як ласкаво приймає Дмитрій послів нового ординського хана, народ зрозумів, що князь-герой продовжувати боротьбу «за звільнення від іга» й не збирається, та підняв бунт.

Митрополит Кипріян, якому довелося, перебравшись зі звільненої від іга християнської землі, потрапити під бусурменське іго¹⁵, ясна річ, підтримував вимоги народу.

Отож, наш донський герой, найвірогідніше, тікав із Москви зовсім не від Тохтамиша, а від збунтованого московського люду, бо інакше яка була потреба втікати так поспішно, щоб і казну, і велику княгиню покинути в місті? Адже Тохтамиш був іще дуже далеко. До його приходу ще й княгиня встигла із міста благополучно виїхати, хоч, щоправда, без казни. Казну з коштовностями їй вивезти не дозволили.

Митрополит же залишається в Москві аж до самого приходу Тохтамиша, якому тут, якщо він, справді, прийшов покарати Дмитрія за непокору, фактично, нічого робити, а треба мерщій іти на Кострому, доки московський князь ще не набрав доволі війська. Справді-бо, вкрай необачно зайнятися осадою міста, в якому немає твого ворога, знаючи, що той ворог у точно відомому місці, зовсім поблизу, збирає проти тебе війська й щомиті може вдарити тобі в спину! Ці нелогічні дії ординського хана вмиль стануть цілком логічними, якщо ми гадаємо, що в нашій гіпотетичній версії Дмитрій тікає не від

15 Митрополит Кипріян під тиском Ольгерда був висвячений Константинопольським Патріархом на Литовську митрополію, з тією, одначе, умовою, що після смерті «ветхого деньми» митрополита Алексія він має обійняти й Київську за назвою, а фактично Московську митрополію. Тож переїзд його на Московію був виконанням святительського обов'язку і волі Патріарха.

ординця, а від збунтованого люду, який вимагав продовження боротьби з Ордою. А Тохтамиш — не ворог, а якраз друг, прикликаний Дмитрієм, щоб покарати московитів за бунт проти князя та антиординські настрої.

Усе стає на свої місця. У цю схему «мило» вписується й цілковита одностайність дій ординця і московита супроти Рязані, в якій як антимосковські, так і антиординські настрої були традиційними і яка цілком могла бути причетною до московського бунту поти ханського спільника.

Ми сказали, що митрополит Кипріян досидівся в Москві аж до того часу, коли ординці вже стояли під стінами міста й про його вихід із нього треба було вести спеціальні переговори з ординськими воєначальниками. Знову ж — чому не вибрався раніше? Чого чекав? А може — не чого, а кого? Може, якраз і чекав отого Остея, якого закликав очолити боротьбу москвичів із татарами? Бо не впав же литовський князь на ту Москву із неба і не вітром був занесений! Хтось же його закликав туди! А зробити це міг тільки митрополит, який добре знав литовських князів, і які добре знали його. Отже, із міста митрополит вийшов лише після того, як упевнився, що належний опір татарам добре організовано.

Та й поїхав він чомусь не в Кострому до свого московського князя, а в Твер, до його супротивника Михайла Олександровича. Чи зробив би він так, якби знав, що Дмитрій збирає війська проти Тохтамиша? А ніколи! Таке могло бути лише в тому випадку, коли митрополит добре розумів, що Дмитрій — вірний Тохтамишів спільник.

Повернувшись із Рязані до Москви, Дмитрій у гніві виганяє Кипріяна з митрополичої кафедри, і той знову повертається в Литву.

Про причину Дмитрієвого гніву та митрополитового вигнання існує дві версії. Перша — перебування Кипріяна саме в Твері, у Дмитрієвого супротивника. Але ж Твер — це така ж

митрополича територія, як і всі інші князівства, і митрополиту вільно їхати в будь-яке місто своєї митрополії!

Друга версія зовсім не витримує критики. Згідно з нею, князь-утікач (за твердженням російських істориків від Тохтамиша!), що перед татарською загрозою покинув своє рідне місто на поталу ворогу, заздалегідь дременувши від небезпеки й навіть дружину не прихопивши з собою, виявляється, розгнівався на митрополита за те, що той... також залишив місто! Отже, виходить, що «я» — князь-герой, не бажаючи «великодушно умереть», обороняючи свою землю, як заєць, втікаю від ворога, а «ти» — митрополит-іноземець, людина геть не войовнича, щойно два роки проживши в цій землі, маєш скласти голову за неї? Цікаві претензії у московських «героїв»!.. Не забуваймо й того, що, на відміну від князя-«героя», митрополит залишив місто лише тоді, коли організував-таки його оборону під орудою мужнього литовського князя. За це князь, здається, ще й подякувати повинен би був... якби... Так-так! Якби мова йшла про відсіч ворогу! Але ж на Москву прийшов не ворог, а друг князя Дмитрія! Прийшов, щоб покарати бунтівників проти князя! Тож організація опору дружнім князю татарським військам та ще й з допомогою князя-чужинця — це вже не просто бунт, це щось страшніше, бо на тему, що було б, якби литовський князь Остей переміг Тохтамиша, — кожен може пофантазувати самостійно...

Очевидно, на цю тему пофантазував свого часу й московський князь та й вирішив, що краще таких ініціативних митрополитів на Московії не тримати.

Усе це, звісна річ, лише гіпотетична версія, але вона — єдина зі всіх існуючих надає логічності подіям і вчинкам, вибудовує їх стрункий причинно-наслідковий ряд.

...Цікава штука — російська історія! Такого «наміфотворили» в ній, що, далєбі, й сам дідько ногу зламає... Принаймні те, чому на боротьбу з Мамаєм не виступив жоден із самостійних

князів землі Мерської, ми зрозуміли: тому що йшлося не про визволення від «іга», а про відновлення в «єдиній країні» влади Чингісидів, яка, з огляду на родинні її зв'язки із захланними московськими князями, була не бажана всім іншим.

Другий момент, виділений авторкою у наведеному вище висловлюванні російського історика, цікавий як ілюстрація до тези про «общее Отечество» і «единокровное братство». Прагнучи похвалитися московською могутністю, історик висловив-таки «наболіле»: «Южная Россия», (а це так, як ми пам'ятаємо, російські історики називають Русь, тобто нинішню Україну), справді, з презирством ставилася до Суздальського князівства, що виникло на землі напівдикого «народца мєря», а отже, аж ніяк не вважала його частиною «общего Отечества», а народ цей — «единокровными братьями». У цьому, запам'ятаймо, нам зізнався найодіозніший «певец величия російского».

Але повернімося до Куликовської битви з її грандіозністю.

Отже, під стяги Дмитрія стало 150 000 кінних і піших воїнів. **О шостій годині ранку** 8 вересня московський князь, нарешті, побачив десь за туманом військо Мамає. «Сила татар ещє превосходила нашу», — каже історик. Очевидно, щоб при кількості війська в 150 тисяч перевага була помітна оку, вона мала б становити не «пару-три» тисячі, а кілька десятків тисяч. Додамо тому Мамаєві (по-бідному) ще тисяч 20. Отже, у Дмитрія 150 тис., а в Мамає — 170 тис.

Коли там Дмитрій ті 170 тисяч татар побачив? О шостій ранку. Скільки треба часу, щоб ті 170 тисяч татар підійшли до того поля та бій почали? Нехай півгодини. Але бій так спроста не почався. Ми знаємо, що йому передував поєдинок витязя-монаха Пересвіта з татариним Челубеєм. У «Сказании о Мамаевом побоище» він чомусь не татариним, а печенігом названий, але на цьому не будемо зупинятися, тому що тоді доведеться розповісти, що в Мамаєвому війську татар взагалі не

було! Були яси, алани, черкеси, печеніги, фряги. Були ще якісь конкретно не названі «бесермени», але цим іменем називали, як ми пам'ятаємо, не тільки татар, а всіх узагалі сповідників ісламу. Та це інша розмова, яка нас може завести дуже далеко від Куликовської битви. Зараз нас цікавить, скільки часу пішло на виклики до поединку та на сам двобій. Доки той татарин-печеніг виїхав наперед війська та похизувався своєю могутністю, доки прогукав свій виклик, доки розібралися у Дмитрієвому війську з відповіддю, та доки Пересвіт виїхав із лав — півгодини, як мінімум пройшло, бо виклик на двобій — це ритуал, вони там не метушилися, як у прискорених кінозйомках.

Хлопці були дужі (витязі-бо!), та й сам ритуал двобою — це демонстрація сили й воєнної майстерності. Отож, на нього також уділімо мінімум півгодини.

Що там у нас годинник показує? Півгодини, доки татари зайняли позиції на полі, півгодини на виклик, півгодини на сам двобій; ще трохи часу треба на те, щоб забрати тіла витязів та дати наказ до початку загального бою, який, за нашим дуже пришвидшеним сценарієм, розпочався десь близько 8-ої години ранку. Раніше — ну, ніяк не виходить!

А тепер — увага! Ми, докладно вивчивши Куликовську битву на уроках історії, пам'ятаємо, що татари кинулись навтьоки тоді, коли воєвода Боброк (про те, що це був український князь, племінник на той час уже покійного Ольгерда — Дмитро Коріятович, нам, щоправда в школі не говорили...) вивів із діброви свій засадний полк.

Послухаємо Карамзіна: «Тогда засадный полк... устремился на монголов. Сей внезапный удар решил судьбу битвы: враги, изумлённые и растерянные, не могли противиться новому строю войска свежего и бодрого, и Мамай..., увидев общее бегство своих, ... бежал вслед за другими» [16.340]. Усе. Битва закінчилась.

Коли це сталося? Увечері? Наступного дня? Через тиждень? Скільки треба часу, щоб переколошматити 170 000 війська так, щоб воно вже геть «изумилось і растерялось» та повністю втратило здатність «противиться новому строю»?

Час вступу в битву засадного Боброкового полку Карамзін вказує точно: «**Настал девятый час дня:** сей Дмитрий... (Боброк. — Г. М.) вдруг извлѣк меч и сказал...: «Теперь наше время». Тогда засадный полк выступил из дубравы» [16.340].

Виявляється, що для того, щоб стосімдесятитисячна армія повністю втратила боєздатність, московським героям вистачило лише... **однієї години!** Вони що — з кулеметів по тих татарах строчили чи «катюші» застосовували???

Окрім того, якщо врахувати твердження російського ж академіка А. Т. Фоменка, що археологами досі не знайдено на тім Куликовім полі жодних слідів будь-якої битви (ані стріл, ані черепів чи кісток людських або кінських), хоч поле те перекопане ледь не на 8 метрів углиб, — то можна думати, що Дмитрій Московський у XIV ст. не тільки кулемети й ракетні установки мав, а й якусь невідому біохімічну зброю, яка й сліди тієї битви знищила...

Зрештою, про ту Куликовську битву (була вона грандіозною чи не дуже, і чи була взагалі та де відбувалась насправді, і чи була справді спрямована проти «іга», чи це були, як твердить Гумільов, династичні розборки «внутри единой страны») можна було б і не згадувати. Кожен народ має право (а може, й повинен!) сакралізувати чи міфологізувати якісь постаті чи події своєї історії для піднесення своєї національної самосвідомості, для усвідомлення своєї самоцінності й історичної самодостатності.

Але ж, люди! — не коштом же інших народів! А коли тебе переконують, що якби тебе «именно русские люди» не визволили від тих татар під час Куликовської битви, то ти й досі

сидів би «під ігом», — то тут уже хочеш-не-хочеш, а мушиш розбиратися й з тими битвами, і з тим визволенням.

А переконують же увесь народ — настирливо, нахабно, перекручуючи правду, перекриваючи її міфами.

Ось що пише, приміром, про боротьбу наших предків на чолі з відважним Ольгердом проти ординців той же М. М. Карамзін, що на всі лади звеличує й міфологізує ту, дуже сумнівну й за масштабами, й за тривалістю, і за метою Куликовську битву та її героя, незважаючи на його зрадницьку втечу з Москви під час походу Тохтамиша: «Сей литовский государь..., купив славу героя кровью бесчисленного множества людей и пеплом городов, равнодушно смотрел на изнурение своих подданных и, бодрый в летах старости, **всё ещё искал новых приобретений**. (Тут і далі виділено мною. — Г. М.). В 1363 году¹⁶ он ходил с войском к Синим Водам, или в Подолию..., где **кочевали три орды монгольские**, разбив их, гнался за ними до самой Тавриды, где опустошил Херсон, умертвил большую часть его жителей и похитил церковные ценности; с того времени, как, вероятно, опустел сей город, а татары заднепровские находились в некоторой зависимости от Литвы» [16.327].

Тобто не звільняв Ольгерд споконвічні українські землі від ординців, а «искал приобретений», чим «изнурял подданных» і здобував славу «кровью бесчисленного множества людей»... А от московський Дмитрій, кілька разів випаливши Твер чи Рязань, нікого не «ізнурял» і кров не проливав, бо у тверичів, мабуть, вода замість крові в жилах текла... І як на Казань ходив, то не «приобретений», ясна річ, «искал», а «освобождал русский город»...

Таку історію ми вчили 350 років та ще й нині вчимо багато подібного. То чи слід дивуватися, що й сьогодні наші напівосвічені малороси, як зазомбовані, повторюють, що «никакой Украины не было, а от времён Владимира Велико-

¹⁶ Дата зазначена помилково. Насправді цей похід відбувся в 1362 р.

го была единая Россия», яка нас і від татаро-монголів, і від французів, і від німців рятувала, і освіту й культуру нам дала, і «православие» зберегла, а наші національні герої лише «изнуряли» нас, зраджували народ і «общее отечество», «грабили» і «убивали»... Усі — починаючи від того ж Ольгерда чи Вітовта, яких ми, як і білоруси, маємо право вважати своїми національними героями, бо вони не в Гондурасі чи в Зімбабве княжили, а таки в державі наших предків, що офіційно звалася Великим князівством Литовським, Руським і Жемойським, де Литовськими іменувались території північно-західної Білорусі та нинішньої Литви, Руськими — східна частина Білорусі та Україна, Жемойськими (Жмудь) — захід сучасної Литви [1.127].

Відомий білоруський письменник Ўладзімір Арлоў, що, втративши терпіння, як і я оце, зайнявся історичними дослідженнями, у своїй книзі «Таямніцы Полацкай гысторыі» пише: «Кожны з нас, безумоўно, штосці чуў пра Івана Каліту... ды іншых маскоўскіх князеў-збіральных расійскіх зямляў. Яно б, можа, і няблага, каб адначасова мы ведалі і гаспадароў своёй дзяржавы, той, дзе жылі дзясяткі пакаленняў наших продкаў.

Што мы чулі пра таго ж Альгерда?.. На уроках і лекцыях нам чамусці не казалі, што ўзначаленае ім войска, дзе было шмат палачанаў, у 1362 годзе разбіло на Сіняй Вадзе татараў і вызваліла од іх прыгнету Україну, не казалі пра пераможныя паходы Альгерда на Маскву і пра тое, як ён адбіў шасць крыжацкіх нападаў¹⁷. Як быццам гэты выдатны ваявода і мудры

17 Ну, подумаймо всі: й українці, й «хахли», й «малороси», патріоти й найзапекліші україноненависники — чому? Ну, чому про одну сутичку Невського з хрестоносцями на далекому Чудському озері ми знаємо, а про шість Ольгердових походів, у яких брали безпосередню участь наші предки, — нам нічогосінько не відомо?! Чому ми так добре знаємо увесь хід Куликовської битви, яка була «розборкою» між ординськими кланами й жодного відношення до нас і нашої землі не мала, й нічогосінько не чули про битву Синьоводську, яка поклала край татаро-монгольському ігу в наших землях?! Хто й для чого позбавив нас нашої історії, підкинувши нам чужинські міфи замість неї? Думаймо ж бо! Думаймо!

палітык кірвал не нашаю Бацькаўшчынаю, а нейкай краінай на другім канцы Еўропы» [1.132].

Важко не погодитися з думкою білоруського письменника, бо вона в тій же мірі стосується й нас із вами.

7. Збирання ніким не розгублених земель, або «хайло разбойничье»

Міфи про збирання так званих «русских» земель та героїв-збиральників учили, замість власної історії, не тільки ми з білорусами, а й усе населення 1/6 земної кулі, незалежно від того, яку назву та «одна шоста» в який період носила — чи то Російської імперії, чи то «Союзу нерушимого».

Навіть такі «неблагозвучні» слова як «завоювання», «підкорення», які ще у XVIII — XIX ст. подекуди траплялись у вжитку, були замінені «евфемізмами»: «звільнення», «визволення», «приєднання» або навіть «возз'єднання». А коли тебе «звільняють» чи «визволяють» (від чогось, ясна річ, поганого) і «приєднують» (зрозуміло, до чогось кращого), то лише останній дурень або запеклий зрадник і ворог народу може цьому противитись.

Тому ми завжди вчили, що, приміром, Мазепа — зрадник і ворог Вітчизни, а Петро I — герой і визволитель, і ніколи не знали, що того «злодея и предателя» Мазепу чомусь оспівували в своїх творах як героя найславетніші поети Європи, а живописці та композитори присвячували йому геніальні твори.

Казахи Приіртишся ніколи не вчили народного епосу «Жермак» («Єрмак»), у якому оспівано народного героя — батира Сатбека, що піднявся на боротьбу із завойовником і, перемігши в двобої, скинув його з високої кручі в глибокі води Іртиша, відомстивши за свій народ і свою землю. А вчили, натомість, як «добрий російський дядечко» Єрмак, охопленний, очевидно, палкою любов'ю до народів Сибіру, прийшов

колись, щоб подарувати їм «передову культуру і процвітання», звільнивши від усіляких там «нецивілізованих ханів Кучумів» та їхньої власної «дикості». Бо якби вчили інакше, то стояв би на казахській землі пам'ятник батиру Сатбеку, а не «хайлу розбійницькому» Єрмакові.

До речі, про «хайло безпашпортне, хайло розбійницьке» авторка не сама вигадала. Це так атестує своїх героїв сам російський народ у пісні «Разбойный поход на Волгу», де оспівано, як зібралися біля Каспію

*Стары бродяги беспашпортны,
беспашпортные хайлы
да все разбойничьи.*

Та як гукнув їм «атаман Ермак, сын Тимофеевич... зычным голосом:

*Да полно вам, робятушки,
на море стоятъ
да здесь разбой держатъ,
не пора ли нам, робята,
отправлятися
во Расеюшку
за добычушкой...».*

Отож, і пішли «хайлы» за «добычушкой» — спершу на «великую **русскую** реку Волгу», на якій споконвіку тюркомовні народи жили, а далі й «**русскую** Сибирь» до «єдиного Отечества» приєднувати.

Узбецькі й туркменські вчителі, вслід за царським полковником Лобисевичем [Див. Лобисевич Ф. «Описание Хивинского похода 1873». — Типография товарищества «Общественная польза». — 1898 г.] учили учнів, що Хівинський похід російських завойовників 1873 р. — це «заря возрождения Средней Азии к новой политической и торговой жизни», але, на відміну від полковника, вже не розповідали, як предки тих учнів цілими племене-

нами намагалися втекти від грабіжників, що паплюжили їхню національну гідність, їхні традиції, їхню волю.

Не розказували про те, як ціле плем'я іомудів (більше 1000 чоловік із стариками, жінками й дітьми!), не маючи змоги втекти від карателів, кинулося у води глибоководного озера, а всі, хто не встиг це зробити, — були порубані «победными русскими клинками», незалежно від віку і статі.

Зате земля їхня увійшла до «єдиного Отечества», і вже через 10 років «целая треть потребностей России обеспечивалась хлопком **отечественного** производства» — тобто туркменська й узбецька бавовна стала «русской»!

«Смирись, Кавказ! Идёт Ермолов!» — аж захлинався від патріотичних почуттів поет-народолюбець О. С. Пушкін. А він (Кавказ) — не змирявся! Ішов у гори, в ліси, організовував «бандформирования», які тоді ще, щоправда, звалися просто «разбойничьи шайки», відстоював кожен метр своєї землі від московських зайд. «Они думали, — пише в своїй книзі «Кавказская война в очерках, эпизодах, легендах и биографиях» В. Потто, — что рушится счастье и будущее их вольного края. Не осознавали они, что это занимается заря светлого будущего, которая внесёт в их край блага вековой цивилизации».

Тупі були... «Не осознавали» — і хоч кіл їм на голові теши! А як «не осознавали» — то треба було «вчити». Без «благ» — ну, ніяк не можна було залишити жодного кабардинця, чеченця чи дагестанця. І «вчили»!

«...Казакі зажгли дома. Население гибло в пламени. В плен было взято только 130 душ, остальные были убиты или погибли в пламени. Только убитых было более тысячи человек... Одна 8-летняя девочка от испуга как бы помешалась и к утру умерла в страшных конвульсиях...».

«Отряды пошли дальше..., предавая огню и опустошению лежащие на пути аулы...».

«Вельяминов простоял весьма долго, посылая в разные стороны команды для истребления горских посевов...».

Из таких епізодів складається вся книга В. Потто про Кавказьку війну.¹⁸

Так творилося «єдиное Отечество» — «Великая Россия».

Точно так само творилося в XIV — XVI ст. і Московське князівство, що у XVIII вже перетвориться в ту «Великую Россію».

8. Як у землі Московській святі зі святими боролися, а Орда «руськіє» землі збирати допомагала

Ми вже говорили про те, що першим кроком у справі «собирания земель русских» було захоплення «богоснабдимым» Данилом Московським Коломни, яка належала Костянтину Рязанському. «Перемігши Костянтина «некой хитростью», як каже, посилаючись на літопис, В. О. Ключевський [18.138 — 139], «богоснабдимый» князь приєднав Коломну до «только что возникшей из ничтожества Москвы», а самого Костянтина засадив у темницю, з якої не випустив до самої своєї смерті. Зарівав того бідного князя, переможеного «некой хитростью», у тій же темниці вже син святого і благовірного князя Данила — Юрій.

Отже, «збирання земель» розпочалося одразу ж із появою Московського князівства, створеного Ординським ханом Менглі-Теміром для наймолодшого сина Олександра Невського — Данила. Діло, як ми пам'ятаємо, у 1272 р. було.

Якщо згадати, що побратимство в татар прирівнювалось до кровної спорідненості, то Данило, власне, доводився Менглі-Теміру двоюрідним братом — Менглі-Темір був Батієвим онуком.

Інтенсивно зайнялися «збиранням земель» Данилові сини:

¹⁸ Факти і цитати з книг Ф. Лобисавича та В. Потто наводяться за працею світлої пам'яті Євгена Гуцала «Ментальність Орди» (Див. ч. 13 Списку використаної літератури).

спершу Юрій Данилович, а після нього — Іван, прозваний Калитою.

Перший із них не заслужив схвальних відгуків у істориків. Зате другий навіть до лику святих причислений, хоч і мета, і дії їхні були однаковісенькі.

Але почнемо, як казали древні, «від яйця». Ми вже згадували, що на середину XIII ст. Суздальщина почала дробитися на уділи, часом зовсім малесенькі, на які князі з дозволу ханів садили своїх дітей. Головним (Великим) князівством незмінно залишалося Суздальське, а великим князем Суздальським хан, дотримуючись традиції, призначав (давав великокняжий ярлик), як правило, старшого в роді. Винятком міг бути випадок, коли цей старший потрапляв у ханську немилість.

Коли на великокняжому столі сів брат Олександра Невського Ярослав Ярославович (той, чию юну жінку вбили приведені Олександром у 1252 р. ханські війська), він своєму синові Михайлові (будемо для зручності називати його «старшим Михайлом»), бо далі нам доведеться зустрічатися з ще одним Михайлом Тверським — його внуком) відділив від Суздальщини Твер з прилеглими територіями. Князівство вийшло нічогеньке, тим більше, що й сама Твер була давнім багатим торговим містом.

Великими Суздальськими князями були почергово брати, а тоді старші сини Олександра Невського.

Слід сказати, що великокняжий титул тішив не тільки князівську пиху, але й кишеню.

Адже саме великий князь збирав данину і возив її в Орду, а при цьому багато чого могло «пристати до рук» великокняжих. Але хай про це скаже сам «певец російського величия»: «Предложим замечание любопытное: **иго... обогатило казну великокняжескую... установлением поголовной дани и разными налогами... собираемыми будто бы для Хана, но хитростью князей обращаемых в их собственный доход.**

Баскаки, сперва тираны, а после мздоимные друзья наших владельцев, легко могли быть обманываемые... Народ жаловался, однако ж платил...» [16].

Тобто князі обдирали люд і крали в хана, даючи хабаря баскакам, — така собі «корупційна схема» в мініатюрі... Колись Едигей (у 1408 р.), розкрутивши цю справу, навіть Москву спалив, щоб покарати злодія-князя...

Після смерті останнього із старших Олександровичів найстаршим у роді залишився Олександрів племінник Михайло Ярославович Тверський, якому хан (тоді вже ханом був Узбек) і віддав великокняжий ярлик.

Але ж на Москві вже сидів Юрій Данилович — представник амбітного «Александрова племені».

Очевидно, читач уже передбачає, як розвиваються події далі. Усе було так, як Ви подумали, шановний читачу, тільки ще цікавіше.

Наслідуючи приклад свого прославленого діда Олександра, Юрій їде в Орду, сидить там три роки, сипле дарами направо й наліво і навіть... (оце те, чого ви, шановні читачі, мабуть, не могли передбачити!) одружується із сестрою хана Узбека й, нарешті, домагається не тільки великокняжого ярлика, а й ханських військ, щоб іти на Твер.

Почувши про лихо, Михайло Ярославович висилає назустріч Юрію послів, через яких переказує приблизно таке: «Бери собі велике князівство, а мені дай спокій. Не губімо землі нашої війною».

Але ж Юрію вже не тільки великим князем хочеться бути, йому вже й Твер до себе прилучити хочеться — він-бо не просто «так собі князь», а «збиральник земель»!

Почав «збиральник» разом з татарами та їхнім воеводою Кавгадієм пустошити Тверську землю. Тверичі стали під Михайлові знамена й розбили нападників. Навіть самого Кавгадія і Юрієву дружину Кончаку взяли в полон.

Сподіваючись порозумітися з ханом, Михайло наказав зберегти життя всім полоненим, а Кавгадия й Кончаку з почесними прийняв у своєму домі. Але юна ханова сестра, очевидно, не витримавши всього пережитого, несподівано померла. Юрій помчав у Орду звинувачувати Михайла в отруєнні дружини. Хоч, на правду, навіщо б Михайлові отруювати ханову сестру? Він же розумний дядько був і, якби вже вирішив труїти когось, то додумався б, що найперше треба самого Юрія струїти, щоб в Орду не бігав з доносами та військо ординське на рідну землю не водив.

Чим діло скінчилося, ми знаємо: повіривши Юрієвим обмовам, хан Узбек наказав стратити шляхетного князя Тверського Михайла Ярославовича.

Йому вирізали серце, а Юрій із задоволенням дивився на оголений труп свого дядька, покинутий під відкритим небом, чим обурих, каже літопис, навіть Кавгадия, що був разом з ним на місці страти.

— Він твій старший родич, — нібито сказав «дикий» монгол, грізно глянувши на Юрія. — Невже залишиш його труп голим на поталу валятися?

Після чого «цивілізований» християнин-московит наказав покрити труп мішковиною та занести в хлів. Цей негідник хоч, слава Богу, до лику святих не буде причислений...

Убив його в Орді на очах у всіх вельмож ординських старший син Михайла Ярославовича Дмитрій, який, ясна річ, був тут же і страчений.

Але, стративши Дмитрія, хан, мабуть, розумів справедливість його помсти, тому що віддав і Тверське князівство, і великокняжий ярлик його молодшому братові Олександру Михайловичу.

На Московському князівстві місце вбитого Юрія займає його брат, наш знайомий — підопічний митрополита Петра — Іван Данилович Калита, новий представник «Александрова племені» і, ясна річ, новий «збиральник земель».

Далі можна було б не писати, а попросити читача повернутися знову на стор. 127 і перечитати все ще раз, підставляючи інші імена, бо тут, як у тій дитячій потішці про журавля та журавочку: «Наша пісня гарна й нова, починаймо її знову».

Отож, починаймо...

Іван їде в Орду. Під Твер'ю з'являється ординське військо на чолі з двоюрідним братом хана Узбека Шевкалом.

Тверичі стають під Олександрові знамена і... звісно ж, розбивають ординців! Але краще послухаймо історика.

«Сеча, — каже він, — была ужасна. От восхода до заката резались на улицах с остервенением необычайным... Монголы заключились во дворце. Александр обратил его в пепел, и Шевкал сторел в нём вместе с остатками ханской дружины. К свету не было уже ни одного татарина живого» [16.295].

Напевне, шановний читач сподівається, що далі «певец русского величия» скаже: «Так мужественно русский народ отстаивал свою землю от завоевателей», чи ще щось у цьому дусі... Боронь, Боже! То, як московський князь півтора рази мечем махне, так пишуть. (Згадаймо хоч би Куликовську битву, що тривала лише одну годину). А про Твер, яка протистояла Москві, підтримуваній татарами, пишуть так: «Россия, трепетала, боясь, чтобы мщение хана, **заслуженное тверитянами** (виділено мною. — Г. М.), не коснулось других её пределов» [16.296]. Це «заслуженное мщение» взявся здійснити... а вгадайте, хто?!? Правильно!!! Іван Калита, якому хан пообіцяв ярлик на велике княжіння та дав на допомогу в приборканні непокірних тверичів 50 000 татарського війська. «Началось бедствие, — продовжує історик. — Тверь, Кашин, Торжок были взяты, опустошены... жители истреблены огнём и мечом, другие уведены в плен... Хан, будучи доволен верностью князя Московского, дал ему самую милостивую грамоту на великое княжение, приобретённое бедствиями столь многих россиян» [16.297].

Цікаво, що в «бедствиях **россиян**» (яких у цей час ще й в помині не було, бо не було й самої Росії...) винен не той, хто вів ханські війська на сусідні князівства, щоб «вислужити» собі в хана великокняжий ярлик, а... захисник своєї землі Олександр Тверський! Бо він, виявляється, **«мог умереть великодушно..., предав себя в руки монголов»**, а замість того, «пёкся единственно о собственной безопасности и думал искать убежища в Новгороде, куда ехали уже наместники московские» [16.296 — 297].

І чого той же Карамзін у жодному випадку не вимагає «великодушною» смерті від московських князів, які, «печась о собственной безопасности», як зайці, тікали від нападників, покидаючи Москву на розор і спалення? А тікали ж — ну всі підряд — і Дмитро, котрий Донський, під час нападу на Москву Тохтамиша, і його син Василій, що точно так само дременував у ту ж Кострому під час походу Едигея, який прийшов покарати князя за привласнення ханської данини (1408 р.); і Іоанн III у 1480 р. під час походу хана Ахмета, і навіть Іоанн IV, що «грозним» був тільки для слабкіших від себе, а від сильніших, точно так, як і його попередники, стрімголов тікав, залишивши військо. Цей — «давав драла» від правонаступника вже розваленної Орди кримського хана Менглі-Гірея...

Але то — московські князі! Їм «великодушно умирать» не годиться. Їм треба «земли собирать» та закладати підвалини майбутньої «Великой России». Біда лиш у тому, що кожному такому «збиральницькому» походу цих підступних і захланних «державників» проти своїх кривних родичів передувала поїздка до Орди, звідки вони поверталися з ординським військом, з допомогою якого й підкорювалися, чи то пак «збиралися», ті землі, а отже, саме **Орда й була тією силою, що закладала основи централізованої Московської держави, а відтак — і Російської імперії.**

Але до імперії — ще більше трьох століть, та й до централізованої держави — ще близько двох... А ми з вами щойно в 20-х роках XIV ст., коли боротьба за «собіраніє земель» ще тільки розпочалася.

Отож, ми вже знаємо, що князь Олександр Михайлович Тверський не схотів «великодушно умереть» (чим дуже засмутив російського історика), а подався до Новгороду, де не знайшов підтримки, бо там уже були московські намісники, а далі — до Пскова.

Іван Калита, якому наш земляк митрополит Петро напрозорив був «возвышение над другими князьями», й справді, «возвисися», здобувши великокняжий ярлик, «ценою бедствия» сотень тисяч своїх співвітчизників.

Сталося це, слава Богу, вже після смерті св. Петра, а отже, земляк наш до цього злодіяння не був причетний.

Відзначився в цій справі наступник Петра на митрополичій кафедрі — Феогност.

На цих подіях, напевне, слід зупинитися детальніше, тим більше, що саме з ними пов'язана одна з перших відомих в історії анафема Російської Православної Церкви.

Ми знаємо, що до 1326 р. в жодному місті майбутньої Московської держави митрополичої резиденції не було. Першим митрополичим храмом став закладений митрополитом Петром Успенський собор у Москві.

Тож і присланий після смерті св. Петра грек Феогност оселився у Москві, в Петровому осідку.

Про один із «подвигів» цього митрополита ми вже знаємо: давши хабаря ханським вельможам, він зберіг привілеї Російської Церкви, даровані ординськими ханами. Але це було пізніше, за хана Джанібєка. А нині ще владу в Орді обіймає Узбек — онук Батія, а отже, й родич Калити на основі давнього побратимства їхніх предків.

Ці «родинні зв'язки», як ми бачили, московські князі вико-

ристовували сповна, легко втираючись у довіру до ханів, обмовляючи перед ними сусідів та розорюючи й привласнюючи чужі землі.

А що ж митрополит? Чи він хоч якось реагує на **походи християнських князів на чолі «бусурменського» війська проти братів-християн?** Реагує! Ще й як!.. Навіть анафема виголошує! От тільки чомусь.. не кривдникам, не вірним слугам ханським, а їхнім жертвам.

...Отож, після спустошення Тверського князівства Іван Калита, **«боясь показаться хану... нерадивым исполнителем его воли»**, береться доставити на ханський суд і самого Олександра, що, як ми пам'ятаємо, не побажавши «великодушно умереть», утік до Пскова.

Спершу до псковичів, щоб заставити їх видати Олександра, їдуть послі. Без участі митрополита теж не обходиться: на роль одного з послів він благословляє архієпископа Мойсея. Вражений роллю церковнослужителя, Олександр вигукує: «Отже, замість захисту, я бачу переслідувачів! Християни допомагають невірним, служать їм і переслідують своїх братів!» Гірко розчарований таким зрадництвом, Олександр уже навіть вирішив «великодушно умереть», але великодушні псковичі сказали: «Клянемось, що помremo з тобою, а тебе не видамо!» — і витурили послів із міста та почали озброюватись. Навіть нову фортецю спорудили в Ізборську. Довелося Калиті іти на тих непокірних псковичів походом.

На цей раз татарського війська не було, а в мужності й відвазі мерян, зігнаних із різних князівств, князь московський, очевидно, сумнівався. Принаймні, переступити межі псковської землі він довго не зважується.

Хто знає, скільки часу довелося б стояти московському князю на тій межі, якби не митрополит Феогност, що супроводжував княже військо.

Бачучи нерішучість князя, митрополит, мабуть, також бо-

ячись «показатись нерадивим исполнителем ханской воли», бере ініціативу в свої руки й **проголошує анафему всьому місту й усім жителям Пскова за те, що вони... готові були життя покласти за ближнього, але не скоритись наказу ханського прислужника.**

Тоді князь Олександр, який, очевидно, любив ближніх і боявся Бога більше, ніж сам митрополит, зібрав віче і сказав зі слізьми: «Хай не буде прокляття на друзях і братах моїх ради мене!» — й, незважаючи на готовність псковичів у бою відстоювати справедливість, покинув місто. Так християнський митрополит «переміг» християнський Псков.

Вісімнадцять місяців пробув князь Олександр у Литві, а тоді знову повернувся до Пскова, де вірні псковичі проголосили його своїм князем. Та, чесно служачи своїм друзям, Олександр усе ж мріяв про повернення в рідну Твер.

Через десять років¹⁹ він їде в Орду. «Чи хочеш голови моєї? — запитав він у хана. — Ось вона перед тобою». Хан Узбек, якого, очевидно, не раз вражала шляхетність тверських князів, дарма що він був нехристом і варваром, оголосив вельможам, що князь Олександр «смиреною мудростю своею избавляет себя от казни», і повернув йому Тверське князівство. [Тут і вище 16.300 — 303].

Але ж Іван Калита, на відміну від хана ординського, був і «християнин», і «цивілізований»...

Уже наступного, 1339 р. він поспішив у Орду, де підлабузнювався, осипав дарами ханську сім'ю та вельмож і, «совершенно овладев доверенностью хана, мог уже смело приступить к главному делу, то есть к очернению тверского князя». Це не я кажу. Це пише все той же Карамзін, Микола Михайло-

19 Отже, 10 років хан Узбек, що нібито так бажав Олександрові голови, спокійно мириться із його князюванням у Пскові й ні на який суд його не кличе. І чого б то??? Та тому, що хан нікому нацьковувати на псковського князя. Псков до Московського князівства не приторочив — це не сусідня Твер, та й великокняжим містом Псков ніколи не був. Тому Калиті було вигідно, щоб його суперник сидів подалі...

вич [16.303], який на цій же сторінці називає мерзотника-московита «благоразумным», бо він, мовляв, «видя, что все беды России (тої, якої ще й у помині не було... — Г. М.) происходят от несогласия и слабости князей,... стремился присвоить себе верховную власть...» [16.303]. Слід думати, очевидно, що, розорюючи з допомогою ханських військ чужі князівства, він вносив «согласіє» між князями та «підсилював» їх...

Хан, ясна річ, повіривши «благоразумному» родичеві своєму, викликає Олександра в Орду, де і Тверський князь, і його 14-літній син Федір позбулися голів та були «разъяты по составам».

Читач, очевидно пам'ятає, що й Олександр із сином, як і його батько Михайло та брат Дмитрій, були причислені до лику святих.

Можна сміло твердити, що якби смерть їхня сталася не в Орді, а десь у московській темниці, то не бачити б мученицького вінця душам цих невинно убієнних, як не удостоївся його «некой хитростью» ув'язнений святим Данилом і «без хитрощів» зарізаний Юрієм Даниловичем князь Костянтин Рязанський...

Бо як би тоді зуміла Російська Церква проголосити святими і тверських князів, і винуватця їхньої мученицької смерті? А так — усіх їх проголосили «жертвами Узбекового тиранства» — **святими мучениками**, а справжнього їхнього вбивцю — **святим і благовірним**, записавши про нього в анналах історії: **«Князь Иоанн Данилович не любил проливать кровь... был правосуден, набожен...»** [36.153]. Сумно...

Та як би це сумно не було, а є в цій справі й гумористичний аспект.

Виявляється, в «найправославнішій» землі, що має «найканонічнішу» Церкву, впродовж віків **святі зі святими билися! Святі святих продавали і знищували!**

І це не поодинокий збіг. Ми вже читали про запеклу боротьбу святих **Дмитрія Донського** із Михайлом Олександровичем Тверським (Михайлом молодшим), у яку навіть Ольгерд змушений був утручатися. До речі, той Михайло якраз і був сином Олександра, «разъятого по составам» за намовою Івана Калити. Але суть у тому, що **Михайло Олександрович, якого так нещадно знищував святий Дмитрій, — теж святий!**

Святим, ясна річ, є і митрополит Феогност, який таких старань докладав, щоб віддати святого Олександра Тверського на мученицьку смерть ще тоді, коли його рятували псковитяни.

В «Книге о московских святых» **святим чудотворцем числиться й батько Івана Грозного Василь Іванович. Святим же є і Максим Грек, якого цей «святий чудотворець» кинув у темницю, «отягчив цепями», де «от дыма и смрада, оков и побоев он временами приходил в омретвение» [36.362]. Святою є і Василева дружина Соломонія (в чернецтві Софія), яку цар насильно ув'язнив у монастирі задля нового шлюбу.**

Таких прикладів — безліч! І єдина причина цього — прагнення створити міф про богообраність московських можновладців, а відтак і обґрунтувати їхнє право вершити долі інших держав та інших народів.

IV. ПРО ПРАВДУ МОСКОВСЬКИХ АНАФЕМ, СВЯТІСТЬ СВЯТИХ І КОЗУ-ДЕРЕЗУ

«Ніхто не може служити двом панам, — сказав Господь. — Бо або одного ненавидітиме, а другого любитиме, або до одного прихилиться, а другим гордуватиме» [Матв. 6.24].

Біда Російської Церкви полягала в тому, що, намагаючись служити «двом панам» — Господу і владі, вона в усі часи «прихилилася» до влади: спершу ординської, потім княжої та царської, а далі — більшовицької, не просто безбожної, а войовничо-атеїстичної.

Жодна влада в Росії не була християнською. Кожна — знущала не тільки над Заповідями Божими, а й над самою Церквою, її служителями, її вірними.

І ніколи, жодного разу, не було, щоб Російська Церква (не в особі її окремих представників, а як суспільна інституція — соборно!) засудила владу, стала на захист гнаних, неправедно скривджених.

Може, Церква, що в особі її найвищого ієрарха з готовністю анафемувала псковитян за непокору ординському прислужнику, засудила цього прислужника за пролиття рік християнської крові, за лжесвідчення, що призвели до мученицької смерті християн? Чи, може, анафемувала «главу архипьянейшого собора» Петра I, який задовго до більшовиків влаштував безбожницькі балагани, що знущались над вірою, Церквою, над людьми й над самим Господом?

Може, прокляла Івана IV, що всю землю — від Білого моря до Волги й поза Волгу — залив кров'ю, що милувався побиттям сотень душ монахів і білого духовенства в Новгороді у **1579** р.: в огорожі, палицями — до смерті!? Як німину... Що під час літургії здирав із митрополитів та архієреїв ризи і збиткувався над ними...

Що, виволікши із вітваря під час служби Божої митропо-

лита Филипа — людину, яка правду й честь ставила вище за життя, на очах усієї пастви і кліру цинічно глумився над його чистотою і праведністю, пропонуючи «в жены» кобилу, до якої прив'язали роздягненого святителя й погнали, б'ючи канчуками та улюлюкаючи, до місця ув'язнення, куди, щоб добити мученика, принесли йому відрубану голову його улюбленого племінника — єдиного родича святителя, а коли й це не зламало його дух, — просто задушили в темниці...

«...На главной площади было сооружено подобие трибунала, окружённое орудиями пыток... Горожан приводили сотнями, пытали, жгли на малом огне с утончёнными приёмами... Почти всех приговаривали к смерти и везли топить... Окровавленные жертвы... погружались в пучину. Младенцев топили, привязав их к матерям. Опричники с пиками стояли на лодках и наблюдали, чтобы никто не спасся... в общем погибло около шестидесяти тысяч человек обоего пола».

Це не якесь дике плем'я із середньовічних джунглів розправляється з іноплеменними! Це не фашистські головорізи, засуджені світом на Нюрнберзькому процесі! Це «найправославніші» й «найканонічніші» християни, що вже мають свій Патріархат і «третім Римом» себе проголошують! Це ота «древняя чистота православия», якою і нині так хизуються ієрархи Московської церкви, пихато називаючи себе її хранителями.

Опам'ятайтеся, Владики! Бога Всевідаючого побійтеся, якщо людей не соромитеся! Не було в Московії ніколи чистоти православ'я, то й «хранити» Вам нічого.

Вам би зараз очиститись від того віковичного бруду, від облуди й брехні й почати з Божою поміччю творити нову Церкву, що служила б Богу, а не владі, що займалась би спасінням душ, а не спасінням антихристської імперії. Ви ж можете! У вас же є стільки по-справжньому відданих Богу людей, стільки мудрих святителів!..

І то нічого, що, скинувши з себе брудну одіж брехні, ви на

мийте постанете перед світом у страшних виразках злочинів — Бог, побачивши каяття ваше і прагнення правди й чистоти, одягне вас у такі осяйні ризи благодаті, що увесь світ, небо й земля будуть втішатися вашою справжньою, а не міфічною чистотою і величчю. І вийдуть дві Церкви одна одній назустріч, і простягнуть одна до одної чисті ласкаві руки, і обнімуться в щирих обіймах не як гвалтівник із жертвою, а як дві рівні й світлі сестри — і це буде ота справжня єдність у Любові Христовій, у всепрощенні й благодаті Божій.

Я вірю — колись ви спроможетесь на це! А поки що я продовжую перервану цитату.

«Когда Ивану уже некого было убивать, он обратил свою ярость... на монастыри... принялся уничтожать торговлю и промышленность... Новгород никогда уже не оправился от нанесённого ему удара» [6.275 — 278].

...Патологічна ненависть до всього, що хоче волі, до всього, відмінного від московських порядків, до всього, що не стоїть на колінах, не лиже руку... А де Церква? Тут вона! Представлена Собором єпископів, які засудили... ні-ні, не біснுவатого князя, що вже в нащадки Візантійських імператорів пнеться, а найшляхетнішого свого представника — митрополита Филипа.

...У Вільні, тодішній столиці Литовсько-Руської держави, в 1514 р. була збудована Свято-Троїцька церква з пам'ятним написом:

«В літо 1514 церкву сю созда Костянтин Острозький, гетьман Великого князівства Литовського, на честь перемоги під Оршею над ворогом і супостатом віри християнської православної...» (виділено мною. — Г. М.)

Ану-бо, нехай угадає український читач, із ким воював і кого розбив під Оршею князь Костянтин?

Загадую цю «загадку» в цілковитій упевненості, що 80 % українських читачів анічоґісінько не чули про цю битву, хоч

уся тогочасна Європа вивчала її як приклад високого воєнного мистецтва перемагати численні сили супротивника невеликою кількістю війська, а самого гетьмана називала другим Ганнібалом.

Але, що нам — Європа!.. Ми про Льодове побоїще й Куликовську битву вчили!

А тому, прочитавши про «ворога й супостата віри християнської православної», більшість читачів однозначно вирішать, що український князь не інакше як якогось татаро-монгольського полководця під тією Оршею розбив чи, на лихий кінець, якого-небудь короля-католика. Ні, мої любі!

Кінець напису звучить так: **«...над ворогом і супостатом віри християнської православної, князем Московським»**. Мова йшла про Василя III Іоанновича, діяння якого (як, зрештою, й інших московських князів) були діяннями «бусурменського», а не християнського правителя.

Це він, ідучи слідами свого батька, що знищив Новгород, розграбував стародавній Псков та вивіз із міста не тільки вічовий дзвін, а й найзнатніших його мешканців, а в Псков на їхнє місце і на їхні покинуті статки заселив московських бояр. «Так, — пише псковський літопис, — пропала слава Пскова, завойованого не іновірцями, а своїми братами-християнами. О, град великий! Налетів на тебе орел багатокрилий з пазурами левиними, вирвав із нутра твого три кедри Ліванські: красу вкрав, багатства й населення; розкопав торговиці й поволік братів наших і сестер у місця далекі, де не бували ні батьки наші, ні діди, ні прадіди». (А ми кажемо: «комуністи, безбожники»!.. Вчилися «товаріщі» у своїх попередників — московських правителів «православних», як народи під корінь знищувати та творити з недобитків «нову історическую общность — великий русский народ»).

Це він, Василь III (святий чудотворець!!!), з огляду на малолітство рязанського князя Івана взяв опіку над удовою-

княгинєю й усім князівством, а щойно «підопічний» підріс, — засадив його в темницю, приєднавши його князівство до Москви.

Це він разом зі своїм поплічником митрополитом Данилом клявся перед образом Пречистої, підписуючи охоронну грамоту вірному слугі московському — Новгород-Сіверському князю Василю Івановичу Шем'ячичу, щоб заманити його в Москву, засадити в темницю та приторочити до Московських земель це давньоруське князівство разом із Путивлем, на брамі якого ще в XI ст. тужила-квилела Ярославна, виглядаючи мужа свого Ігоря з половецького полону.

Ігор із половецького полону повернувся. Новгород-Сіверський князь Василь був підступно знищений у полоні московському...

Зрештою, історія цього князя настільки цікава й повчальна, що я дозволю собі перервати попередню розмову і подати її як «вставну новелу».

**На Москву б тебе, свет-Вася, не ходить,
головушку буйну бы не сложить...**

...Перед смертю своєю переможець Мамаєв і втікач від гніву власного народу Дмитрій Іоаннович, порушуючи закони старшинства, передав княжий стіл синові своєму Василеві Дмитровичу, але, віддаючи данину стародавнім правилам, обумовив у заповіті, що після Василя велике княжіння має перейти не до Василевих синів, а до старшого в роді, яким був тоді Дмитріїв брат Юрій Іванович Галицький (мається на увазі Галич Мерський, а не наш...).

Проте, як ми пам'ятаємо, в Москві «самає почва» була така, що змушувала порушувати закони старшинства, як і взагалі будь-які закони.

Отож, після смерті Василя Дмитровича за законами старшинства й за Дмитрієвим заповітом Юрій Іванович Галицький їде в Орду по великокняжий ярлик. Але ж ота гемонська «по-

чва»!.. Ну, не дає вона спокою князям московським! Вони тим «великокняжеством» із пелюшок уражені.

Тож юний син Василя I, також Василь, чхати хотів на заповіт діда і всі закони. Він і собі їде в Орду й з'яляється перед ханські очі разом із дядьком. Чим би скінчилася ця перепалка між дядьком і племінником — ясно: хани намагалися дотримуватись порядку старшинства. Та доки невельмиречивий 17-літній претендент на великокняжий титул здобувся на слово, перед ханом бухнувся на коліна якийсь Іоанн Дмитрович, московський боярин, що супроводжував юного князя.

— Царю верховний! — заволав він, не чекаючи, доки князь бовкне щось недоречно. — Дозволь мені мовити слово за мого юного князя!

Хан Махмет, очевидно, на якусь мить язика проковтнув від несподіванки, бо де ж це видано, щоб у ханську розмову з його васалами-князями якийсь боярин втручався...

А спритний боярин продовжував тим часом:

— Юрій шукає великого княжіння за давніми правами, а мій юний господар — за милістю твоєю, бо добре тямить, що князівство наше — це твій улус, і ти можеш віддати його тому, кому сам захочеш. І по барабану тобі, світлий царю, усі ті права й усі ті закони, писані й неписані. Бачиш, один — вимагає, а інший — уклінно благає...

Ця тирада, яку авторка майже дослівно списала з «Історії...» М. М. Карамзіна, і в якій хіба що про «барабан» було сказано не прямо, а поміж рядків, — дуже сподобалась царю Махмету, і він віддав великокняжий ярлик безсловесному Василю.

Юрій, ясна річ, почувався скривдженим, але, начебто, змірився, доки його не почав під'юджувати... хто б Ви думали, шановний читачу? От нізащо не здогадаєтесь! Та отой влізливий боярин Іван Дмитрович, із-за якого Юрій і втратив великокняжий ярлик.

Здобувши своїм медоточивим язиком для недолугого Василя Васильовича звання великого князя, цей пройда вирішив

стати великокняжим тестем, запропонувавши Василю одружитися з його донькою. Василь не схотів, а може, як ото й нині частенько буває із безхарактерними юнаками, «мама не дозволила», бо мама в нього була дуже високородною у порівнянні з московськими князями — дочка самого Вітовта Литовського!

Тож пройда-боярин, упіймавши облизня від Василя, почав підбурювати проти нього Юрія Галицького. Знову затліла ворожнеча, хоч до певного часу й прихована.

Василя ж, щоб бува яких дурниць не накоїв з тією женьякою, хутенько засватали із князівною — внучкою славного хоробрістю й порядністю Володимира Андрійовича, що був двоюрідним братом і вірним сподвижником Василевого діда Дмитра Донського.

На весілля були запрошені й сини Юрія Галицького: Василь, за назвиськом Косий; Дмитро, за назвиськом Шем'яка та Дмитро Красний.

Юрійовичі, ясна річ, причепурилися, понадягали на себе коштовності, одна з яких і стала приводом до відкритого вибуху ворожнечі.

Виявляється, колись, коли ще юний Дмитро, названий потім Донським, женився на доньці свого тезки Дмитра Костянтиновича Суздальського, що поступився йому великокняжим званням, тесть подарував нареченому якийсь дивовижно дорогий пояс, усипаний коштовностями. Хтось той пояс під час Дмитрієвого весілля підмінив і, нібито, віддав старшій сестрі нереченої. Як той пояс потрапив до Василя Косого, сказати не можу, але історики твердять, що Косий (очевидно, сном-родом не відаючи про його походження), надяг його на Василеве весілля. Бог його відає, чи справді це був саме той пояс, чи хтось хотів збурити ворожнечу, але той «хтось» сказав Софії Вітовтівні, матері жениха-князя, що на Косому саме той, украдений у її свекра Дмитра Іоанновича пояс.

Софія була жінкою «без комплексів»: не довго думаючи, вона привселюдно здерла той пояс із Василя Косого та ще й, очевидно, сказала все, що вона про нього і про весь його рід думає, бо брати тут же покинули весілля й поїхали до батька в Галич. Почалася війна, в ході якої Юрій із синами вигнали Василя із Москви, й на Московське княжіння сів Юрій, який, однак, скоро помер. Місце великого князя узурпував без згоди з братами Василь Косий. Брати, очевидно, образившись, не визнали його й допомогли Василю Васильовичу повернутися до Москви.

Слабодухий князь, як, мабуть, і всі слабодухі люди, виявився ще й підлим. Скоро після того, як Юрієві сини повернули йому великокняжий стіл, він заковує в кайдани Дмитра Шем'яку, який же й допоміг йому вернутись на Московський стіл, і відправляє в темницю в Коломну. Робить він це не в якійсь сутичці, а тоді, коли Шем'яка сам приїздить до нього в Москву просити на своє весілля. Отож, жених замість весілля потрапляє в темницю.

Скоро до Василевих рук потрапляє й Василь Косий, якого князь осліплює і відправляє в ув'язнення, після чого випускає з темниці Дмитра Шем'яку, «чтобы успокоить совесть», — каже Карамзін. Шем'яка сів у своєму уділі й певний час служив Василю. Його дружину разом із дружинами князів Можайського, Верейського, Боровського бачимо під Муромом при нападі казанського царя Улу-Махмета на Суздальське князівство, де той Махмет був розбитий і звідки втік із залишками війська, щоб навесні знову напасти на Нижній Новгород, а синів своїх послати на Суздаль.

Великий князь Василь Васильович на цей раз «згорився» зібрати лише півтори тисячі воїнів і вивів їх під Суздаль. Шем'яки тут уже немає, хоч його можна зрозуміти, прочитавши, приміром, таке: «Слыша, что идёт неприятель, воины оде-

лись в латы и, подняв знамёна, изготовились к бою, но, долгое время ждав монголов, возвратились в стан». Цікаво: а що ж робить великий князь, чекаючи нападників? Читаємо: «Василий ужинал и пил с князьями до полуночи, а в следующий день (це в той, коли воїни «оделись в латы и распустили знамена». — Г. М.) по восхождению солнца отслушал заутреню и снова лёг спать» [16.396].

Думаю, шановний читачу, що Ви також не пішли б воювати з таким воєначальником...

Ясно, що військо московитів було розбите, а сам великий князь, **«заслужив похвалу личным мужеством»** (ну, як же московський князь — та щоб без «мужества» і похвали!.. — Г. М.), **здався в полон.**

Цар Махмет посилає посла до Шем'яки, який, як ми пам'ятаємо, має законні спадкові права на Московський стіл, з пропозицією зайняти його й правити під рукою царя Казанського. Але ще до повернення посла із Шем'ячиною відповіддю якісь «доброхоти» внесли у вуха Махмету, що Шем'яка посла убив (що було неправдою), а сам збирається правити на Москві без Казанської протекції. Це чи напад на Казань якогось із численних монгольських царевичів, що стався саме в цей час, заставило Махмета хутенько випустити наляканого Василя з ув'язнення та повертатися до Казані. Василя урочисто зустріли в Москві, але між князів поповзли чутки, що він пообіцяв Махмету довічну вірність та введення в підвладних Москві землях магометанської віри.

Так це було чи ні, але ряд князів, що хотіли мати толкового й дієвого очільника, вступили в змову й 12 лютого 1446 р. схопили великого князя під час його поїздки в Троїцьку Лавру. Бідолаху осліпили, як він осліпив колись Василя Косого, й засадили в Угличі в темницю.

Великим князем став Дмитро Шем'яка, що почав «железной рукой» наводити порядки, судити незадоволених,

карати винних і невинних — бо коли йде кланова (як і «класова») боротьба, то ніколи вникати в тонкощі справедливості: ліс рубають — тріски летять! (Це я для тих, хто дуже про «сильну руку» мріє та звинувачує нашу нинішню владу в слабкості й нерішучості. Коли починає «сильна рука» «рубати ліс» — а вона завжди це робить! — то жодної гарантії немає, хто стане довбнею, хто поліном, а хто тріскою... «Трісками» можуть стати якраз найбільші прихильники «сильної руки». Прикладів цього немало в історії).

Вираз «шем'ячин суд» ще довго був на Московії синонімом сваволі беззаконня. Разом із тим, зваживши на настійні клопотання єпископа рязанського Іони, що невдовзі буде без благословення Константинополя проголошений митрополитом, Шем'яка випустив осліпленого князя Василя з ув'язнення і, взявши з нього клятву, що той ніколи не посягатиме на Московський стіл, дав йому в уділ Вологду, куди Василь Васильович і виїхав з усім сімейством.

Там ігумени Ферапонтівського та Кирилівського монастирів — преподобний Мартиніан та Трифон — розрішили його від клятви, даної Шем'яці, справедливо вважаючи, що клятва, дана в умовах неволі й під дією страху, не є дійсною. Василь збирає військо чи, точніше, йому збирають війська князі, які залишилися вірні йому, до них приєднуються всі, кого Шем'яка встиг зачепити своєю «сильною рукою», і на Московський стіл знову сідає Василь Васильович, але вже незрячий, що викликає до нього ще більше співчуття і ще більшу ненависть до «ненавистного злодея» Шем'яки.

«Злодей» утік до Новгороду, де з мовчазної згоди новгородців зібрав військо й спробував підкорити собі північні землі, щоб, приєднавши їх до Новгороду, створити незалежну від Москви державу, але невдовзі був отруєний. «Смерть его, — пише історик, — казалась нужною для государственной безопасности страны. Ему дали яду, от коего он скоропостижно умер» [16.404].

«Винувник дела, столь противного вере и законам нравственности, остался неизвестным» історичу... Може, підкажемо йому, хто був тим «винувником»?

Далі почались гоніння на князів-самостійників і не тільки на них. Переслідувань зазнали навіть вірні слуги Василя Темного, який, переживши стільки страхіть, зрозумів, що треба чимдуж «собірать землі», бо інакше на князівстві можна й не втриматись.

Переслідувані кинулись масово втікати у Литву. Серед них був і син отруєного великим князем Дмитра Шем'яки Іван.

Казимир Великий, що був тоді вже й польським королем і великим князем Литовським, з огляду на знатність утікачів, обдертих Московським князем до нитки, наділив їх маєтностями. Князь Можайський, наприклад, отримав Гомель, Стародуб, князь Бельський — Чернігів, Іван Шем'ячич — Новгород-Сіверські землі з Путивлем та Рильськом. Щедрі маєтності отримали князі боровські, мосальські, мценські та інші.

Після смерті Казимира його місце зайняв син Олександр, що одружився із внучкою нашого знайомого, московського князя Василя Васильовича Темного.

Василя Васильовича вже не було, Московщиною правив його син Іван III, який, видавши доньку за Олександра, на правах тестя постійно втручався не тільки в сімейне життя зятя, а й у його державні справи.

На жаль, про внутрішнє життя королеви Олени Іванівни не написано, власне, нічого, але, здається, ця жінка була дуже нещасною.

Зі всього видно, що вона любила свого чоловіка й бажала добра своїй новій вітчизні, бо постійно просила татуся укласти, нарешті, **правдивий** мир з Олександром і не тривожити литовські землі. З другого боку, вона була, власне, безсловесним знаряддям політики свого батька, якого, очевидно, дуже боялася, можливо, й з огляду на благополуччя своєї нової батьківщини.

Скажемо вже лише про те, що, відправляючи її під вінець, Іван III велів написати їй ті слова, які вона мала відповісти на запитання священика, чи любить вона жениха свого. Ствердна відповідь обов'язково мала бути доповнена словами: «да держати мене обряд греческий, а ему не нудити меня к римскому». Тато визначив навіть, з ким їй бачитись, з ким обідати і як одягатися в дорозі та в якому вбранні вінчатися. Вінчалася вона в московському кокошнику та бахматуму, унізаному коштовностями сарафані.

Уже відразу після весілля князь Московський посилав доньці два листи: один офіційний, а інший — таємний, у якому забороняє Олені мати при собі слуг чи чиновників латинської віри, а наказує вимагати, щоб біля неї залишались московські, послані Іваном. Що слуги ці були шпигунами, зрозуміло й курці. Олена змушена була на такі таємні послання відповідати також таємно, для чого мала спеціально виділену батьком людину — якогось московського дяка-писця.

Тобто батько, замість подбати про сімейне щастя рідної дитини, перетворив її життя на постійну роздвоєність і постійний страх.

Із самим же Олександром Іван III ніколи не був щирим і не раз укладав союзи проти Литви з Менглі-Гіреєм Кримським та Стефаном Челмарем Молдовським.

«...**Погоджуюсь**, — писав він до Менглі-Гірея, — щоб ти жив у мирі з Литвою; коли ж зять мій буде знову тобі або мені ворогом, то ми обоє станемо проти нього спільними силами». Отакий-от люблячий татусь був: навіть **погоджувався** на те, щоб Крим зять не чіпав!..

Маючи постійно своїх людей при Олександровому дворі, Іван через них настійно «именем отечества и единоверия» закликав московитів-політемігрантів повертатись на батьківщину, обіцяючи забуття давніх гріхів і кривд. (Ну чим вам не Ленін чи «Іудушка Тгоцкій»?) «Агітація» мала вплив. Більшість утікачів від московської сваволі повернулися під

руку Москви. Серед них повернувся й Василь Шем'ячич, онук Дмитра Шем'яки. Але повернулися втікачі не голими й босими, якими прибігли в Литву (тобто на Україну й Білорусь), а **зі всіма маєтностями, даними колись «на хліба» Казимиром їм чи їхнім батькам.**

Саме так до складу Московської держави на деякий час потрапили древній Чернігів, Путивль, Рильськ, Стародуб, Мценськ, Одоїв, Гомель, Белев і багато інших споконвічно руських та Полоцьких міст.

Усі ці кількарізкові перебіжчики, щедро обдаровані Казимиром українськими й білоруськими землями, вірою і правдою служили московським князям. Василя Шем'ячича, зокрема, бачимо активним учасником кількох походів на ту ж Литву, яка колись пригріла й збагатила його батька. Він же відзначається й під час походу на Смоленськ у 1502 р., коли московити, не змігши взяти його, випалили передмістя Вітебська, всі села аж до Полоцька і Мстиславля, тисячі людей захопили в полон. У грудні цього ж року спритний Шем'ячич знову бере участь в поході на Литву, в якому московські піддані не взяли жодного міста, але, як з гордістю повідомляє російський історик, «распространили ужас жестокими опустошениями».

Але йшов уже 1517 р. Уже покінчено з незалежною від Москви Твер'ю, Новгородом, Псковом, звідки вивезено вічові дзвони й почеплено на дзвіницях московських церков; уже кілька років сидить у темниці Іоанн Рязанський, а мати його Агрипина ридає, ув'язнена в монастирі. Василю III, що в 1505 р., після смерті Іоанна, став великим князем Московським, не терпиться покінчити з тими удільними володіннями — все йому має належати! Тим більше, що й митрополит — молодий, пещений, червоношокий, на все згодний — є під рукою. Як він не побоявся власноручно здійснювати насильницький постриг великої княгині Соломонії, що билася й виривалася з криком із його цупких рук [36.359], то що йому вартує поклястися перед

образом Пречистої, щоб заманити у великокняжий капкан якогось там удільного князя!..

Згнів князь Василій Шем'ячич у темниці московській, пропав ні за цапову душу. А може, то Бог так карає людей за невдячність?..

Василь III успішно продовжив традицію боротьби з непокірними митрополитами та єпископами, **закладену** (за іронією долі...) **саме святими князями**. Святий Андрій Боголюбський, як ми знаємо, «погна із Суждаля» аж чотирьох єпископів. **Святий** Дмитрій Донський **вигнав** із Москви святого ж митрополита Кипріяна, а **святий** Кипріян анафемував **святого** Дмитрія.

Вигнаний Дмитрієм у 1385 р. митрополит Кипріян був-таки знову повернутий у Москву в 1390 р. за сина Дмитрія Василя I і, до речі, благословляв його похід на Новгород і Торжок, після якого 70 вельмож торжецьких були **в присутності князя** на Московській площі повільно страчені шляхом послідовного відрубання пальців, рук, ніг, а потім голів. Ну, чим же Вам, шановний читачу, не Орда?! Та й у самій Орді про таке масове «раз'ятіє по складам» не чуто було. Та й ніде не писано, щоб котрийсь із ханів Ординських особисто на страчах присутній був і муками страчуваних тішився!..

І це — країна, що називає себе «издревле хранящей православие»?!

Але із Василя I й питати нічого — він, на відміну від свого тата, для якого «жечь, грабить и убивать» було «народным обычаем», до лику святих, слава Богу, не причислений, а ми зараз про «святих» говоримо.

Так ото Василій III трохи підкоригував своїх попередників — борців із владиками. Ті владик, що не догодили їм, просто виганяли. А Василій III (святий і блаженний...) ще й ув'язнював.

Так ним був вигнаний і ув'язнений у далекому Спасо-Кам'янському монастирі митрополит Варлаам (1511 — 1522

рр.), вина якого полягала лише в тому, що він чесно виконав свій християнський обов'язок заступатися за безвинного. Цим не винним ні в чому перед князем якраз і був відомий нам князь Новгород-Сіверський Василь Шем'ячич. Саме із-за того, що чесний і твердий у вірі митрополит не захотів бути спільником князя в справі арешту Шем'яки та відмовився прикласти руку свою до обманної «охоронної грамоти», святитель і позбувся кафедри у 1522 р. й «умер в томлении» [36.358]. Через кілька років на його місце був поставлений цинік Даниїл.

За цей же гріх постраждав і святитель Порфирій — ігумен Троїцько-Сергієвої лаври.

За захист прав великої княгині Соломонії Сабурової та відстоювання церковних канонів щодо великокняжого шлюбу був ув'язнений і помер у темниці й князь-чернець Вассіан — правнук князя Василя Темного та пра-пра-правнук великого Ольгерда; а також уже згадуваний Максим Грек — один із найсвітліших умів, що будь-коли з'являлися в Російській Церкві. Так що цей мудрець із Афону, присланий Царгородським Патріархом для допомоги московським невігласам у виправленні перекладів церковних книг, постраждав ще й за те, що був надто розумним, бо великого розуму Російська Церква не прощала й у значно пізніші часи — згадати б принагідно, як уже в XVII ст. за патріарха Філарета (батька першого царя династії Романових) водили Московю в кайданах «для поруганія» архимандрита Троїцько-Сергієвої Лаври Діонісія за те, що він «Духа Святого не исповедует, яко огонь есть».

Так-так! Ще в XVII ст. «мудреці» від «найканонічнішого» московського православ'я вважали, що Дух Святий — «огнь есть», бо так було написано в церковних книгах, перекладених і переписаних тими, що «помрачены беху облаком премудрости эллинского языка...».

А судив Діонісія не якийсь один невіглас, а Церковний собор 1618 р.! Зрештою, й митрополита Филипа, і Максима

Грека також соборно судили, бо так велено було «ворогами й супостатами віри християнської православної» — Московськими князями.

Бо хіба ж не супостати віри православної могли чинити те, що чинили Суздальські та Московські великі князі? А проте Російська Церква, оком не моргнувши, поприторочувала їм німби та святими їх попроголошувала «ради славы Отечества».

Олександр Невський, який за великокняжий ярлик запродав у трьохсотлітнє ординське рабство вільне слов'янське місто, який не менше п'яти разів приводив на Мерській землі татарське військо, — святий??? Отой «Невський», що жорстоко карав захисників прадавньої волі, «иному носы урезаша, иному очи выимаша»?

Християнський святий, що очі виймав християнам?!

Іван Калита, на чий совісті смерть трьох мучеників тверських і тисячі безвинно погубленого населення — святий?

І навіть Василь III, що, як і віщував йому патріарх Єрусалимський, породив у беззаконному шлюбі чудовисько в особі Івана Лютото, — також до лику святих був причислений та змальований на іконі в Московському Благовіщенському соборі як «святой благоверный князь».

Зате Арсеній Мацієвич — український вчений, що після Переяславської ради в числі сотень учених-українців був забраний на Москву витягати Росію із «мрака невежества», єдиний із тодішніх «стовпів православія», хто виступив проти конфіскації церковного майна «вінценосною повією» Катериною II, — був засуджений Священним Синодом і згнів у кам'яному мішку, потопаючи у власних екскрементах, не маючи можливості спілкуватися навіть зі своїми стражниками, які й не здогадувались, що в смердючій ямі, куди навіть двері були замуровані, сидить у тваринній подобі великий вчений свого часу, світоч Церкви Христової, засаджений туди під іменем Андрія Брехунця найвищими ієрархами християнської Церкви.

Недарма ж не тільки князь Острозький, а й віденський посол Герберштейн та шведський учений Ботвид, побувавши в Москві, ставили питання: а чи є віра московитів — християнською вірою? Відповідь їхня була заперечною.

А зараз, шановний читачу, дозвольте Вас трішечки розважити, бо надто вже сумне те все, про що пишеться...

Колись, у жовтні 1999 р., працюючи над статтею про св. Дмитрія Ростовського — українського святителя Дмитра Туптала, що був щирим другом Арсенія Мацієвича (саме Мацієвич і уклав Житіє св. Дмитрія), я, ясна річ, не могла оминати й цю страдницьку постать та й написала таке: «Цього українця-мученика, оборонця Церкви Христової, Російською Православною Церквою, звісно, не канонізовано: він же не якусь там «криваву неділю» чи «ленський розстріл» учинив, як, приміром, святий самодержець Микола II!.. У нього «гріх» значно більший — проти самої імператриці виступив!

Можливо, Українська Церква згадає колись усе-таки свого достойного замученого сина й, нарешті, причислить його до лику святих». (Г. Могильницька «Сівач ниви духовної. До 290-ліття пам'яті Дмитрія Ростовського // «Чорноморські новини» 14.10. 1999 р.).

Написала таке, а далі й думаю: «Це треба вилучити, бо прочитає одеський митрополит Агафангел — і Московський Патріархат «вдух» канонізує Мацієвича, щоб не дати це зробити Київському...». Але передруковувати статтю вже не було часу, то так воно й пішло до газети. Коли це — ще, здається, й півроку не проминуло — Арсенія Мацієвича канонізовано Московським Патріархатом! Збіг? Матеріалізація слова? Чи все-таки те, про що я подумала перед подачею статті до друку? Воістину — несповідимі путі Господні!..

Але повернімось до нашої теми.

Мені можуть зауважити, що я соґрішила проти істини, сказавши, що жодного разу не було такого, щоб Російська Церква засудила владу і стала соборно на захист мучених нею.

То правда. Було таке. У 1918 р., коли Патріарх Тихон у розпал ленінського «червоного терору» кинув прокляття на «сатанинську владу» і **всіх, хто співпрацює з нею**. Прокляття було підтримане Всеросійським церковним Собором. На той час це був істинно подвижницький чин, за який постраждало безліч священнослужителів.

Та чи має цей чин хоч якийсь стосунок до сучасної РПЦ і її філіалу УПЦ МП, що називає себе «найканонічнішою», «найправославнішою» Церквою, як буквально через дев'ять років після анафемування «сатанинської влади» і всіх, хто співпрацює з нею, у 1927 р., **ця Церква сама стала найактивніше співпрацювати з цією владою, СОБОРНО схваливши Декларацію свого очільника — ставленика ЦК та НКВС — Сергія Страгородського?**

Воістину, як слушно спостеріг О. Ткачук у праці «Добудова Сергіянської вежі» (газ. «Віра», № 6, 2007): «Під свою анафему падоша!»

Це не я, це старці Соловецькі писали про ієрархів сучасної РПЦ (а отже, і її філії УПЦ МП): «І ті, хто... поклонився Червоному Драконові, вже ніякого відношення не мають до тайн пресуществлення Крові і Плоті Господніх, хоч би й дотримувалися статуту». Так-так, про сучасних, бо саме вони є правонаступниками і спадкоємцями Церкви, що поклонилася Червоному звірові, співпрацювала з ним і була анафемована мучениками за віру і правду Христову.

Церкви, що від татаро-монгольських часів завжди і всюди підтримувала не тих, хто піднімав свій голос за справедливість і виступав проти владного насилля, а тих, хто це насилля чинив.

У державі, що й донині зберегла ментальність Орди, інша позиція була небезпечною.

Мною вже було писано [26.23], що не кожен готовий прийняти мученицький вінець за віру і правду. Для цього теж потрібне Боже обрання. Найкраща, найшляхетніша людина за важких обставин без Божої помочі може впасти в гріх.

Але ж Церква не повинна бути гріховною! Вона повинна мати мужність і силу, якщо вже не встояти перед спокусами й мирськими принадами, то бодай визнати свої гріхи, усвідомити, скільки разів відступала вона від Божої правди, від Божих заповідей і людської совісті.

Звідки ж у Російській Церкві стільки гордині, стільки пихи, що вона так безоглядно декларує свою непогрішність, свою істинність, свою вищість над іншими? Чи ієрархи цієї Церкви не знають своєї історії? Чи не бояться Бога, продовжуючи дурити людей міфами, вигаданими для «величчя и славы Отечества», яке, по суті, ніколи не було істинно християнським, яке завжди прагло чужих земель, чужих набутків і привласнювало їх жорстокістю, силою й обманом, що, на жаль, завжди освячувались і благословлялися Російською Церквою, **яка оголошувала святими завойовників і грабіжників та анафемувала тих, хто прагнув правди і волі.**

Нині Російською Церквою проголошена анафема більш ніж чотирнадцятьом мільйонам громадян незалежної України, що об'єдналися під омофором Київського патріархату, щоб славити Бога рідною мовою, щоб відродити незаплямовану лицемірством і прислужництвом владі традицію рідної, святим Володимиром Великим заснованої Церкви на рідній Українській землі.

У своїй злобі, в бажанні будь-що дискредитувати цю Церкву українського народу священники й ієрархи з-під Московського омофору доходять іноді до такого безглуздя, що несамохіть згадується прислів'я: «Коли Бог хоче покарати людину, то найперше відбирає у неї розум».

Ряд прикладів такого безглуздя вже наводився авторкою в попередніх працях (див., наприклад, 26.69 — 71), але ж «блюстителі чистоти православія» щоразу дають новий і новий матеріал для роздумів.

На цей раз справа торкається Святого вогню від Гробу Господнього, який був напередодні Великодніх свят привезений до Києва, здається, чи не самим Президентом України, а із Києва був доставлений у всі обласні центри очільниками управлінь у справах релігій облдержадміністрацій.

У кафедральні храми Святий вогонь прибув у Великодню ніч. Радості людській не було краю!

Перше — тому, що такої благодаті удостоїлись.

А друге — ще й від усвідомлення того, що це ж наша влада подбала про наше прилучення до цієї благодаті.

Це — дивовижне відчуття! Адже протягом 74-ох років слово «влада» для нас означало переслідування Церкви, глумління над релігією, гоніння на віруючих. Влада — це переслідування кожного, хто осмілився навіть таємно охрестити дитину чи обвінчатися, влада — це заборона не тільки святити, а навіть і пекти паску чи фарбувати крашанки на Великдень...

І раптом — ВЛАДА вносить у храм живий вогонь з далекого Єрусалиму, що силою Духа Святого спалахує над Господнім Гробом, знаменуючи Воскресіння! ВЛАДА — дбає про примноження нашої духовної радості, дарує нам таку благодатну святиню!..

Можливо, саме тоді кожен з присутніх у храмі на рівні серця усвідомив, що ми, нарешті, маємо свою, християнську владу, й відчув щиро вдячність до неї.

...Ми-бо владі своїй, щиро кажучи, не дуже звикли дякувати... Ганити владу, нарікати на неї, бунтувати — це ми вміємо. Ще краще вміємо підлабузнюватись, блюдолизити побіля влади, але ніколи — не любити її чи бути їй за щось вдячним.

Це в нас століттями вироблялося, бо влада була чужинською, загарбницькою.

Проти неї можна було бунтувати — гуртом чи поодинці. І в одному, і в іншому випадку бунтар був приречений. А можна було підлабузництвом та вислужуванням видурити в неї зайвий шматочок хліба, іноді — навіть з маслом. Ще можна було бути «патріотом на печі» та в шпаринку облупленого «українського димаря» лаяти владу на всі заставки. Але тихенько, щоб ніхто, бува, не почув. Голосно — і то якомога голосніше — всі: і «патріоти з печі», і блюдолизи, і так звані «народні маси», недонищені на будівництві чужих столиць, недобиті в чужих війнах і недоморені голодом — усі мали хвалити владу й дякувати їй як не за «спасеніє вери», то за «освобожденіє от чужеземцев», а то й просто за те, що «жїть стало лучше, жїть стало веселе!»

Так ото ми й жили собі, здебільшого в ладу з чужою владою, задовольняючись тим, що час від часу в неї можна було щось виклянчити, а частіше — просто вкрати.

Коли ж з'являлася своя, рідна влада, ми її своїми ж руками і нищили.

Бо всі «патріоти» миттю зіскакували з печі й свій критичний запал, відточений при шпаринці димаря, виносили на вулиці та майдани; недобиті чужою владою бунтарі вимагали миттєвого втілення своїх мрій про правду і справедливість; а блюдолизи, хутко переведені старою владою на таємний посилений пайок, бунтували «народні маси», розповідаючи, як тим «масам» при новій владі стало зле жити. Так було при Центральній Раді, так, на жаль, є й сьогодні: всі незадоволені, всім — погано! Хоч у фуфайці, резинових чоботях чи бурках «прощай молодість», у якій була взута половина советської інтелігенції, нині жодна бабуся-пенсіонерка не ходить, а «народні маси» їздять на таких автах, яких ми за советів і на картинках не бачили. І підвозить мене на роботу отакий представник «народних мас» на власному «Рено» (не задарма, а за чималеньку суму, з якої він жодної копійки податку не сплачує) й на чім світ стоїть лає владу та

державу, в якій йому «погано живеться». Бо впевнений: своя влада не розстріляє, не зашле на Соловки, не позбавить шматка хліба, не влаштує голодомору...

Згадується випадок: на прес-конференції очільника держави якесь, даруйте, юне хамидлисько, запитало:

— Скільки вам надо заплатити, чтобы вы отказались от своего поста и уехали куда-нибудь из страны насовсем, чтобы вас здесь никогда больше не было? Ну, примерно, хоть и в ту же Америку...

Мені здавалось, що від такого безпардонного хамства має світ завалитися... А мудрий очільник за якусь секунду зумів загасити в собі образу й ледь-ледь схвильовано відповів:

— Я щасливий... щасливий, що ви поставили мені це запитання. Що ви змогли його поставити — і завтра будете спокійно ходити вулицями нашого міста, і вас ніхто не схопить і не посадить на нари. Для мене це — щастя, що ми з вами живемо в такій державі.

Це — своя влада. Може, ще не досить досконала і вправна, може не у всіх діях абсолютно виважена, але така, для якої ми — не безсловесне бидло, а співгромадяни, співвітчизники, яка вміє поважати й цінувати наші права і яку ще не вміємо цінувати й поважати ми.

Ми навчимося! У нас бо, як і у нашої влади, ще так мало державницького досвіду! Бо для того, щоб бути справжнім громадянином — любити **СВОЮ РІДНУ ДЕРЖАВУ**, шанувати **свою** владу, гордитися **своєю** мовою, культурою, традицією — також потрібен досвід державницького життя, як і владі потрібен державницький досвід керівництва.

І найголовніше у цьому досвіді — це напевне усвідомити, відчувати, що вона — **своя**. І Держава, і влада, і мова, і культура, і традиція. І Церква — також.

Але скільки організацій (легальних і таємних) і всередині нашої Вітчизни, і поза її межами працюють саме на те, щоб ми ніколи так і не навчились цінувати й поважати своє, рідне — владу, Державу, мову, Церкву, традицію, мораль!

Скільки коштів (у тім числі й із-за «братерського» кордону), скільки організаційних ресурсів спрямовується саме на те, щоб зберегти й закріпити наше кількасотлітнє відчуження від усього свого, рідного й утвердити чуже!..

І чи не першу скрипку грає в цій справі Московська церква і її філія в Україні, що задля облуди названа **Українською Православною Церквою**.

Ота «найканонічніша» й «найістинніша» прислужниця Орди, князів та царів-недолюдків, комуністів-безбожників чи нинішніх «демократів» з імперсько-ординською ментальністю.

Уже що, здавалось би, може мати християнська Церква проти вогню від Гроба Господнього?! Це ж святиня, благодать якої жоден християнин не може брати під сумнів!

Так отже — ні! Замість втішатися тим, що Святий вогонь, а з ним і благодать Духа Святого старанням влади був доставлений у всі міста і села ще так недавно безбожницької країни, ця «найканонічніша» Церква заявляє раптом, що то «бісівський», безблагодатний вогонь, бо привезений він особами, які приймають причастя не в їхній церкві, й таким чином підпадають під анафему.

Про «правду» московським анафем ми вже говорили і ще говоритимемо. А зараз подумаймо над іншим.

Ось я — грішна, лиха, недостойна — прийшла до церкви і замовила молебень за хвору людину, подала на часточку за її здоров'я, заплативши за це все, скільки належиться, й принесла хворому просфірку, з якої вибиралася часточка під час проскомидії, над якою звучали молитви ієреїв про зішестя Святого Духа на Святи Дари. Чи від того, що я — грішна, стане мій молебень безблагодатним, бісівським? Чи втратить благодать просфірка від того, що принесла її хворому я — грішна людина?

Якщо це так, то в церкві, приймаючи замовлення на молебень чи продаючи просфірку, мають обов'язково запитувати за-

мовника, грішний він чи ні, й попереджати, що жодної користі від його дій не буде, бо всі найсвятіші речі, побувавши в руках грішника чи в його присутності втрачають благодать.

Але мені дуже часто доводиться й молебні, й сорокоусти замовляти в церквах Московського патріархату (коли треба, наприклад, відслужити в семи церквах яку-небудь потребу), і мене жодного разу не питали, грішна я чи ні, й «канонічна» чи не дуже.

То що ж виходить? Що «найканонічніша», «найістинніша» й «найчистіша» церква щоденно і масово чинить гріх ошуканства? А простіше кажучи, займається примітивним видурюванням грошей у віруючих? Бо ж коли вони там твердо знають, що освячена просфірка, ладанка, іконка, потрапивши в грішні руки, одразу втрачає благодать, то вони б мали чесно попереджати про це. Навіщо ж з людини брати гроші за святощі, які за мить завідомо втратять ту святість? Більше того! Жодна людина не має права брати до рук жодних святощів, бо буквально в кожному випадку, за логікою священнослужителів Московського патріархату, ті святощі втрачають святість. Адже відомо кожному, що «нѣсть челоуѣк, іже жив будет і не согрѣшит...».

Але в такому випадку довелося б повірити, що не гріх Святим Духом очищається (бо благодать — це і є присутність Святого Духа), а (хай мене Бог простить, бо говорю це лише для усвідомлення парадоксальності московської логіки), навпаки, Святий Дух втікає від грішника. Може, хтось із християн погодиться із таким твердженням? Очевидно, ні!

Але ж точнісінько те саме і з Єрусалимським вогнем, який Святий Дух запалює й у якому залишає часточку Свого Божественного Єства, яке ми звемо благодаттю. Для чого Господь милосердний чинить це дивовижне містичне дійство? Очевидно ж, зі Своєї безмірної любові до нас і з безмірного Свого милосердя — щоб праведні утвердилися й преукрасилися в праведності, а грішні — очистилися, бо перед силою Святого Духа відступає скверна гріха, втрачає силу нечистий, а душа

знаходить шлях спасіння! Недарма ж ми молимося, звертаючись до Святого Духа: «І очисти нас від усякої скверни, і спаси, Милосердний, душі наші».

Але ж у ієрархів Московської церкви все виходить навпаки! За їхньою логікою Святий Дух, щойно відчувши наближення представника української влади, має «подумати»: «Е, ні! Цей — не в тій церкві причащався! Треба мені мерщій утікати звідси, щоб мене його скверна не забруднила!...»

Бо ж саме ця «логіка» лежить в основі тверджень, що Святий вогонь втратив благодать і перетворився в «бісівський» від доторку чийось, хай навіть грішних, рук. Та ж твердити таке — це те саме, що визнати на чисто містичному рівні, що не Святий Дух проганяє нечистого, а, навпаки, нечистий — Святого Духа! Тобто, визнати, що нечистий є сильнішим від Бога!

І після такого «вчення» вони ще осмілюються про «чистоту православія» говорити й називати себе блюстителами цієї чистоти?

Прости їх, Боже! Не відають-бо, що говорять і пишуть. То їм політика розум потьмарила, й не помітили вони, як їхня хула на ненависну для них українську владу перетворилася в найбільший гріх — хулу на Святого Духа...

І мене, Господи Милосердний, прости, що своїм простим і недолугим словом пишу про такі святі і високі речі. Але Ти ж усе, Боже, відаєш, і знаєш, що пишу не для вчених мудреців, а для простих одурених людей, які наколи не задумувались над суттю того, що їм вбивала і вбиває в голови сполітизована Церква імперської держави.

Мають же вони, Господи, хоч колись почути правду й задуматися над нею?!

Маємо ж і ми коли-небудь навчитися обстоювати себе і свою історичну й культурну спадщину, хоча б на рівні розвінчування міфів, якими нас облутано, як тенетами, що не дають народу вирватися з ідеологічного полону.

Для цього потрібні знання, яких нині ще так не вистачає і нам, і нашим опонентам.

Поговоріть з будь-яким парафіяльним священиком Російської церкви, що функціонує в Україні під «кодовою назвою» Української Православної, — і він з ентузіазмом, вартим ліпшого застосування, розповість вам, що «єдинственной істинно канонической церковью в Украине» є саме ця, підпорядкована Москві Церква, а Київський патріархат — це неканонічна, розкольницька, неблагословенна і т. ін організація. Але жоден із них не складе собі труду взяти до рук, не кажу вже Діяння Вселенських Соборів (де вже їх бачив той парафіяльний священик!), а хоч би Кормчу книгу (Номоканон), та подивитися, які ж бо канони той Київській патріархат порушив, і чи такою вже й канонічною є в Україні Церква Московського патріархату. Більше того: мені доводилося спілкуватися навіть з такими священиками тієї — буцім — української Церкви, які взагалі не знають, що то таке Номоканон і про що в ньому пишеться. Але й вони «добре знають», хто є «розкольником», «порушником канонів», а хто — «захисником» істинного канонічного православ'я.

Та скажіть мені на ласку Божу: хіба можна порушити канон, роз'єднавши те, що не було поєднане канонічно? Очевидно, ні. **А Українська Церква ніколи не мала канонічної єдності з Російською.**

Тоді, коли Київські ченці християнізували Мерські землі, відкриваючи в них епархії, підпорядковані Київській митрополії, такого поняття, як Російська Церква не існувало в природі й не могла існувати, бо Церква була єдина, Київська.

Російська Церква виникла в XV ст. (1448 р.) внаслідок самочинного, не благословенного патріархом Царгородським висвячення в сан митрополита єпископа рязанського Іони.

Так, принаймні, вважав Московський Патріархат, **святкую-**

чи 500-ліття Російської Церкви у 1948 р. Якщо ж врахувати, що після 1448 р. **Російська Церква ще 141 рік була офіційно невизнаною**, то відлік її існування слід би починати від 1589 р. — року її офіційного визнання. Але те великого значення не має, бо в Москві — своя арифметика: буквально через 40 років після святкування свого 500-ліття, Московська Церква вже в 1988 р. святкувала своє... **тисячоліття!** $500 + 40 = 1000$ — і не інакше за московською арифметикою...

Чи ж дивно, що, керуючись цією шахрайською арифметикою, ієрархи Російської Церкви і її філіалу в Україні, не почервонівши, вже й 1020-ліття відсвяткували!.. До того ж — на чужій, ними ж окраденій і зневаженій землі, яку й досі вважають своєю «канонічною територією».

Але стишмо емоції... Нам зараз потрібні факти і їхнє канонічне підґрунтя.

Отже, **в XV ст. була утворена нова самостійна, не поєднана з Київською, Московська Церква**, яка через 141 рік отримала власний патріархат, хоч до того не мала навіть канонічно-правної митрополії.

Слід сказати й таке: якщо, як твердять сьогодні ієрархи Московської Церкви та історики-міфотворці, ми з росіянами «от начала пріянія православія» були «єдиним народом», жили в «єдином отечестве» і «Кієвская Русь всегда была вместе с Великой Россіей» (*якої ще й на час встановлення Московського патріархату не було в помині...*), то утворення самостійної, відокремленої від Києва Московської Церкви та її визнання з боку Вселенського православ'я було... (так-так!) **НЕКАНОНІЧНИМ, РОЗКОЛЬНИЦЬКИМ, ГРІХОВНИМ ДІЯННЯМ!!!** Бо жодним Собором (ні Вселенським, ні Помісним) **не передбачено канону, який би давав право роз'єднувати Церкву одного народу й однієї адміністративно-територіальної цілісності.** Навпаки, правило 38-ме VI Вселенського Собору твердить, що «розподіл цер-

ковних справ має відповідати громадянському розподілу» (тобто адміністративному), отже, в одній державі має бути одна Церква, а 8-ме правило I Вселенського Собору застерігає: **«Хай не буде два єпископи в одному граді».**

Отож, шановне духовенство Московського патріархату, давайте вже погодимось на щось одне: **або ми «всегда были вместе с Великой Россией», жили в «єдином отечестве» й були «єдиним народом», — і тоді Московський патріархат має бути негайно скасований як неканонічне утворення, а всі російські єпархії знову підпорядковані Києву для «вращевания давнего раскола».**

Або ми таки два різних народи, дві різні держави, кожна з яких має КАНОНІЧНЕ право на окрему Церкву зі своєю власною ієрархією (34 правило св. Апостолів, 6-те правило IV, 38-ме правило VI Вселенських Соборів), — і тоді вам слід визнати нашу Церкву як рівноправну Сестру та ще й покаятися перед нею за все зло, вчинене їй.

У кожному разі ми усвідомили, що в XV ст. була утворена Московська Церква, окрема й незалежна від Київської. Обидві Церкви існували як окремі організми, мали окремі ієрархічні структури й свої особливості.

Після Переяславської ради, а точніше, після смерті Богдана Хмельницького, російський царизм, настійно перетворюючи Україну в свою колонію, із шкури ліз, щоб підпорядкувати Українську Церкву Московському патріархату, бо, як пояснює історик Російської Церкви М. В. Толстой, **тільки церковне підпорядкування «могло связать неразрывными узами малороссийский юг и великорусский север в единую обширную Россию»** [36.626], адже, як повчав тодішній глава Посольського приказу Ордин-Нашокін, **«основой политического подчинения есть подчинение духовное».**

Отже, Московській державі (Росії-бо ще й на цей час не було в помині) йшлося зовсім не про канони і «чистоту православ'я»,

а, як дуже популярно пояснив нам російський історик Церкви, знову ж про «собираніе» чужих земель та створення «единой, обширной...» тільки не Росії, а Московського царства — з Росією історик, як водиться в російській історії, забіг трохи наперед.

Сьогодні, коли з розвалом советської імперії Росія втратила всі в різні віки підкорені території, на яких не зуміла до ноги винищити чи остаточно зросійщити все корінне населення, політики знову роблять ставку на Церкву, бо ж не згірше Ордин-Нащокіна знають, що саме «духовное подчинение есть основой подчинения политического».

Історія повторюється: тоді нас облудою втягували в «подчиненіе духовное», щоб підкорити політично (Чит. про це 26.24 — 35), а сьогодні всіма силами тримають у цьому «подчиненії», розказуючи всілякі «канонічні» казки та посиляючись на історичні міфи, що давно підмінили правду історії.

З міфами про «єдиний народ», «общее отечество» і «єдінство Церкви от начала прінятія православія» ми вже розібрались і знаємо, що жодного з цих «єдінств» не існувало насправді.

Залишається розібратися з канонічністю приєднання Київської митрополії (Української Церкви) до Московського патріархату в XVII ст. після Переяславської ради та з канонічними правами Московського патріархату в Україні.

Оскільки про це детально говорено авторкою в книгах «Літос...» та «Хроніка великого ошуканства» (ч. 24 та 27 списку використаної літератури), звернемо увагу лише на ключові моменти.

Прагнучи повного «политического подчинения» України, досягти якого без підпорядкування Церкви було неможливо, Москва, справді, у **1686** р. домагається від новопоставленого тоді царгородського Патріарха Діонісія IV грамот

про підпорядкування Української Церкви Московському патріархату. Турецькому візиру, від якого залежало затвердження Царгородських патріархів і який, таким чином, мав на них неабиякий вплив, було обіцяно нейтралітет Росії у війні, яку вела тоді Туреччина чи не з 4-ма країнами одразу, а самому патріарху було вручено «три сорока соболей и 200 московских червонцев», хоч деякі історики пишуть, що червінці Москва все-таки «замахорила»...

Це було в 1686 році. А вже в 1687-му, буквально через рік після описуваних подій, Царгородський Патріарший Собор скидає Діонісія IV з патріаршого престолу, засудивши його **оборудку з Москвою щодо «продажу» Київської митрополії як «акт симонії» (хабарництва), тобто неканонічне, проти-правне, невідповідне Христовій науці діяння.** (Докладніше про ці події див. 26.18 — 35 та 27. 46 — 58).

Наголошую і прошу запам'ятати кожного читача: **жодного документа, що засвідчив би канонічно-правну передачу Київської митрополії під юрисдикцію Московського патріархату, немає й ніколи не існувало.** Про це свідчить Патріарший і Синодальний Томос Царгородського патріарха Григорія VII, виданий у 1924 р. Українській Церкві у Польщі. Право цієї Церкви на автокефалію (відокремлення від Москви) та своє право на її проголошення автокефальною патріарх обґрунтовує тим, що **«відірвання Київської митрополії від Царгородського престолу відбулося не за приписом канонічних правил».**

Що з цього витікає? А те, що УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА НІКОЛИ НЕ БУЛА КАНОНІЧНО ПІДПОРЯДКОВАНА МОСКОВСЬКОМУ ПАТРІАРХАТУ!!! А отже, й ЖОДНИХ КАНОНІЧНИХ ПРАВ НА УКРАЇНСЬКУ ЦЕРКВУ МОСКОВСЬКИЙ ПАТРІАРХАТ НЕ МАЄ Й НІКОЛИ НЕ МАВ, ЯК НЕ МАЄ Й ЖОДНОГО КВАДРАТНОГО МЕТРА КАНОНІЧНИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ!!! Це те, що ко-

жен з нас має запам'ятати, як «Отче наш», і не перейматися чийось визнанням чи невизнанням.

Пам'ятаймо: все, що посідає тут Московський патріархат, — **захоплене імперською силою**, а нині утримується підкупом чиновників та обманом народу. Ще раз повторюю перед Богом і перед цілим світом: **ВЗЯТЕ СИЛОЮ**, якій тоді не в змозі було протистояти ні знесилене та дезорієнтоване українське козацтво, ні Константинопольський патріархат, патріархів якого затверджували турецькі візири, ні сама турецька влада, якій у той час ніяк не можна було гнівити Московію.

А тепер, шановне панство, завітаймо у 432 рік до міста Ефеса, де відбувається Третій Вселенський Собор, та хоч краєчком вуха послухаймо, що там святі Отці говорять із цього приводу, якщо вже їх московське духовенство слухати не хоче...

А вони саме формулюють і записують 8-й канон, тобто 8-ме правило, обов'язкове до виконання всіма Церквами і всіма церковнослужителями.

Ось як воно звучить дослівно: «Дотримуватись скрізь по єпархіях,²⁰ щоб ніхто з Богом улюблених єпископів не поширював своєї влади на іншу єпархію, що ніколи не належала ні йому, ні його попередникам. Якщо хтось простягнув владу і СИЛОЮ підпорядкував якусь єпархію, — хай віддасть, щоб не порушувати правил святих отців... Святий і Вселенський Собор хоче, щоб кожна єпархія зберігала в чистоті й без обмежень права, що належать їй споконвіку, згідно здавна затвердженому звичаю» (8. Третього Всел.).

Ясніше, здається, сказати важко. І якщо вже сталося так, що десь у XVII ст. оті «Богом улюблені» єпископи московські неканонічно «поширили свою владу» на чужу Церкву і «силою підпорядкували її собі», то що вони мають зробити, щоб не порушувати «правил святих отців», тобто канонів?

²⁰ Найдавніший поділ Церкви на адміністративні одиниці був єпархіальним. Митрополії та патріархати виникають пізніше. Тому в Діяннях Соборів найчастіше на означення поняття Церкви як окремої самоврядної одиниці вживався термін єпархія.

Правильно! — **мають віддати чуже, взяте силою**. Крапка!

А тепер подумаймо й даймо відповідь самі собі: то хто ж тут у нас в Україні неканонічний — Церква, що з відродженням Держави прагне відродити **«в чистоті й без обмежень права, що належали їй споконвіку»**, чи та, що, зневаживши канони, силою імперської влади колись привласнила те, що «ніколи не належало ні їй, ні її попередникам», а нині, «порушуючи правила святих отців», не хоче повернути привласнене та ще й облудно називає себе «єдинственной істинно канонической Церковью» і анафеми виголошує???

Ну, чим вам не сучасний варіант казки про Козу-Дерезу, що в чужій хаті, на чужій печі сидючи, «тупу-тупу ногами, колю тебе рогами» кричить! Недарма ж ото вчені твердять, що міфи з часом основою казок стають...

Але ми з вами, шановний читачу, увміємо, слава Богу, відрізнити міф і казку від дійсності. А тому не будемо надто перейматися тим, хто визнає нашу Церкву, а хто називає її «неканонічною». Головне, щоб ми самі визнавали її **і твердо вірили в своє право бути господарями своєї долі на нашій, ні в кого не віднятій обманом чи розбоєм, а Богом нам даній Українській землі й навчились, нарешті, відстоювати це право.**

Бо, даруючи народові землю для прохарчування й продовження роду свого, Господь тим самим і покладає на цей народ відповідальність за неї й за все, що відбувається на цій землі.

І запитувати про благодать, благочестя, добро й порядок у цій землі Господь буде з нас — її господарів, а не з тих, кому ми не тільки із-за слабкості, а й із-за слабкодухості й безвідповідальності своєї дозволяли та ще й досі дозволяємо господарювати тут замість нас.

ПІСЛЯМОВА

...Над грузинськими містами й селищами рвуться російські бомби. Горять стратегічні об'єкти, зведені грузинським народом для власної безпеки, для охорони кордонів своєї суверенної держави.

Російські війська зайняли Поті, Горі, Сенакі. Бронетехніка агресора простує на Тбілісі. Жінки та діти біжать із рідних осель. Чоловіки залишаються їх захищати.

«Смирись, Кавказ! Идёт...»

Хто? Хто іде? Путін? Медведєв?

Іде споконвічний «собіратель» чужих земель, захланний агресор з ординським менталітетом, що по-московському, як і завжди, свою агресію прикриває облудними розмовами про несіння миру і благ: Росія-бо «захищає» право Південної Осетії на вихід із складу Грузинської держави!

За яким правом?! Росія?! Яка щойно зрівняла з землею половину Ічкерії, що боролась за вихід зі складу Росії. Росія — яка, розпочавши справжній геноцид проти чеченського народу, ще так недавно на весь світ кричала, що навіть заяви урядів інших країн з цього приводу є «грубым вмешательством во внутренние дела России».

Чи уявляє собі хто-небудь, щоб після масованого бомбардування Грозного в переддень нового 1995 р., Великобританія, США чи будь-яка інша країна скинула свої бомби на мирні російські міста і села та спрямувала свої війська на Москву, щоб «склонить к миру» московитів???

Так чому ж Росії дозволено спершу роздмухувати конфлікти, провокуючи сепаратистські настрої в регіонах чужих держав, як це вона робить повсюдно, в тім числі й в Україні, впродовж уже 16-ти років, а потім бомбами й ракетами «принуждать к миру»? Спершу розпалювати пожежу в чужій хаті, а потім,

нібито для знищення вогню, валити її, ховаючи за пазуху викрадені з полум'я чужі статки. Чому?! Чому — так?!

Та тому, що під машкарою «цивілізованого» російського політика ще й сьогодні ховається «хайло разбойничье», для якого не існує норм міжнародного права, яке увесь світ вважає «Расеєй-матушкой», куди «вольно ему, хайлу, безвозбранно ходить за добычушкой».

«...Стане, стане Південна Осетія московською «добычушкой»! Дадуть їй якийсь час побавитися в самостійність (якщо дадуть...), а далі знайдуть «істинних патріотів», які «ради светлого будущего» самі попросяться до складу «общего отечества»... — думаю я, несучи до видавництва цю книжечку, яку тривалий час не хотіла публікувати виключно з міркувань толерантності.

Та, очевидно, й толерантність має свою критичну межу, за якою стає мовчазним потаканням злу. До речі, в медицині терміном «толерантність» позначається відсутність в організмі імунітету проти певних інфекційних хвороб. Критичною межею толерантності організму до інфекцій, напевне, слід вважати СНІД — тобто повну неспроможність організму опиратися будь-яким інфекціям, а отже — нездатність боротися за своє існування.

Після того як **на нашій землі без нас** — представників українських Церков, що об'єднують переважну більшість саме українського населення, — пишно відсвяткували 1020-ліття **хрещення НАШИХ предків ЧУЖІ нащадки**, а ми «толерантно» стали остеронь, щоб, боронь Боже, не перешкодити їм відсвяткувати **наше** свято, я чітко усвідомила, що суспільна, політична толерантність також має свою критичну межу, за якою надто толерантному до зла суспільному організму загрожує загибель. Відлуння вибухів, що лунають десь на грузинській землі, це усвідомлення перетворили в переконання. Саме тому я несу свою книжку до видавництва.

...Невдовзі після повідомлення про підготовку відзначення в Україні 1020-ліття хрещення нашої землі на телеекранах з'явилося «до болю» знайоме обличчя «с раскосыми и жадными глазами», власник якого з убивчим сарказмом прорік приблизно таке: «Мы очень рады, что Украина вместе с нами собирается отмечать 1020-летие крещения Руси. Мне кажется, украинцам будет полезно вернуться к истокам **нашей общей истории. Возможно, это освежит их историческую память**».

Думка слушна: «освежать историческую память» — річ надзвичайно корисна.

Саме для «освеження» нашої пам'яті, давно запліснявілої під гнітом чужинської міфологічної гнилі, написана ця книжка.

Освіжаймося!

Автор

ДОДАТОК 1

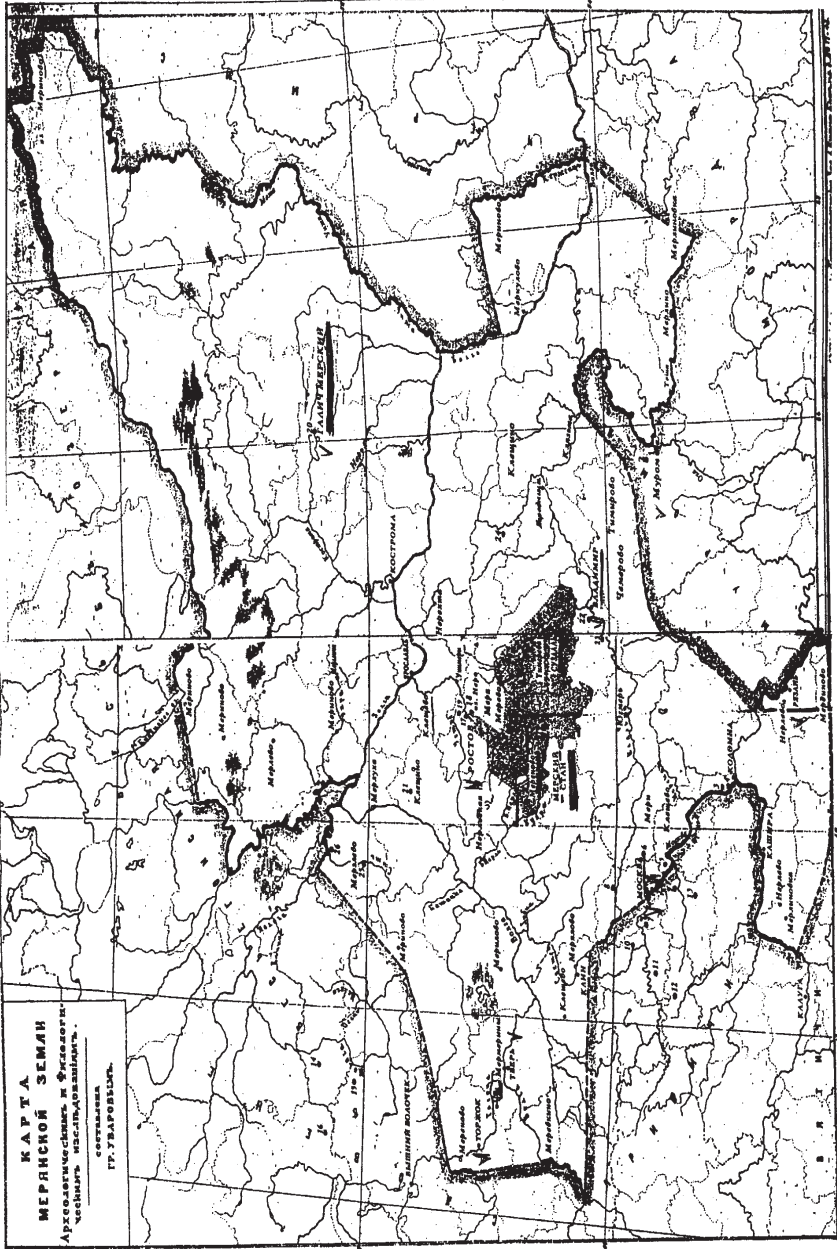
Карта Мерської землі XIII ст., складена археологом А. С. Уваровим.

Хоч археолог у XIX ст. і називає цю землю Мерянською, але фіксує давні назви: «Мерський стан», «Галич Мерський».

На карті бачимо не тільки Суздаль, Ростов чи Володимир, а й Твер, Коломну і саму Москву.

То на якій землі постала Москва, і хто заселяв цю землю, а отже, й становив корінне московське населення? Правильно!

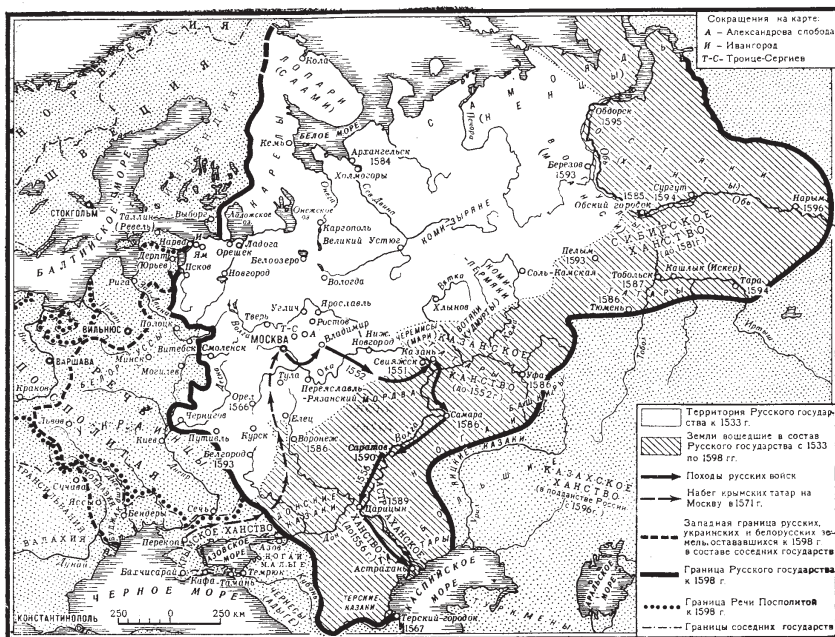
Корінним населенням тут був народ МЕРЯ, і земля ця зва-лася Мерською, чи хай уже навіть Мерянською, коли вже чу-жинська владна еліта слову «мерський» такого негативного значення надала... Але фактом є те, що ні Російською, ні тим паче Руською, вона аж ніяк не була.

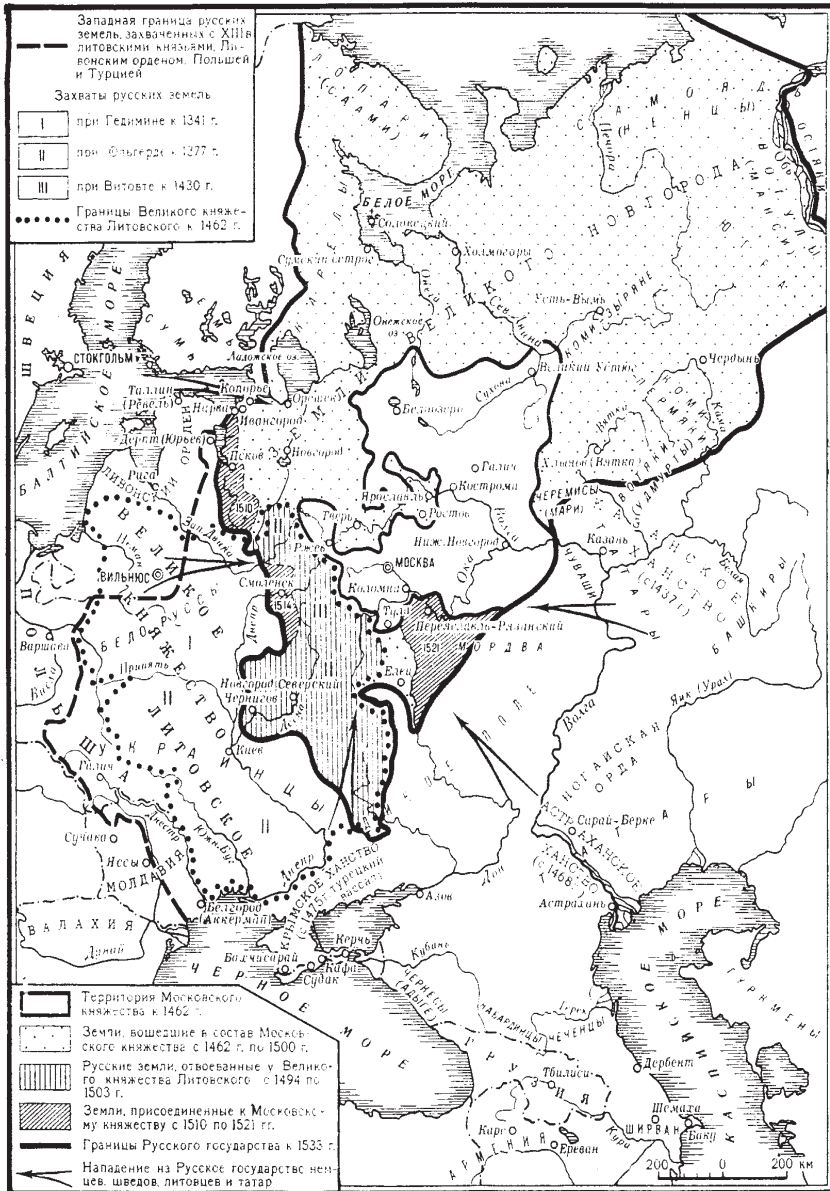
ДОДАТОК 2

Образование единого Русского государства

1. Карта «Образование Русского государства» надзвичайно цікава вже тим, що на ній читач може власними очима побачити історичну, питому територію Московської держави. Це той біленький шматочок землі, обведений у центрі карти тоншою чорною лінією, хоч і ця територія дещо збільшена за рахунок Коломни, «некой хитростью» відірваної від Рязанського князівства вже першим московським князем Данилом Александровичем, та інших земель, що увійшли в сферу московських впливів після надання ханом Москві статусу Великого князівства. Усі решта територій узяті обманом, розбоєм, привласнені силою, здебільшого, ординських військ.

17. Русское государство в XVI в.

19. Образование единого Русского государства.

2. Дуже цікавими є й пояснення до карти, укладені російськими істориками-міфотворцями.

Гляньмо-но на верхню табличку, де вказано, що жирним пунктиром позначена «Западная граница русских земель, захваченных с XIII в. Литовскими князьями». Під словом «русских» мається на увазі, ясна річ, «російських», бо ж мова йде про утворення російської держави. Міста тут не позначені, але написано: «белоруссы», «украинцы». Отже, виявляється, що ні білоруси, ні українці зроду-віку не мали своїх власних територій, а жили, сіромахи, на російських землях, які з XIII століття захопила Литва. Дивовижно! Ні росіян, ні самої Росії ще немає в помині — вони з'являться лише у XVIII ст., сама Москва, як ми бачимо на попередній карті, знаходиться на землях народу меря, а російські землі, виявляється, вже в XIII ст. були!.. Чисто, як в отій дитячій побрехеньці: «Коли мій дід під стіл пішки ходив, а тато ще й на світ не родився, пішов був я поле орати...».

Але читаймо цю історичну побрехеньку далі.

3. У нижній табличці пояснюється, що крапочками на карті позначені «земли, вошедшие в состав Московского княжества с 1462 г. по 1500 г.». Це землі Тверського князівства та величезні Новгородські території. Справжня братерська ідилія — взяли й «вошли»! Може, хтось забув, як вони «входили», то прочитайте ще раз сторінки 127 — 133, 136 — 138 нашої книжечки.

4. Території, позначені прямими паралельними лініями, творці історичних побрехеньок гордо називають «землями, отвоёванными у Великого княжества Литовского с 1494 по 1503 г.» Тут бачимо Чернігів, Новгород-Сіверський, тут же знаходяться й не позначені на карті Гомель, Путивль, Одоїв, Рильськ та інші міста, яких ніколи ні в кого не «Отвоёвывали» московити, адже міста ці ніколи Москві не належали! Більше того: Москва ніколи навіть не **ЗА**воюувала цих міст. Вони були «пожалувані на хліба» королем Польським Казиміром

московським князям-утікачам від великокняжого свавілля, які й приторочили їх до Московії, перебігаючи знову «під московську руку». Тобто міста ці були, фактично, вкрадені князями-перебіжчиками, бо «пожалуване на хліба» вважалося власністю нахлібника лише до тих пір, доки він служить королю. Що було далі, ми знаємо із історії Василя Шем'ячича — злодій у злодія дубинку вкрав...

5. А от землі, що значаться на карті «присоединёнными» до Московського князівства з 1510 по 1521 р. (Псков, Смоленськ, Рязань), — це якраз землі **завойовані**. Але такого слова як «завоювання» в поясненнях міфокартотворців ми взагалі не побачили: Москва ж бо зроду-віку нікого не завойовувала!.. До неї «присоединялись», «входили», а то ще й навіть «воссоєдінялися» з нею...

6. А тепер, шановний читачу, будь ласка, ще раз уважненько перечитайте в нижній табличці всі перші чотири пояснення умовних позначень: про яке державне утворення там іде мова?

Якщо я не розучилась читати, то нібито **про Московське князівство**. Так? Рік, що вказаний в останньому (четвертому) поясненні, — 1521-й.

А тепер читаємо пояснення до п'ятого умовного позначення: «Границы **Русского государства** к 1533 г.».

То про що йде мова? Про Московське князівство чи про «Русское государство»? Чи нам треба думати, що від 1521 до 1533 у Московському князівстві відбулись такі кардинальні зміни, що воно в «Русское государство» перетворилося? Мабуть, оті міфо- і картотворці для того цю плутанину з термінами й вносять, щоб хтось саме так думав. Але ми так думати не будемо, бо насправді нічого суттєвого чи нового в Московії протягом цих 12-ти років не відбувається. Князь Василь III, як і раніше, рубає голови князям-незалежникам, нацьковує на українські землі кримських ханів, а на польські — магістра Німецького рицарського ордену Альбрехта, воює (невдало)

Казань, жениться-переженюється й, врешті, у 1533 р. благополучно помирає, так і не чувши такого слова, як Росія, бо його в ті часи просто не існувало.

Отже, й сама карта московських завоювань XV — XVI ст., яку ми розглядаємо, аж ніяк не може носити назви «Образование единого Русского государства», бо навіть «**Государство Российское**» у ці часи московитам іще й не мариться, а «Русского» на тій території ніколи не було й тепер немає. Адже Русь і Росія — поняття зовсім різні: Русь — це давня назва українських земель, а Росія — нова назва колишніх мерських, далі — суздальських, а потім — московських земель.

Ну, а про те, як творяться прикметники, ми вивчали ще в 6-ому класі, і всі, кому розумові здібності дозволили вивчити ці правила, знають, що слово **русский** твориться від слова **Русь**, яке до Московської держави ніяк не тулиться. А від слова **Россия** (назва Московії з XVIII ст.) може бути утворений лише прикметник **российский**.

Так що й тут з підміною прикметників «русский» — «росийский» маємо елементарне шулерство (сиріч махлювання), розраховане або на нашу розумову неповноцінність, або на те, що всі ми в 6-ому класі під час вивчення теми «Творення прикметників» у «морського боя» грали чи журнал «Плейбой» розглядали під партою. Але ж ми не всі це робили?! Та й розумом нас Господь, наче, не обділив... Тому кожен, напевне, розуміє, для чого російським великодержавним шовіністам потрібне це махлювання назвами.

Розуміли це й ще за два століття до нас у Європі.

Так у спеціальному матеріалі, виданому у Франції для членів французького Сенату, роз'яснюється, що «Величезна Російська імперія... являє собою мозаїку уярмлених народів». Далі мова йде про український народ, який автор матеріалу називає «рутенами», мабуть від слова **Puthen**, яке можна прочитати і як **рутен**, і як **русин**.

«Рутени, — пояснює автор, — носили ім'я русинів... і були поневолені московитами..., після чого **народ-поневолювач привласнив собі ім'я поневоленого народу для того, щоб надати собі видиме право на володіння цим народом.** Таким чином імена руських (русинів) і московитів нині здаються нам синонімами, тоді як насправді для історика вони радикально різні. **Таке змішування дозволило московитам присвоїти собі також і історію русинів.**

Історія не має забувати, що до Петра I цей народ звався русинами, а земля його звалася Руссю, а той народ, який ми звемо руським, звався московитами, а їхня земля — Московією.

У кінці минулого століття (тобто XVII — Г. М.) й у Франції, й у Європі всі добре вміли відрізнити Русь від Московії... Заміна ця сталася виключно через те, що вже ціле сторіття московський уряд працює над тим, щоб повністю злити справжні назви цих обох назв. Відновімо істину, яка освітить сучасність і дасть можливість передбачити небезпеки майбутнього.

Покиньмо свавільно змішувати в однім спільнім імені «руські» русинів, — без сумніву, слов'ян і московитів, слов'янство яких більш ніж сумнівне. (Un peuple europeen de gulnze millions oublie devant l' Histoire, Paris. — 1869 p. 80). [4.22 — 23].

Так французькі вчені роз'яснювали французьким політикам ситуацію на Сході Європи, спотерігаючи, як Російська імперія переростала в імперію зла, та вбачаючи в поглинання нею України — «небезпеки майбутнього».

Тоді французькі, як і європейські, політики залишилися глухими до цих застережень і отримали спершу «жандарма Європи», а далі — «червоного монстра», що своїм вогненним диханням обпалив півсвіту.

На жаль, заколисана новітнім міфом про російську демократію, глухою до українських проблем Європа залишається й сьогодні.

А тим часом...

Напередодні конференції «Русскоязычная Украина»: проблеми и возможности консолидации», проведеної в Москві 9 квітня 2009 р. за підтримки МЗС Росії, Інститутом країн СНД, очолюваним запеклим україноненависником К. Затуліним.

Чи уявляє собі хто-небудь із моїх читачів, щоб десь в Америці була проведена конференція «Англоязычная Россия» чи в Німеччині — «Германоязычная Чехия»? Очевидно, ні. Бо там «хайло разбойничье», якщо й збереглося десь у вигляді якогось рудименту, то не сміє свої розбійницькі прагнення демонструвати як висока посадова особа, представник полдітичної верхівки країни. У Росії ж той же К. Затулін в інтерв'ю газети «Новые известия» відверто заявляє, що серед країн, «которые переживают становление своей независимости, ... нечего искать друзей. Среди них логичнее искать **добычу**» (виділено мною — Г. М.). Як бачимо, знову російському політику «добычушки» пргнеться... Навіть лексика, «хайл разбойничьих» збережена!

Своє бачення перетворення України в московську «добычушку» п. Затулін виклав у доповіді на вищезгаданій конференції. Це — конституційне закріплення федеративного устрою України, надання російській мові статусу державної, збереження «православного русско-украинского единства» в лоні ясна річ, Московського патріархату, та ще заборона на будь-який перегляд історії на висвітлення її правдивих фактів, бо це — «предательство русско-украинского единства».

Отже, «единство» по-затулінськи може базуватися лише на історичних міфах та непорушності імперської брехні, в них відображеної.

Має, має рацію провідний російський політик! Бо хіба стосунки **мисливця** і **здобичі** можуть базуватися на чомусь, окрім брехні та хитрощів?!

Але ж ми, шановний читачу, не хочемо бути нічиєю здобич-

чу. Ми хочемо бути **повноправним і повноцінним народом у своїй повноцінній Державі, зі своєю повноцінною історією, рідною мовою, самостійною владою і самостійною Церквою.**

Отож, думаймо. І дай нам, Боже, розуму!

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Арлоў Ўладзімір. Таямніцы полацкай гісторыі. — Мінск: Польша, 2002.
2. Болдырев О. В. Одеси — 600. — Одеса: ТПКП «ЮГ», 1994.
3. Белинский Владимир. Страна Моксель или открытие Велikorossии. — Київ: Вид-во ім. Олени Теліги. Книга перша, друга, 2006.
4. Борщак І. Ідея соборної України в Європі в минулому. — Париж: Український друкар, 1923.
5. Брайтчевський М. Ю. Утвердження християнства на Русі. — Київ, 1988.
6. Валішевський К. Іван Грозний. — М.: ИКПА, 1989.
7. Великая хроника. О Польше, Руси и их соседях XI—XII вв. — Изд. Московского университета, 1987.
8. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви в 4-х томах. — Нью-Йорк — Бавдн-Брук, 1950.
9. Герберштейн С. Записки о Московии. — Изд. МГУ, 1988.
10. Грушевський М. Історія України-Руси в 11-ти томах. Тт. I-II, IX ч. I. — К.: Наукова думка, 1992.
11. Гумилев Л. Н. В поисках вымышленного царства. — СПб, 1994.
12. Гумилев Л. Н. От Руси к России. — М.: Экспресс, 1993.
13. Гуцало Є. Ментальність орди. Статті. Видавничий центр «Просвіта». — К., 1996.
14. Иллюстрированная история СССР. — М., 1987.
15. Иловайский Д. Собиратели Руси. — М.: ЧАРЛИ, 1996.
16. Карамзин Н. М. История государства Российского. — М.: ЛТМ, 2006.
17. Кессиди Ф. Х. От мифа к логосу (становление греческой философии). — М., 1927.
18. Ключевский В. О. О русской истории. — М.: Просвещение, 1993.
19. Ключевский В. О. Исторические портреты. — М.: Правда, 1999.
20. Корсаков Д. А. Меря и Ростовское княжество. — Казань, 1872.
21. Курінний П. Советські концепції походження великоруської народності та «руської нації» // Наукові записки УВУ. — Мюнхен, 1963.
22. Літопис Руський. — К.: Дніпро, 1989.

23. Лихачёв Д. С. Культура Руси времен Андрея Рублёва и Епифания Премудрого. — Москва — Ленинград: Изд. Академии Наук СССР, 1962.
24. Лотоцкий О. Українські джерела церковного права. — Варшава, 1931.
25. Митрополит Агафангел. На круги своя (Рух против православия) // Новости Украины 15 декабря 2001.
26. Могильницька Г. Літос, або Камінь із праці правди на розбиття митрополичого блудослів'я. — Бровари: Українська ідея, 2004.
27. Могильницька Г. Хроніка великого ошуканства. — Бровари: Українська ідея, 2007.
28. Носовський Г. Ф., Фоменко А. Т. Империя. — М.: Факториал, 1996.
29. Памятники литературы Древней Руси XI — начала XII века. — М.: Художественная литература, 1978.
30. Ратшин А. Полное собрание исторических сведений о всех бывших в древности и ныне существующих монастырях и примечательных церквах России. — Москва, 1852.
31. Сказки и мифы Океании. — М., 1970.
32. Соловьев С. М. Чтения и рассказы по истории России. — М.: Правда, 1989.
33. Татищев В. История Российская. — М.: АСТ, 2003.
34. Ткачук О. Добудова «сергіянської вежі» // Віра, 2007 — ч. 6.
35. Толочко П. П. Нашадки Мономаха. — К.: Наукова думка, 1972.
36. Толстой В. М. История Русской Церкви. — Изд. Преображенского Валаамского монастыря, 1991.
37. Федорів Ю. Історія Церкви в Україні. — Люблін, 1991.
38. Фортунатов Ф. Лекции по фонетике церковнославянского языка. — СПб, 1919.
39. Харлампович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1898.
40. Хрестоматия по истории СССР. — М.: Учпедгиз, 1953.
41. Шахматов А. А. Разыскания о древнейших русских летописных сводах. — Санкт-Петербург, 1908.
42. Ягич В. Рассуждения югославянской и русской старины. — СПб, 1895.
43. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. — Київ, 2005.

Міфотворчість — як обґрунтування історичного мародерства

ЗМІСТ

Вступ.....	3
I. Як із ханських данників — нащадків Візантійських імператорів робили, а із угро-фінів — слов'ян.....	6
II. Про Русь і землю Мерську та «боголюбивих» Мерських князів.....	23
1. Кого хрестив Володимир Великий, або чи Жмеринка є Одесою, а земля Мерська — Русю.....	23
2. XII ст. — «зачаточний етап» розвитку Мерської землі. Перші спроби християнізації мерського люду.....	27
3. Перше князівство і перший князь землі Мерської.....	30
4. Перший «істинний великорос» на історичній арені.....	33
5. Продовження суздальської політики «братського єднання». Другий «великорос» на історичній арені.....	37
III. Монголо-татарське «іго» та його роль у становленні Російської Православної Церкви і Московської держиви.....	47
1. Орда — як чинник християнізації Мерських земель.....	47
2. Як «київські» митрополити допомагали Орді Російську Церкву розбудовувати та Московську державу творити. Митрополит Кирило та початки «ослов'янення» мерського етносу.....	56
3. Митрополит-галичанин — святий покровитель «царствующего града». Загадка заснування Москви.....	67
4. Родовід князів Московських. Міфічні правителі Києва.....	74
5. Святий «захисник отечества» та його подвиги	80
6. Дещо про Куликовську битву та звільнення України від монголо-татарського іґа «именно русскими людьми».	96
7. Збирання ніким не розгублених земель, або «хайло разбойничье».....	121

8. Як у землі Московській святі зі святими боролися, а Орда їм «русскіє» землі збирати допомагала.	124
--	-----

IV. Про правду московських анафем, святість святих

і Козу-дерезу	135
----------------------------	-----

Післямова	167
Додатки	170
Список використаної літератури.	180

Спонсори:

Юрій Гелецинський
Комітет допомоги Україні, Приятелі Руху
Ірина Форостян
Олександр і Валентина Полець
Галина Мартиненко в пам'ять Віктора Мартиненка

Жертводавці:

Микола і Галина Притула
Тамара Гордон
Микола Забродський
Павло і Ольга Бреславець
Іван Сингаївський
Марія Пундак Смага
Стефан і Ліда Голуб
Олександр і Кіра Цареградський
Петро і Ольга Матила
Борис і Любов Жура
Славко і Надія Новицькі
Василь Сітка
Петро Плювак
Аскольд Лисяк
Іван і Ніна Деркач
Ілько і Ольга Марущак
Филип і Олександра Місіонг
Лідія Дрейк

Науково – популярне видання
Серія “Бібліотека “Видання журналу “Бористен”

Галина Анатоліївна Могильницька

Міфотворчість як обґрунтування історичного мародерства

Відповідальний за випуск: *Т.І. Руденко*
Художній редактор: *І.С. Кругляк*
Комп’ютерне верстання: *І.С. Кругляк*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 10,70. Тираж 1500пр. Зам.№ 861

Видавець ТОВ «Принтхаус Римм».
53200, м. Нікополь, вул. Шевченка, 65/44.
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 4709 від 09.04.2014 р.
Тел. 05662-4-44-41, e-mail: officerimm@gmail.com

Друк: ФОП Кругляк Ігор Сергійович
53200, м. Нікополь, вул. Шевченка, 65/44.
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДП № 160-р від 16.05.2013р.
e-mail: kruglyak@bk.ru

Могильницька Г. А.

М 74 Міфотворчість як обґрунтування історичного мародерства.
Нікополь: ТОВ “Принтхаус “Римм”.– 2014. – 184 с.

ISBN 978-617-7244-02-7

У книзі поглиблено вивчаються проблеми становлення та історичного розвитку Української Церкви. На основі переконливих джерел автор доказово розвінчує історичні міфи, нав’язані російською імперською ідеологією. Наочно показує яка церква в Україні є канонічною та рідною, а чия – неканонічною та іноземною.

Розрахована на широкі читацькі кола.

УДК
ББК